

**СЛУЖБОВИЙ ЩОДЕННИК
КЕРІВНИЦІ ВІДДІЛУ РУКОПИСІВ БІБЛІОТЕКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА імені ШЕВЧЕНКА
МАРІЇ ДЕРКАЧ (17 ЛИПНЯ 1942 – 8 БЕРЕЗНЯ 1943)**

Галина Сварник

*наукова співробітниця відділу рукописів
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-5721-3273>

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2025-17\(33\)-15](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2025-17(33)-15)

В архіві Марії Фуртак-Деркач у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника зберігаються службові щоденники керівниці відділу рукописів Бібліотеки Наукового товариства імені Шевченка у Львові докторки Марії Деркач. Службовий щоденник, який охоплює події від 17 липня 1942 до 8 березня 1943 р., є другим за хронологією великим щоденником – після опублікованого нами тижневого календаря тієї ж авторки за 1 лютого 1939 – 1 січня 1940 р. Він стосується періоду німецької окупації Львова й містить дуже цінні відомості про діяльність Бібліотеки НТШ, яка в цей час входила до системи німецьких державних бібліотек у Генеральному Губернаторстві Галичини (Staatsbibliothek Lemberg). Це – інформація про особливості функціонування державних установ, особовий склад працівників бібліотеки та умови їхнього життя, рух фондів і їхнє опрацювання. Також можна дізнатися про користувачів і відвідувачів книгозбірні у воєнний період, про цінні збірки документів, які надійшли до неї в цей період. А численні виписки бібліотекарки з джерел, які їй доводилось опрацьовувати, наповнюють рутинну працю літературними перлинами, оскільки належать перу першорядних постатей українського письменства, науки й культури. Також у щоденнику постійно присутнє музичне життя Львова, яким авторка жваво цікавилася.

Публікуємо текст щоденника, який свідчить, що навіть у найбільш несприятливих для культури часах суспільних катаклізмів, подібно як і тепер, під час повномасштабної російсько-української війни, українські бібліотекарі сумлінно виконували і виконують свою місію: збирали і зберігали національні духовні скарби. Завдяки їхній нелегкій щоденній праці

відбувалося убезпечення від воєнних загроз і формування фондів української наукової бібліотеки в період літа 1942 – весни 1943 рр. Попри службовий характер щоденника можна чимало дізнатися також про «стратегії виживання» галичан у часи війни та німецької окупації Західної України.

Ключові слова: *Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка, відділ рукописів, Друга світова війна, Державна бібліотека у Львові, Генеральне Губернаторство Галичини, Марія Деркач, книжкові й рукописні збірки, архіви, історичні колекції, музичне життя Львова.*

Постановка проблеми. Необхідність дослідження проблем збереження, переміщення і втрат історико-культурних цінностей на окупованих територіях постає з новою силою перед обличчям воєнних загроз сучасності. Стаття пропонує цінні знання про виклики, з якими стикалися бібліотекарі НТШ та бібліотечні, архівні й музейні працівники загалом у періоди політичних і воєнних потрясінь та окупацій. Повчальним є досвід стійкості й адаптивності людей в охороні цілісності культурних інституцій. Архіви, бібліотеки та музеї, приватні й церковні колекції покликані, своєю чергою, зберігати писемні історичні джерела, книжки, етнографічні матеріали та твори мистецтва як основу національної ідентичності. Також не менш важливим є комплексне вивчення стратегій виживання людей у часи катаклізмів. Особистий досвід бібліотекарів є частиною національного наративу в його людському вимірі. А історія Бібліотеки НТШ як установи протягом різних періодів своєї історії – є натхненним прикладом того, як культурні інституції служать охоронцями національної спадщини та епіцентрами інтелектуального розвитку навіть перед обличчям суттєвих політичних та соціальних викликів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед спогадів, що стосуються історії й діяльності українських бібліотек, музеїв та архівів у Галичині в період Другої світової війни, яких видано порівняно небагато, варто назвати передусім мемуари й нариси бібліотекаря, бібліографа і книгознавця, колишнього директора Бібліотеки НТШ (у 1939–1941 рр., а також під час німецької окупації – аж до виїзду зі Львова 2 квітня 1944 р.) Володимира Дорошенка, написані вже в еміграції [11; 12].

Крім того, через десятки років з'явилися спогади колишніх львів'ян – очевидців подій: Івана Кедрина-Рудницького [15],

Володимира Кубійовича [16], Костя Паньківського [24; 25], Івана Раковського [28], Остапа Тарнавського [38]. Збірники документів і матеріалів охоплюють різні аспекти культурного життя в Генеральній Губернії й діяльності бібліотек в умовах окупації [18; 23; 39; 42].

Серед сучасних українських аналітичних досліджень потрібно згадати монографії та статті Олі Гнатюк [3], Ярослава Дашкевича [6; 7], Романа Дзюбана [10], Любові Кужель [17], Олега Купчинського [20], Галини Сварник [30; 31; 35], Андрія Фелонюка [40], Марти Шуварик [41]. Ювілейний збірник до 150-річчя НТШ [37] містить чимало аналітичних матеріалів про діяльність НТШ і його членів під час війни. Спробу встановити етапи й особливості культурного процесу на західноукраїнських землях у роки Другої світової війни здійснила Наталія Антонюк [1].

Про діяльність самої авторки щоденників у цей період найбільше матеріалів сконцентровано у збірнику, підготованому Марією Вальо [2], також є окремі згадки у статтях Тетяни Гуцаленко [4], енциклопедичних гаслах Наталі Прокопенко [27], Галини Сварник [32; 33; 45], у спогадах Марії Свенціцької [36], в дослідженнях Мацея Матвіюва та ін. [43; 44].

Мета статті: запровадити до наукового обігу неопублікований досі текст службового щоденника Марії Деркач за літо 1942 – весну 1943 років; через комплексний аналіз історичного джерела визначити особливості українського культурного процесу в умовах війни та німецької окупації Галичини. На підставі багатьох зафіксованих конкретних фактів показати проблеми збереження українських книжкових і рукописних колекцій, співпрацю бібліотеки з іншими установами Львова, діяльність учасників історичного процесу в конкретний історичний період. Чимало евристичного матеріалу стосується життя книжки й бібліотек під час війни: читачів, дослідників, наукового аспекту опрацювання рукописних і книжкових фондів на тлі воєнних загроз і суворих фізичних умов виживання бібліотекарів.

Службові щоденники Марії Деркач охоплюють час від початку Другої світової війни до весни 1943 року – складний історичний період випробувань і опору культурній політиці імперій [8; 9; 34]. До цих джерел уже зверталися дослідники: Тетяна Гуцаленко в нарисі історії відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника

НАН України у 1940–1949 рр. [4] та Галина Сварник у нарисі про діяльність Бібліотеки НТШ під час Другої світової війни [31]. Крім фактографічних даних про діяльність бібліотекарки, щоденник Марії Деркач містить ще й конкретні свідчення про складні умови життя і виживання людей в умовах окупації, особовий склад і взаємодію службовців між собою та з німецьким керівництвом, їхню професійну діяльність. Серед рутинних нотаток про кількість опрацьованих книжок, рукописів і їхній зміст зафіксовані драматичні події війни та ворожої окупації. Водночас, знаходимо чимало відомостей про літературні й історичні джерела, які потрапили до Відділу рукописів Бібліотеки НТШ у цей час, про дослідницьку працю науковців та про музично-концертну діяльність Українського літературно-мистецького клубу як осередка культурного життя Галичини в період 1942–1943 рр.

Методи дослідження. При вивченні щоденника М. Деркач використаний джерелознавчий підхід, що передбачає виявлення й відбір джерел, їхній всебічний критичний аналіз і подальше використання. У публікації також були застосовані загальноісторичні наукові методи спеціальних історичних дисциплін, зокрема археографії й палеографії, біографічний та історико-порівняльний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Авторка щоденника докторка Марія Деркач працювала в найбільшій українській науковій книгозбірні Галичини – Бібліотеці Наукового товариства імені Шевченка (далі – БНТШ) у Львові [11]. Службовий щоденник завідувачки відділу рукописів БНТШ, який охоплює події від 17 липня 1942 до 8 березня 1943 р. [8], є другим за хронологією після опублікованого нами тижневого календаря тієї ж авторки за 1 лютого 1939 – 1 січня 1940 р. [34]. Він стосується періоду німецької окупації Львова й містить дуже цінні відомості про діяльність Бібліотеки НТШ, яка в цей час входила до системи німецьких державних бібліотек у Генеральному Губернаторстві Галичини.

У серпні 1941 р., після приєднання дистрикту Галичина до складу Генерального Губернаторства (Генеральної Губернії, далі – ГГ)¹, всі львівські бібліотеки було об'єднано в німецьку Державну бібліотеку (Staatsbibliothek Lemberg), у складі якої Бібліотека НТШ разом із бібліотекою Народного дому належали до III-го відділу.

¹ Докладніше про це див.: [24, с. 78–83; 39].

Нагляд здійснювало Головне управління бібліотек, яку очолив колишній директор бібліотеки Берлінського університету, комісар Державного міністерства нагляду за бібліотеками східного оперативного відтинку д-р Густав Абб², а комісаричним керівником Львівського відділення Державної бібліотеки був призначений д-р Ульріх Йогансен³. Німецьке начальство дуже рідко з'являлося у стінах БНТШ, вочевидь вважаючи, що порівняно невелика (225–228 тис. скаталогованих, 37 тис. нескаталогованих друків та 2062 числа рукописів)⁴ українська книгозбірня не становить для них особливого інтересу, як, скажімо, бібліотека Львівського університету. Втім, у звіті з інспекційної поїздки Рудольфа Куммера⁵, який побував у бібліотеках ГГ у травні 1943 р., Бібліотека товариства Шевченка описана як центральна бібліотека, яка концентрує все письменство з ділянки українознавства, передусім XIX і XX ст., крім того, має значні збірки давніх друків [42, s. 157]. У повоєнних спогадах У. Йогансена БНТШ схарактеризована як *«відносно невелика, українська бібліотека з виключно українським персоналом (біля 10 службовців) під незмінним керівництвом В. Дорошенка Бібліотека НТШ і приділена до неї Бібліотека “Народного дому” під*

² Абб Густав (Abb Gustav) (1886–1945, м. Берлін) – німецький історик, дослідник історії середньовічних монастирів і бібліотек, філософ, германіст. Колишній директор бібліотеки Берлінського університету, комісар Державного міністерства нагляду за бібліотеками східного оперативного відтинку. Випадково застрелений радянським солдатом на вулиці в Берліні.

³ Йогансен Ульріх (Johannsen Ulrich) (1906–2002) – німецький мовознавець і славіст. Член НСРПН. Призначений Комісаричним керівником Державної бібліотеки у Львові 15 жовтня 1941 р., а також керівником реферату «Бібліотечна справа» у керівництві дистрикту Галичина. За власним проханням, 15 жовтня 1943 р. відбув на фронт.

⁴ За звітом інспектора Рудольфа Куммера, який побував у бібліотеках ГГ роком пізніше – у травні 1943 р., кількість книжок у БНТШ подана як 265 тис. томів, з них 37 тис. – нескаталогованих. Тобто різниця – якихось 3 тисячі томів [13].

⁵ Куммер Рудольф (Kummer Rudolf) (1896–1987) – член НСРПН (з 1931), співробітник СБ СС. Працював у Баварській державній бібліотеці. З 1935 р. – референт наукових бібліотек при Міністерстві науки, виховання та освіти Райху. Організовував інспекційні перевірки наукових бібліотек на окупованих територіях, зокрема, у травні 1943 р. перебував із перевіркою на терені ГГ.

проводом А. Генсьорського користувалися майже повною самостійністю. Німецьке керівництво обмежувалося тим, щоб забезпечувати матеріальні умови для праці бібліотеки й регулярно пере-свідчуватися в її результатах. Українці, які здебільшого не мали професійної освіти, були значно менш обізнані в бібліографії, ніж польські бібліотекарі. Проте вони ставилися до своєї роботи з такою любов'ю і посвятою, що можна було зовсім не звертати уваги на випадкові помилки й неточності»⁶ [42, с. 365]. Прикметно, що у листі Йогансена до Головного управління бібліотек у ГГ від 25 лютого 1943 р. серед львівських книгозбірень, які потрібно підготувати до протиповітряних нальотів, БНТШ навіть не згадана. Про неї згадали у 1944 році, коли треба було вивозити зі Львова особливо цінні бібліотечні збірки. Після Йогансена, який добровільно зголосився на фронт і виїхав зі Львова 15 жовтня 1943 р., наступним керівником став д-р Александер Гімпель з університетської бібліотеки в Марбургу [23, с. 416; 42]. Тож усі троє німецьких начальників – Абб, Йогансен і Гімпель – були кваліфікованими фахівцями з бібліотечної справи і майже не втручалися «в компетенції керівників, що провадили свої бібліотеки, як перед війною, обмежуючися звичайними звідомленнями про працю в доручених їм відділах», загалом, хоч і були членами партії, «це були інтелігентні, культурні і тактовні люди, що ні в чому не вияляли своєї “іберменшости” супроти» українських службовців [11, с. 52]. Натомість сучасний британський дослідник Ендрю Петтітрі оцінює німецьких бібліотекарів як «кні на що нездатних»: «У Німеччині бібліотечна справа була консервативним фахом, який багато років очолювали ні на що не здатні керівники, переважно чоловіки. Їхня професійна асоціація майже не опиралася нацистській реорганізації, що торкнулася всіх професійних сфер. Та й багато активних членів партії хотіли обійняти керівні посади, а ще більше членів асоціації вступили до партії невдовзі після приходу нацистів до влади. Густав Абб, що входив і до партії, і до СС, очолив бібліотеку Берлінського університету й Асоціацію бібліотекарів-дослідників. У 1940 році його призначили керувати центральним управлінням бібліотек Польщі» [26, с. 204].

На початку німецької окупації В. Дорошенко вважав, що «...для німців усі друковані кирилицею чи гражданкою речі були нічого

⁶ Переклад із нім. мови наш – Г. Сварник.

невартим дрантям, яке вони нищили з правдивою сатисфакцією без розбору...» [11, с. 50]. Дослідження Петтігірі [26, с. 204] показує, що всі окупаційні влади у різних країнах, керуючись ідеологічними міркуваннями, нищили бібліотечні фонди вибірково, оголошуючи небажані книжки у різні періоди то «націоналістичними», то «шовіністичними», «нацистськими», то «антирадянськими», то «єврейськими» тощо. На прикладі Бібліотеки НТШ можемо спостерігати, що найбільше її фонди втратили саме від радянських чисток, діяльності «спецфондів» та цензури, переміщення і реорганізацій у довоєнний і післявоєнний періоди та від вивезення архівів до Польщі за наказом німецької окупаційної адміністрації у 1944 році.

У щоденнику можна знайти відомості про функціонування державних установ, особовий склад працівників бібліотеки та умови їхнього життя, рух фондів і їхнє опрацювання. Авторка прискіплює нотує літературні джерела, які потрапляють в її поле зору, розлого цитує рукописні твори, листування й щоденникові записи письменників, науковців та культурних діячів, архівну спадщину яких доводилося опрацьовувати. Завдяки цьому сухі звіти про погоду, кількість відвідувачів, видані дослідникам книжки й рукописи, скаталоговані книги й манускрипти перетворюються в яскраву й багату мозаїку розмаїтих художніх, літературно-критичних, епістолярних текстів першорядних майстрів пера: Івана Франка, Лесі Українки, Тараса Шевченка, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Андрія Чайківського, Любові Яновської та багатьох інших. Йдеться про впорядкування архівів В. Стефаника, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, підготовку Шевченківської виставки, про долю листування Катрі Гриневичевої з Василем Стефаником. Дуже важливим було те, що вдалося привезти від родини Дригиничів архів Інституту літератури, у складі якого були підготовчі матеріали до IX і XVII томів творів І. Франка, його переклади «Нібелюнгів», Шекспіра «Купець венецький», «Мої знайомі жиди», «Фавст» і ін. Адже ювілейне 25-томне видання творів письменника готував до друку у 1940–1941 рр. колектив львівського відділу Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка під керівництвом академіка М. Возняка й за участю М. Деркача [22].

Працівники Бібліотеки НТШ у період німецької окупації – це, здебільшого, «місцеві кадри»: Володимир Дорошенко, публіцист

Володимир Левинський, Любов-Лідія-Ольга Савчак, яка виїхавши згодом на Захід, стала відомою як письменниця Любов Коленська, її мати Лідія Савчак, філологи Марія Свенціцька, Марія Штеліга, Іван (Ян) Янів, учорашній студент-правник Володимир Іванець. Були й приїжджі, які опинилися у Львові, закинуті волею долі, як бібліотечна працівниця з Харкова Нонна Іщенко. Академік Михайло Возняк, хоч і не був у штаті, від 9 до 17 год. із перервою на обід постійно працював у читальному залі відділу рукописів за одним і тим самим столом із правого боку біля вікна. Крім постійних працівників: М. Деркач, В. Іванця, Н. Іщенко, М. Кордуби, Любові й Лідії Савчаків, Я. Янчака, М. Яцкова, М. Штеліги, А. Грабовської, зустрічаємо прізвища Богдана Билена й Адама Демківа, не згаданих у щоденнику. Більшість співробітників займалися архівом і бібліотекою І. Франка, Люба Савчак розписувала на карточки статті з «Літературно-наукового вістника», переписувала листи й порядкувала фотографії О. Кобилянської, професор Ян Янів описував давньоукраїнські рукописи; бібліограф Володимир Левинський опрацьовував архів «ЛНВ». Юрко Стефаник готував до друку видання творів Василя Стефаника. Сама Марія Деркач займалась усім: і рукописами Лесі Українки, і бібліотекою та архівом Івана Франка, й загалом опікувалася впорядкуванням та порятунком рукописних фондів, приватними книгозбірнями й архівами, які опинилися без господаря тощо. Крім того – консультувала співробітників і дослідників із різноманітних питань і вирішувала безліч побутових та господарських проблем воєнного часу. А також, як бачимо з тексту щоденника, саме вона писала й перекладала звіти БНТШ і документи німецькою мовою, оскільки директор В. Дорошенко її не знав – галичани володіли іноземними мовами краще.

Та й **відвідувачі Бібліотеки НТШ**, які хоч і забирали багато часу, були тими *«сміливцями, які попри безглузде знищення, намагалися й далі гортати сторінки»*: голова НТШ, професор Іван Боднар, письменниці Галина Журба і Катря Гриневичева, історик Василь Косташук, композитор Станіслав Людкевич, філософ Іван Мірчук із дружиною Марією і донькою Йоанною, мовознавець Василь Сімович, о. Ісидор Сохацький (який писав під псевдонімом Сидір Ярославин), мисткиня Ярослава Музикова, письменник Юрій Стефаник, філологиня Антоніна Струтинська, перекладач Федір Гавриш

і багато інших. Як бачимо, більшість складали літератори й науковці. Часто через них надходили й звістки від друзів і знайомих: родини Косачів, Грушевських та ін.

20 серпня 1942 р. у бібліотеці й рукописному відділі розпочався ремонт, який тривав до пізньої осені. Його супроводжували перенесення шаф, переставляння печей, фарбування стін у кімнатах і поновне впорядкування усіх матеріалів у шафах із меморіальними бібліотеками Євгена Олесницького і Володимира Гнатюка, з листами Івана Франка. Великі формати: стінні календарі, клепсидри і старі неписані друки, друки-малюнки покладали в коридорі. Упорядкували всі шафи в директорській кімнаті. Аж у листопаді 1942 року, коли вже впав сніг і стало дуже зимно, розпочалися переносини фондів: переміщено і перескладано архіви Музею Франка, фотографії, бібліотеку Барвінського, дрібні друки, Шевченкіану, листування Франка тощо. З огляду на ремонт, праця з архівами досить ускладнилася, а у березні 1943 р., можливо, внаслідок морозів прорвало водопровідну трубу, й водою були пошкоджені «раритетні друки і криптадія». І, як на лихо, це сталося саме тоді, коли почалася підготовка до Шевченківської виставки. Про це докладніше йдеться у звіті М. Деркач за березень 1943 р., який не увійшов до щоденника⁷.

Природно, що в щоденнику багато уваги присвячено **умовам праці в бібліотеці й матеріальному становищу працівників**, які під час війни значно погіршилися. Працювали по 10 годин, 6 днів на тиждень, дуже суворо дотримуючись робочого часу, адже всі пропущені години доводилося відпрацьовувати. Оплати дуже низькі, тому нових працівників не можна було знайти, навіть давніші розлетілися, щоби не загинути з голоду. Люди голодували і виживали як могли. Проте від листопада 1942 до лютого 1943 р. через сильний холод регулярна праця майже припинилася: бібліотекарі працювали тільки по 3 години на день, чергуючись і заступаючи один одного. Як згадувала Марія Свенціцька, *«через холод і брак місця майже всі бібліотекарі працювали в директорській кімнаті»* [36, с. 97]. Січень видався дуже суворим: через сніг і мороз у бібліотеці так зимно, що не можна було пера держати в руці, тому довелося пропустити аж 12 днів, а в лютому було 24 робочі дні по 3 години.

⁷ Звіт Рукописного відділу за 1–31 березня 1943 р. публікуємо в Додатку.

Обставини життя дуже ускладнилися й тим, що всі речі й продукти можна було отримати тільки на картки, які видавали лише тим, хто працював. Так, М. Деркач ходила до університету по «картофляні картки» – щойно тоді в «Народній торгівлі» можна було викупити картоплю. Часом доводилося вранці переглядати і прочитувати Франкові статті в “Кгажу”, а тоді, разом з усіма, зносити бараболою до комірки. Так само на приділи діставали «сахарину» і цукор, а вже великою удачею було роздобути цигарки: *«Дістала папіроси – за щасливим випадком і протекцією»*, – тішилася бібліотекарка. Ціни були дуже високими, грошей на життя не вистачало, тож доводилося постійно позичати в борг. 2 лютого 1942 р. керівник III відділу Державної бібліотеки Володимир Дорошенко склав список для господарського відділу міської управи на отримання текстильних виробів і взуття або навіть самих підшов [14; опубл.: 23, с. 194–195], з якими майстри могли потім полагодити черевики. Або можна було «роздобути» шкіру для взуття вимінати на харчі в селян – продукти, які підлягали суворому обмеженню і які неможливо було купити за гроші⁸. Гострий товарний дефіцит панував тут, як і у СРСР, постійні перебої у державній торгівлі з постачанням навіть основних продуктів харчування (особливо взимку 1940 р., коли у крамницях стояли довгі черги, часто з ночі, за найнеобхіднішим, зокрема, хлібом, не кажучи вже про якісний одяг чи взуття), перетворилися для багатьох науковців на серйозну проблему, яка забирала час, виснажувала морально й фізично [22, с. 187–188].

Зрідка трапляються згадки і про воєнні загрози для життя цивільного населення Львова. Так, 5 вересня 1942 р., після прекрасного суботнього дня *«В ночі був алярм – впали бомби»*. А 9 вересня, коли Марія Дем’янівна поверталася з донькою після концерту Михайла Дуди, *«саме перед хатою була оголошена тривога. Ми думали, що це кажуть гасити світло, в нашій хаті спокійно спали. А люди в місті дуже були затривожені. Акад. Возняк схвилюваний. Не може місця собі найти»*.

А втім, саме М. Возняк був одним із постійних дослідників, «людей книги», який уперто приходив до читального залу, незважаючи на великі морози зими-весни 1943 року, коли навіть звільнилася частина постійних співробітників – як Люба Савчак, захворіли Марійка Свенціцька, Марія Штеліга, Володимир Левинський.

⁸ Про умови життя в окупації див.: [3].

Стан бібліотеки був жалюгідним: сховища переповнені, приміщення потребувало ремонту, повибивані від вибухів бомб вікна лише частково були замінені коштом міста. Маленький читальний зал розрахований на 15–20 осіб. Про стан БНТШ на початку німецької окупації писав журналіст Микола Тарновський: про холодні робочі кімнати, працівників, які працюють у верхньому одязі, про столи, завалені горами різного виду томів. *«Проникливий холод добирається до кожної кісточки, але вмить всю нашу увагу полонює царство книжок. Переходимо попри столи, завалені горами томів різного виду, перетискаємось через вузький перехід, виповнений стосами всіляких книжок. Знов папери, знов книжки..., потім двері до окремої кімнати. Тут рукописний відділ бібліотеки. Важко передати, що криють у собі важкі дубові шафи, якими заставлені стіни невеликого приміщення»* [23, с. 160–162].

Не можна дивуватися авторці, що в цих обставинах її переслідували сумні думки: *«Працюю без запалу, так сіро в душі майже чорно»*, які викликали депресивні настрої. А надто, коли відчувала, що її працю не цінують належно: *«Дорошенко сказав, що “рукописний відділ розростається коштом загального”*. Мене це вразило дуже болючо. Свого жалю я вже не в силі здержати. Ці слова розбили весь гарний настрій і мені тяжко працювати. В рукописах такий великий балаган, нема робітників вишколених, підучуються щойно і де тут розростається? Мудрість, що я здобула в Бібліотеці і в НТШ, і серед нашого громадянства: “як ти вірний як пес, то й тебе трактують як пса”» (10.12.1942).

Проте бували й приємні, світлі хвилини. Завжди позитивно зображені події, які виходять поза суто службову діяльність бібліотекарки – жваве українське музичне й концертно-театральне життя Львова. На диво, під час окупації відбувалися концерти класичної й народної музики: Михайла Дуди (9.09.1942), вечір пам'яті Нестора Нижанківського (4.10.1942), опера Ріхарда Вагнера «Летючий голландець» (14.11.1942); Лисенківський концерт (29.11.1942), концерти музикантів Христі Колесси (15.02.1943), Галі Левицької (7.03.1943), Юрія Криха (8.03.1943), співачки Євгенії Ласовської (2.03.1943). І, нарешті, виступи доньки – скрипальки Лесі Деркач, яка щойно розпочинала свою блискучу виконавську кар'єру. Мати турбувалася професійним розвитком доньки: розмовляла про перспективи її зростання з композиторами Василем Барвінським

і Станіславом Людкевичем. Не знаючи родинних обставин Деркачів, обидва радили їхати навчатися за кордон. Цікаво, що й молодшого сина Мирона батьки відправили на лекції музики, проте піаністом він не став, обравши шлях науки, – став відомим ученим-фізиком. Пізніше музики навчалися і внуки М. Деркач. Про концертне життя в Галичині в період окупації з'являлося чимало публікацій у часописах: «Львівські вісти», «Українські вісти», «Українська музика», «Краківські вісти», тож авторка іноді їх цитує.

Із членів **родини** найчастіше згадані діти: передусім донька Леся Деркач, яка провадить активну концертну діяльність, виступає на львівському радіо, їздить на виступи в провінцію. Син Мирон, його кузен Роман Гречух були майже однолітками, тож разом бавилися й часом билися. З ними Марія Дем'янівна ходила на концерти, а 27 вересня 1942 року – на Личаківський цвинтар і оглядала зруйновані перед тим бомбами могили Михайла Павлика й Володимира Гнатюка. Улюблена сестра Стефанія, чоловік якої – вчитель Григорій Гречух походив із села Войнилова на Станіславщині, старалася підтримувати родину домашніми продуктами, навіть якщо ці скромні посилки іноді складалися з *«сушених овочів і 4-х цукорків»*. Мама – це нерідна мати, друга дружина батька Даміана Фуртака, вчителька Марія Їжицька. Чоловіка, лексикографа Пилипа Деркача згадано лише раз, та й то – в конотації хвороби: *«Пилипа болить нога»*. Його брат Іван, колишній січовий стрілець, також був учителем і директором школи в с. Ставки біля Янова, тож під час війни допомагав родині, зокрема, дровами.

Підсумовуючи, зауважимо, що роль Бібліотеки НТШ у часи війни, так само, як і інші *«Бібліотеки Берліна, Варшави, Мінська, Мюнхена, Касселя, де зберігались унікальні примірники стародруків, ноти, рукописи, ніколи не будуть такими, як колись. Так розповідають історію бібліотек на війні: попри безглузде знищення, сміливці намагаються й далі гортати сторінки. Усі знають про бібліотеки, які діяли на станціях лондонського метро для тих, хто переживав тривоги. По всьому світі сміливі бібліотекарі на війні ідей невтомно працювали, щоб урятувати бібліотечні фонди від бомбардувань і грабунків. Коли такі випадки спливають у пам'яті й складаються в історію зруйнованих бібліотек як людської та культурної трагедії, у серцях багатьох прокидається співчуття. Усі, хто читають ці слова, цінують книжки. Ми – люди книги»*.

Археографічна передмова. Текст щоденника Марії Деркач писаний українською мовою з іншомовними вставками (німецькою, польською, російською, французькою мовами). Вписаний від руки у відривному записнику на тонкому цупкому папері, на звороті бланків «Харчового уряду Державного секретаріату внутрішніх справ» УНР (Станіславів, 1919). Незаповнена «Книга дозволів на закупівлю товарів у повітах» походила, вочевидь, з Архіву Харчового уряду УНР у м. Станіславові⁹, який зберігався під час війни як депозит у комірці на вугілля в сусідній із БНТШ кам'яниці ч. 26 на вул. Чарнецького, перейменованій за німецької окупації у Дістріктштрассе (Distriktstrasse). М. Деркач, яка переглядала архіви й, можливо, вже тоді готувала їх до вивезення, в умовах гострого дефіциту паперу використала чисті бланки як записник, перевернувши їх на зворотній бік.

Зберігся лише перший, піднищений, аркуш обкладинки синьо-зеленкавого кольору, на якому рукою авторки синім чорнилом виведено: «*Бібліотечний Дневник і різні випуски: 1) Стефаник 2) Яновська 3) Косач*». Кінцеві аркуші не збереглися – від них залишилися лише обірвані корінці. Розмір записника – 14,5 × 20 см, усього щоденник має 268 аркушів. Записи зроблені фіолетовим і чорним чорнилом, пізніші помітки й закреслення – зрідка червоним простим або хімічним олівцем. Лише один раз у тексті трапляється малюночок вазонка з квітами (за святкову неділю 6 грудня 1942 р.), зроблений фіолетовим чорнилом.

Щодня зазначені: дата, день тижня, погода («*гарний теплий день*», «*мороз*»). Часто авторка вказує, о котрій годині вона прийшла до бібліотеки, завдання на день, частіше – підсумки роботи за день. Вихідні (неділі) здебільшого пропущені, хіба що в ці дні відбувались якісь імпрези. Також багато пропусків, коли вказані лише дата й день тижня, стосуються періоду грудня 1942 – січня 1943 р. Звіт із праці рукописного відділу за грудень 1942 р. вписаний аж 11 січня наступного року. Це пов'язано з великим холодом у бібліотеці («*Мороз 18⁰*»).

Окремі купюри в текстах прокоментовані й позначені трикрапою. Задля ущільнення обсягу деякі записи подаємо послідовно,

⁹ Опис архіву Харчового уряду див.: [29, с. 194–196, 210, 257].

а не кожне речення з абзацу, як у щоденнику, де авторка відокремлювала абзацами різні теми, види праці, службові, мистецькі, господарські й родинні проблеми.

Особливості авторської мови повністю збережені. М. Деркач використовує чимало діалектних слів та виразів: *до направи, ковнір, рарітети, циклінування підлоги, шаруги* тощо або пише слова за польським правописом: *папері, плякат, порівнує, хоробова відпустка, цитат* і т. ін. За потреби, подаємо їхнє значення, іншомовні слова й цитати перекладаємо. Розділові знаки додаємо задля кращого сприйняття тексту, наприклад, лапки при назвах періодичних видань чи для ознакування цитат із літературних джерел.

Щоденник керівниці Відділу рукописів III Відділу Державної бібліотеки у Львові (Бібліотеки НТШ) Марії Деркач

Арк. 2. Липень. 17.VII.1942, п'ятниця, гарний день. Прийшла до Бібліотеки 7²⁰. 1) Знайти біографії дійсних членів¹⁰, зробити список для проф. Боднара¹¹ – Знайшла. 2) Викінчити складання паперів.

18.VII.1942 (субота). Прийшла до Бібліотеки 7²⁰. Звернула Директорові [Володимирові Дорошенку] увагу, що відділ Франка треба трактувати як окремий відділ, а не як загальний. Директор заявив, що в статистиці це не має значіння, бо це справа формальна. Я з ним погодилася.

Надала телеграму / Дописала 1502/12; 665/3. / Написала звіт за пів року / Іщенко¹² оповідала свій сон.

Неділя 19.VII.1942.

Понеділок 20.VII.1942. Гарний день. Прийшла до Бібліотеки 7²⁰. Перед відпусткою мушу зробити список усього господарства рукописного відділу.

¹⁰ На засіданнях Відділу НТШ 13 травня і 13 липня 1942 р. було обрано 27 дійсних членів НТШ, зокрема Р. Осінчука, Ю. Панейка, М. Стахіва, М. Шлемкевича та ін.

¹¹ Боднар Іван Андрійович (1880–1968) – громадський діяч, педагог, пресознавець. Член НТШ (з 1904). У 1939–1940 і 1941–1942 рр. – керівник НТШ. Напівлегально відновив діяльність НТШ в умовах німецької окупації. Керівник відділу комплектування ЛфБАН УРСР (1940–1941). Під час окупації працював бухгалтером Міської управи (липень 1944). У 1944 р. призначений завідувачем відділу часописів ЛфБАН УРСР. З кінця 1949 р. працював у відділі рукописів бібліотеки. У січні 1950 р. потрапив під скорочення, як такий, що не мав «політичного довір'я». У 1950–1955 рр. – учителював у львівських школах.

¹² Іщенко Нонна Панасівна (25.10.1907–?), працювала бібліотекаркою БНТШ 1.06.1942 – 31.05.1943, звільнена через хворобу. Народилася у с. Барвінково Харківської обл., закінчила Педінститут і однорічні бібліотекарські курси в Харкові, працювала в Кам'янці-Подільському, інспектором бібліотек при львівському Відділі народної освіти (07.1941). Вдова Валеріана Лозинського.

Провірити! Люба [Савчак] переписала зміст 196-тому листування¹³. Люба [Савчак]¹⁴ переписала листи Кобилянської / провірити!

Арк. 3. Вівторок 21.VII.1942. Прийшла до Бібліотеки 7'20. Провірила зміст листув[ання] ч. 186¹⁵.

Арк. 4. Конспект промови Франка на ювілейнім святі 30.X.1898 р. на запрошенні (олівцем). [АФ]. Ч. 186, стор. 48.

«Подяка. Приємно мені що.../ за що? Не вважав себе талантом. Не вважав себе великим чоловік пік щоденний хліб / дбав одно відповісти щоденним потребам суспільности і власним потребам душі. / Не міні да¹⁶ тим провідним думкам що керували мою працю. / Я [... читав]¹⁷ селянський син я вийшов зо дна і стараєм піднести то дно на денне світло. Я виховався в почуттю двох обовязків праці і відплати для селянина»¹⁸.

Арк. 5. 3 листа Кобилянської до Ольги Франко 22.VI.1899. АФ. 186, ст. 70–71. «*Чи не поїдете Ви пані в серпни до Києва? сеж там як Вам звісно та археологічна вистава*¹⁹ – *та мабуть більше австрійських русинів*

¹³ Тут і далі – авторські помітки, виправлення, підкреслення й закреслення.

¹⁴ Савчак Любов-Лідія-Ольга (Коленська) (17.04.1923, м. Станіславів, нині Івано-Франківськ – 14.08.2016, м. Джерсі-Сіті) – письменниця-прозаїк. Член НСПУ (1995), Міжнар. ПЕН-клубу. Батько – Нестор-Любомир, адвокат, д-р права, мати – Лідія Савчак, з дому Артимович. Навчалася у школі сестер Василянук у Станіславові (1930–1936), там же закінчила 1 клас гімназії, 2–4 кл. (1936–1939) в гімназії сестер Василянук у Львові, 9–10 кл. – у школі № 4 (1941 р. – іспит зрілості). Працювала бібліотекаркою у відділі рукописів БНТШ з 1.06.1942 до 30.01.1943. Навчалася на Вищих медичних курсах. 1944 р. виїхала до Австрії, де закінчила філософські студії, нім. і англ. літературу в Іннсбруцькому університеті. У 1949 р. разом із родиною емігрувала до США. Працювала вчителькою в школі українознавства в Ньюарку, редакції часопису «Свобода» (1970–1996, м. Джерсі-Сіті). Дописувала до часописів «Київ», «Наше життя», «Визвольний шлях». Член Спілки укр. письменників у екзилі «Слово». Авторка зб. новел, оповідань, нарисів і п'єс «Самотність» (1966), «Павлів тріумф» (1977), «Дзеркала» (1981), «Потойбіч Рубікону» (1988).

¹⁵ Номери з Архіву І. Франка, далі – АФ.

¹⁶ Так в оригіналі.

¹⁷ Так в оригіналі.

¹⁸ Тут і далі цитати з текстів документів подані курсивом.

¹⁹ 1 серпня 1899 р. у Києві відкрився XI Всеросійський археологічний з'їзд, до відкриття якого підготували дві виставки. Перша діяла у приміщенні Університету св. Володимира, де, власне, й тривала робота з'їзду. Другу влаштували в приміщенні Київського міського музею старожитностей і мистецтв. На ній представили колекцію В. Хвойки, зокрема матеріали з розкопок Кирилівської стоянки в Києві та поблизу села Трипілля, приватні колекції Б. Ханенка, В. Тарновського, Т. Кундереви́ча, М. Чернеєва та ін. На з'їзді було заборонено виступати укр. мовою. Галицьким ученим дозволено прочитати реферати не

вибереться. Від нас їде др. Стоцький з жінкою²⁰ і мабуть і я прилучуся до них. Маю бути в Лесі Українці. Она писала мені з Берліна, куди їздила з своєю сестрою²¹ до приватної клініки, і піддавалась дуже тяжкій операції. За пів року має ще їхати. Не могла вступити до Галичини, бо боялася що се надто змучить її, але обіцяла, коли буде їхати вдруге до Берліна, вступити до Львова і до нас на Буковину. Її листи справляють мені велику приємність, але мені її дуже жаль, що она в такому молодім віку – а мусить так дуже терпіти. Про операцію (!) свою пише: “Найшовся врешті – каже – такий хірург, що схотів мене різати; але операція була така тяжка, що за царство небесне я би її вдруге не перебула”. Між іншим просила дозволити її, перекласти деякі свої нариси на російську мову».

Арк. 6. **Середа 22.VII.1942.** (зимний вітер). Прийшла до Бібліотеки 7²⁰. Перечитувала переписку пок. Кривецького²² з Студинським в справі рукопису 393²³. Рукопис зберігся. Прочитала цікаві спогади Чайківського про ученицькі громади²⁴ і критику А. Чайківського на повість Яцкова «Огні горять». Чайківський розказує про подію, як вона була в дійсності і постань Нині в світлі дійсності виходить прекрасна і трагічна, зовсім інакше як у відтворенні Яцкова. Був професор Сімович²⁵ і взяв листа до Гавриша²⁶.

на публічних, а на особливих засіданнях, на яких будуть присутні не більше 25 учасників з'їзду. НТШ не прийняло такі умови і надіслало на адресу Комітету з'їзду листа з протестом проти недопущення українсько-руської мови.

²⁰ Йдеться про мовознавця Степана Смалья-Стоцького – професора Чернівецького університету, який очолював кафедру української мови і літератури. Його дружиною була Емілія Заревич, дочка пароха с. Рожнів. Їхній син Роман також став мовознавцем і громадським діячем.

²¹ Ольгою Косач-Кривинюк.

²² Кривецький Іван Іванович (1883–1940) керував Бібліотекою НТШ 25 років (1905–1914, 1921–1937). Помер на сухоти нирок 27.06.1940 р.

²³ В інвентарі Відділу рукописів БНТШ під ч. 393 зазначені Акти руської єпископської капітули в Перемишлі (XVII–XVIII вв.), чч. 1–7. ^ф

²⁴ Чайковський А. З часів переполоху (Спомини й рефлексії). *Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження* : у 3 т. / упоряд. Б. З. Якимович за участю: З. Т. Грень, О. В. Седляра. Т. 1. Львів, 2002. С. 161–169.

²⁵ Сімович Василь Іванович (9.03.1880–13.03.1944) – мовознавець, літературознавець, громад. діяч. Д-р філософії (1913). Дійсний член НТШ (1923). Від 1933 р. очолив редакцію місячника «Життя і знання», із 1936 р. редагував «Записки НТШ», у 1938–1939 рр. – місячник «Сьогодні і минуле». У роки німецької окупації виконував обов'язки ректора Львів. ун-ту (1941), працював як наук. редактор мовознавчих праць в «Українському видавництві» у Львові та Кракові (1941–1944), очолював наук. фонд УЦК (1942–1944).

²⁶ Гавриш Федір Семенович (12(24).02.1886 – 6.10.1971) – перекладач, літредактор. У 1938–1941 рр. працював у комісії для перегляду укр. правопису, з доручення

Маю списати все рукописне господарство. Провірити архів І. Франка і вписати що бракує і що пропало. Листи дати до окремої шафи а на це місце вставити картони відсилкові: – зроблено.

Арк. 7–7 зв. **Четвер 23.VII.[1]1942.** Прекрасний ясний теплий день. Прийшла до Б[ібліоте]ки 7 точно. Забула легітимацію обезпеченеву, ходила до дому, вернулась о 8-мій. Розклала призбирані бібліографічні картки: *Життя Христа: Hofmann Rudolf. Das Leben Jesu nach den Apokryphen: im Zusammenhange aus den Quellen erzählt. Leipzig 1851. – Б. Ф.²⁷ 1548.*

2). *Die Kindheit Jesu, Gedicht des XII. J[ahr]h[underts] von Fussesbrunnen Konrad, Jul. Feifalik. 1859, K. Gerold's Sohn]. – Б. Ф. ч. 1158.*

3) *Reinsch Robert. Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Maria's Kindheit in der rom[anischen] und germ[anischen] Literatur [: mit Mittheilungen aus Pariser und Londoner Handschriften versehen. M. Niemeyer, Halle, 1879]. ч. Б.²⁸ 1173.*

4) *Haupt Joseph. Bruder Philipps Marienleben, Wien 1871. Б. Ф. ч. 1253.*

5) *Gerhardt Hauptmann. Der Narr in Cristo Emanuel Quint. Роман (з життя Христа).*

Заступала директора [Володимира Дорошенка] і полагоджувала різні справи. Читачі, телефон, виповнювання анкет до каси обезпечень. Директор вернувся від Йоганзена і заявив, що Рукописного відділу ніякого нема, що він може перекидати працівників як схоче. А «жартом» заявив, що мені лишить Левинського²⁹, Іщенко і Штелігу³⁰.

Інституту літератури АН УРСР провів літредакцію перших трьох томів академічного 10-томника творів Тараса Шевченка та перших сімнадцяти томів 25-томника творів І. Франка. З другої пол. 1940-х рр. – на засланні (ст. Средне Белая Амурской ж/д), повернувся у 1954 р., 1955–1957 рр. і до виходу на пенсію працював коректором у Держлітвидаві в Києві. В адресному записнику М. Деркач: «Гавриш. Київ, В.-Володимирська 24/3».

²⁷ Тут і далі – Бібліотека Франка.

²⁸ Число Бібліотеки [Франка].

²⁹ Левинський Володимир Петрович (1880–1953) – публіцист, політичний діяч, один із теоретиків УСДП Галичини і Буковини, редактор партійних видань. З вересня 1939 р. працював у БНТШ, потім – у ЛфБАН УРСР. Під час війни – у відділі рукописів III відділу Державної бібліотеки м. Львова, зокрема опрацьовував архів М. Грушевського. У березні 1944 року виїхав на Захід.

³⁰ Штеліга Марія Мартинівна (1903–1982) – філологиня-класик, поліглотка. Закінчила Варшавський університет (1930), стажувалася в Італії. У 1939 р. прийнята на роботу до БНТШ на посаду старшого бібліотекаря, потім – наукового співробітника відділу рукописів українського сектору ЛфБАН УРСР. Під час війни працювала у відділі рукописів БНТШ. Після війни – завідувала кабінетом Івана Франка (1946–1948), працювала у відділах стародруків (1948–1950), концентрації (1950), обслуговування читачів (1950–1952). Звільнена з роботи за скороченням штатів у 1954 році.

Арк. 8. **П'ятниця 23.VII.1932**³¹. Прийшла до Бібліотеки 7'13. Гарний день. Вночі падав дощ. Трохи холодно. Розписала на карточках загально, котрі кімнати належать до рукописного відділу, і що в них є. Знайти протоколи «Просвіти»³². Був о. Сохацький³³, шукав родоводу Петрушевичів (Іван Еміліянович [Левицький]³⁴). Галина Журба³⁵ – винайшла свої рукописи і забрала³⁶.

Всі ці відвідувачі забрали багато часу. Провірила тільки реєстри листування І. Франка, які переписувала Люба Савчак.

Арк. 9. **Субота 25.VII.1942**. Прийшла о 7'5 год. Прекрасний день. Перенесла листування І. Франка на коридор. Відібрала від Штеліги звіт і упорядкувала її папери і шафу. Упорядкувати опрацьоване листування І. Франка.

³¹ Помилково, мало бути 24.VII.1942.

³² Цікаве зауваження, оскільки протоколи «Просвіти» разом з архівом товариства, очевидно, готували до вивезення: навесні 1944 р. архів НТШ був переміщений до Польщі й після війни опинився в Національній бібліотеці у Варшаві. Аж у 1980-х рр. їх детальніше описано й змікрофільмовано. У травні 1993 р. під час візиту президента Польщі Леха Валенси в Україну шість книг протоколів Товариства «Просвіта» були передані «в дар українському народу». Це – книги протоколів загальних зборів і засідань Головного відділу товариства, починаючи від перших його зборів 26 листопада 1868 р. до 20 лютого 1923 р., пізніші протоколи зберігалися у Львівському історичному архіві (ф. 348. Т-во «Просвіта»).

³³ Правдоподібно, йдеться про о. Ісидора Сохацького (псевдонім Сидір Ярославин; 1895, с. Лани Бібрського повіту – 1977, м. Філадельфія) – греко-католицький священник, громадський діяч, історик. Дійсний член НТШ (з 1965). Закінчив богословські студії (1915–1918) і філософський факультет Українського таємного університету у Львові (1921–1923). Служив в УГА (1918–1920). Висвячений 12 лютого 1923 р. у Львові, працював у парафіях с. Підберізіці (1924–1927), Гаї (1928–1938), Дмитр'є (1938–1939) та Дернів. Викладав у народних школах (1923–1944). Радник Митрополичої консисторії у Львові. Після 1944 р. – на еміграції в Німеччині, 1950 року емігрував до США. Душпастирював у м. Піттсбург (1951–1952) і Шемокін (1953–1965). У ЦДІА у м. Львові Ф. 201. Оп. 1в є особова справа (спр. 806) священника Сохацького Ісидора 1895 р. н. за 1923–1944 рр.

³⁴ Йдеться про рукописні матеріали, зібрані до Біографічного словника І. О. Левицького – автора «Української бібліографії Австро-Угорщини».

³⁵ Журба Галина (псевд. Домбровської-Нивинської Галини; 1888, Поділля – 1979, м. Філадельфія, США). Народилась у пол. сім'ї. 1917–1919 рр. – редакторка щоденної газети «Нова рада» (Київ). 1919 р. – членкиня літ. групи «Музагет», видала зб. новел «Похід життя», працювала в дитячому журналі «Волошки». У червні 1920 р. виїхала до Західної України, інтернаціона в Тарнові (Польща), згодом мешкала у Рівному, Здолбунові, від 1933 р. – у Львові, від 1943 – у Варшаві. Від 1959 р. – у США. Одна із засновниць Об'єднання українських письменників «Слово» (Нью-Йорк, 1957).

³⁶ В інвентарі ВР БНТШ зазначено: Деп. 114. Збірка Галини Журби. Також вона відібрала депозит свого чоловіка – збірку А. Чекмановського (ч. 118).

Додати зміст і поазбучні реєстри авторів до кожного тому, зробити іменний покажчик листування І. Франка.

Арк. 10. **Понеділок 27.VIII³⁷.1942.** Прийшла о 7'00 год. Прекрасний день. Від сьогодні Штеліга на відпустці. Ковалевська Соня³⁸ до Ша[г]ельської [...] ³⁹.

Арк. 11. Від 9 3/4 – 12 1/2 ходила до міста в справі метрики. Провірювала листування І. Франка, ч. 187. Вишукала фотографії Лепкого для А. Струтинської⁴⁰.

Арк. 12. **28 липня вівторок, 1942.** Вчора пополудни буря і вночі дощ. Сьогодні прояснюється. Прийшла до бібліотеки 7.00. Провірити листування Кобилянської, зробити списи листів Франка, упорядкувати всі шафи і шуфляди. Розписала картоники замість тих томів, що є на коридорі. На одному картонику був список книжок м. ін.:

Старицька-Черняхівська. Іван Мазепа. Драма на 8 дій 8 одмін. Рук. 1935 (?) Рад. кн. № 4. ст. 45.

Керн – Між небом а землею.

Нікольський – Цікава зоологія.

Арранов – Цікава географія.

Директора [Володимира Дорошенка] імянини. Я винна Іванцеві⁴¹ 2 зл. Люба [Савчак] мені 2 зл. Має бути гарне: Grieg; Норвезький національний танок.

Директор про одного поета: «Поки не був провідник – був чоловік, потім став індик»⁴². Треба вписати ще листи Стефаніка до [Левка] Бачинського.

³⁷ Помилково, мало бути VII.

³⁸ Ковалевська Софія Василівна (3(15).01.1850, м. Москва – 29.1 (10.02).1891, м. Стокгольм) – вчена-математик, письменниця і публіцистка, походила з білоруської шляхти. Професорка Стокгольмського університету. Авторка праць із математичного аналізу (диференціальні рівняння і аналітичні функції), механіки та астрономії. Перша жінка, яка отримала звання професора математики в Європі.

³⁹ Пропущені міркування С. Ковалевської про науку математики і поезію, мовляв, «не можна бути математиком, не будучи поетом в душі» («Жизнь Юга», 1897). Рос. мовою. Встановити адресатку листа Ковалевської не вдалося.

⁴⁰ Струтинська Антоніна (4.11.1907, м. Коломия – 23.01.1978, м. Львів) – укр. філологиня, бібліографиня, педагогиня, редакторка. Навчалася в гімназії сестер Василянок у Львові, яку закінчила 1926 р. Студювала в Музичному інституті ім. М. Лисенка, однак його не завершила. 1930 р. отримала ступінь магістра слов'янської філології у Львівському університеті. 1930–1939 рр. викладала пол. мову, згодом – латину в гімназії сестер Василянок. У міжвоєнній її перекладали з англ. мови поезії Персі Біші Шеллі публікували у журналі «Дзвони» (1936).

⁴¹ Іванець Володимир працював у Відділі рукописів БНТШ у 1942–1944 рр., жив на вул. Валовій, 4/II, потребував одягу й черевиків. У лютому 1944 р. хворів – цілий місяць перебував у лікарні.

⁴² Встановити, кого саме мав на думці Дорошенко, не вдалося.

Арк. 13. **29 липня середа, 1942.** Прийшла 7.00. Гарний день. Була в бібліотеці пані [Катря] Гриневичева⁴³ і п. [Василь] Косташук⁴⁴. Гриневичева відібрала листи [Василя] Стефаника. Я їй висказала свій жаль з приводу її поступовання в 1939 р.⁴⁵ Зроблено. ~~Вписати листи Стефаника.~~ ~~Краків 11.III.1898.~~

Арк. 14–19.⁴⁶

⁴³ Гриневичева Катря (дівоче Банах Катерина; 19.11.1875 – 25.12.1947) – письменниця, громадська діячка. Закінчила Краківську учительську жіночу семінарію. Перші вірші писала польською мовою. 1894 року, після знайомства з В. Стефаником, почала вивчати укр. мову. Друкувалась у часописах «Буковина», «Неділя», «Мета» та ін. 1910–1912 рр. – редагувала дитячий журнал «Дзвінок». Під час Першої світової війни вчителювала в бараковій школі табору Гмюнд для виселенців із Галичини. Від 1922 р. – голова Союзу українок Галичини й Волині. Твори – історичні повісті «Шоломи в сонці» (1928) та «Шестикрилець» (1929). У січні 1940 р. виїхала до Німеччини, потім до Австрії. Перебувала в ДП у Карлсфельді, біля Мюнхена, в «Орлику» в Баварських Альпах. Померла в м. Берхтесгаден (Австрія). Після Другої світової війни всі твори були вилучені з бібліотек УРСР і знищені. Книжковий депозит К. Гриневич (видання «Шестикрилець» і «Шоломи в сонці») в кількості бл. 5 тис. примірників зберігався у книгозбірні «Студіон» у Львові.

⁴⁴ Косташук Василь Миколайович (4.10.1885, с. Тулова Снятинського повіту – 10.11.1931, м. Київ) – історик. 1914 р. мобілізований до австро-угорської армії, того ж року пораненням потрапив у рос. полон. 1917 р. звільнений, переїхав до Києва. 1927–31 рр. – співробітник Комісії історії Західної України при ВУАН; водночас 1928–30 рр. – аспірант Н.-д. каф. історії України при ВУАН під керівництвом М. Грушевського. Досліджував проблеми історії Галичини та Буковини. Автор розвідок «Сороклітній ювілей літературної творчості Ольги Кобилянської» («Україна», Київ, 1927, кн. 6), «Громадське й культурне життя Буковини від 1848 р. до 1914 р.» (там само, 1928, кн. 1), «Економічний та соціальний стан Галичини в першій половині XIX ст. і австрійський абсолютизм» (1930), низки статей і спогадів про В. Стефаника.

⁴⁵ У спогадах сина Гриневичевої Ярослава йдеться, що в січні 1940 р., коли родина збиралася втікати зі Львова, *«Нищено записки і листи. Бо письменниця, за її націоналістичний напрям писання, є на списку “приречених”. Про це сказав їй на зібранні письменників у Львові (під проводом Корнійчука) один її давній приятель. Щоб на випадок обшуку і арештування, не попали у ворожі руки – спалено тоді чимало цінного листування... Це була велика шкода. Пригадую, що були там листи від Івана Франка, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Осипа Маковея, Марка Черемшини, Богдана Лепкого, Миколи Вороного і інших. Пропали теж килими і записки письменниці що їх передано у переховання у Винники. Письменниця саме тоді збиралась писати нове оповідання».* (Див.: Гриневич Я. Катря Гриневичева: Біографічний нарис. Торонто, 1968. С. 63).

⁴⁶ Пропущено текст листа В. Стефаника до О. Маковея (Краків, 11 березня 1898 р.) з приводу відмови «ЛНВ» публікувати його оповідання (на арк. 14–19). Див.: Василь Стефаник. Листи: 1888–1899. Харків : «Фоліо», 2022. С. 209–211.

Арк. 20. **31 липня 1942 р., п'ятниця.** Прийшла 7.30. День холодний. Дош. Ходила рано до мешканевого уряду в справі помешкання. Порядкую да-лі архів Стефаника.

Арк. 21–23. *«Дорога Товаришко / Сего вечора я дуже самотний. Філіпович хорий і буде мусіти тікати до дому – а я лишуся сам, саміський. Сижу в моїй хаті за містом і люцкого голосу не чую. [...]»*⁴⁷.

Арк. 24–26. *«Дорогі!»*⁴⁸

Городок, 15.II. 1901.

Я пишу тепер давнє своє житє і кажу до себе пишучи до Вас: “Боже, чого ти такий недобрий, чого другим наворотом пхаєш у руки ту гірку і брудну чашу, що зветься моєю молодостею. Ти тоді не пошанував своєї дитини, Ти не відвернув від неї ані одного злого. А я був такий малий і добрий, такий чистий. А ти не відвернув від мене тої чаші. / Боже, ти прокляв мене, бо-сь наказав з моєї душі зробити кузню і кувати в ній чистий металъ люцкого слова і єго любови. А ти, великий, не звижаєш на то, що в тій кузні лється піт і кусні руди в ній лишаються і чорною сажею вона присідає. / Ти одно знаєш: кувати твоєму сьвітови металъ! / А я слабий і сам./ А я душуся в червонім поломіні огню. А я не хочу винайма-ти своєї душі на твоїй крам. / А я надармо чекаю, аби до мене, як я зри-маю молотом увійшла рання зоря. / Ти приковав мене, заковав мене у мою власну душу, ти її спустошив, бо-сь зробив з неї склеп. / Бо знаєш, що напій той хоть мене уб’є, то перед тим з моєї душі сполоче все золото і ти кинеш єго, як знак, що ти сотворив могучий сьвіт духа. / Ти єї вис-сеєш, аби показати єї богатства. / Який ти бідний! Чомуж своєї душі не розтвориш? Кажеш, що в твоїй душі є той металъ. / Чомуж твоїм лю-дям не даєш своєї душі? / Я їм нічого не винен. А ти винуватий переді мною. / Ти мене не пощадив такого маленького, я так просив малими ру-ками. / І ти нині ще раз кажеши пити. Ох, відійми від уст, бо гірка чаша. Молюся, чолом буду молитву по каміню писати, твою молитву, відійми! / Отакі я тепер чувства маю. Я не годен їх списати, але вони гіркі дуже. Я трачу сили, я мучуся і мовчу. А най хоть перед Вами не мовчу. / До свого Тата може приїду, хоча не хотівбим Русова бачити ні тепер, ні ніколи. Коли саме приїду, то напишу ще. Як Юрко буде у Вас то напи-шіть мені виразно, за що суд хоче мене мати, чи за справу спадкову по мамі, чи за иншу бо довгів я маю досить. / Ваш Василь Стефаник”».

⁴⁷ Пропущено текст листа В. Стефаника, адресованого «Дорога Товаришко», правдоподібно, до Ольги Гаморак, б/д, (на арк. 21–23). Опубл., як лист до О. К. Гаморак з датою «Березень 1900, Краків» у кн.: Василь Стефаник. Повне зібрання творів в трьох томах. Том третій: Листи. Київ: Вид-во АН УРСР. 1954. С. 202–203.

⁴⁸ Лист до Ольги Гаморак від 15 лютого 1901 р. Опубл. у кн.: Василь Стефаник. Повне зібрання творів в трьох томах. Том третій: Листи. Київ: Вид-во АН УРСР. 1954. С. 230–231.

Арк. 27. **1 серпня 1942 р. (субота).** Державне свято⁴⁹. Цілий день сиділа дома і господарювала.

Арк. 28. **3 серпня 1942 р., понеділок.** Прийшла точно о 7-мій. Прекрасний день. Марійка Свенціцька⁵⁰ на відпустці. Маю написати звіт і здати весь відділ Директорові [Володимирові Дорошенку] перед відпусткою.

Арк. 29–30. **Звіт рукописного відділу за 16–31 липня 1942 р.**

Відвідало відділ 9 осіб 13 разів (акад. Возняк, проф. Сімович, о. Сохацький, Галина Журба, Катря Гриневичева, Косташук Василь, Стефаник Юрій⁵¹, Мірчук Іван⁵², Марія⁵³ і Йоанна⁵⁴). Видано рукописів 30 (в тому 60 листів).

⁴⁹ 1 серпня 1941 року на виконання декрету Адольфа Гітлера від 17 липня 1941 р. окуповані нацистами західні області УРСР увійшли до складу ГГ як адміністративна одиниця під назвою дистрикт «Галичина».

⁵⁰ Свенціцька Марія Іларіонівна (1918–2006) – філологиня-германістка. Закінчила німецьку гімназію у Львові (1929–1937), Вищий музичний ін-т ім. Лисенка (1934–1939) і Львівський ун-т (1937–1941). Закінчила 4 курси германістичних студій, але через початок війни не встигла отримати диплом. Від 1.06.1942 р. працювала бібліотекаркою в БНТШ до 24.03.1944 р. У 1944–1978 рр. – працювала на кафедрі нім. філології Львівського університету.

⁵¹ Стефаник Юрій Васильович (1909–1985) – гром.-політ. діяч і письменник, журналіст. Закінчив правн. ф-т Львівського ун-ту (1935). У 1936–1937 рр. – співред. газ. «Укр. вісті» в Едмонтоні. За рад. окупації – наук. співробітник Ін-ту укр. літ-ри ім. Т. Шевченка АН УРСР і Львівського вет. ін-ту. У вересні 1940 р. органи НКВС ув'язнили його за підозрою в належності до ОУН. Завдяки депутату Верховної Ради СРСР К. Студинському звільнений і в листопаді 1940 р. поновлений на посаді [21, с. 406]. Член Північної похідної групи ОУН. За нім. окупації – співредактор Укр. вид-ва у Львові. З 1944 р. на еміграції в Німеччині, з 1948 р. – у Канаді, де з 1971 р. очолював канадське об'єднання укр. письменників «Слово». Помер 1985 р. в Едмонтоні, похований у родинному с. Русові на Покутті.

⁵² Мірчук Іван (18.06.1891, м. Стрий – 2.05.1961, м. Мюнхен) – філософ, історик культури, гром. діяч. Дійсний член НТШ (1938) й УВАН (1946), член-кореспондент Баварської АН (1949). 1921 р. габілітувався в УВУ у Празі (від 1946 – у Мюнхені), від 1925 р. – проф. філософії, 1947–48, 1950–55, 1956–61 рр. – ректор; 1931–45 рр. – директор Укр. наук. інституту в Берліні; 1946–61 рр. – голова УВАН; 1949–61 рр. – голова Історично-філософської секції НТШ. Був професором М. і П. Деркачів під час їхніх студій в УВУ в Празі.

⁵³ Мірчук Марія (16.08.1886, м. Відень – 12.04.1963, м. Мюнхен) – мовознавиця, перекладачка, педагог. Дружина І. Мірчука, мати І.-М. Мірчук-Ратич. У 1920-х рр. завдяки Марії та її чоловікові в Берліні виник центр українства. 1924 року заснували Укр. т-во допомоги біженцям з осідком у Берліні-Ваннзее; яке у 1929–1945 рр. діяло як Укр. т-во допомоги біженцям. У 1947–61 рр. викладала англ. мову в УВУ в Мюнхені. Перекладала твори І. Франка, В. Стефаніка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського та ін.

⁵⁴ Мірчук-Ратич Іванна-Марія (12.06.1926, м. Відень – 5.09.2016, м. Едісон, похов. у м. Нью-Брансвік, шт. Нью-Джерсі, США) – громадська діячка, педагог.

Звернено 2 депозити (Галина Журба і Катря Гриневичева 69 листів на реверс⁵⁵).

Праця А. В Архіві І. Франка.

Проф. Янів⁵⁶ описав 1 рукопис ч. 61. Збірник Теслевцьового⁵⁷.

Др. Штеліга Марія виготовила 352 каталогових карток бібліотеки Франка. Від 27.VII. на хоробовій відпустці.

Свенціцка Марія: виготовила порядковий і поазбучний список листування І. Франка до новооправлених томів ч. 187 і 201 (395 листів).

Савчак Люба: Виготовила порядковий і поазбучний список листів до ч. 199 і 200 і переписала на машині ч. 185 і 186.

Деркач Марія: Провірила список листування ч. 186 і розписала на картки автографи І. Франка, що були в цьому томі.

Б. В рукописному відділі

Левинський на відпустці. Деркач Марія: Вписала в інвентар 10 нових чисел 1506–1515. Дописала 46 листів і 2 рукописи [Василя] Стефаника до ч. 1300. Написала 2 головні і 19 відсилкових карток.

Свенціцка Марія: Дописала 8 рукописів. Виготовила 10 основних і 7 відсилкових карток.

Дочка І. та М. Мірчуків. Член НТШ (1977). Студіювала англ. та франц. мови в Берліні. Від 1945 р. – у м. Байройт, де викладала англ. мову в Укр. таборівій гуманітар. гімназії, була перекладачем в укр. таборі “Leopold-Kaserne”. 1949 р. переїхала до батьків у Мюнхен, де закінчила університет зі ступенем д-ра філології. Після одруження з д-ром О. Ратичем – у США, працювала в УККА. Упродовж 35 років – професорка нім. мови та л-ри Ратгерського ун-ту (шт. Нью-Джерсі). Авторка підручників із нім. мови, публікацій про сучасну нім. літературу, перекладів із нім. та англ. мов. Співавторка кн. «Байройтські спомини. “3 юних днів, днів весни” 1945–1950» (Нью-Йорк, 1995). Секретар Міжнародної ліги жінок в Європі, членкиня Об’єднання українських жінок на еміграції (від 1948), Голова управи Союзу українок Америки (від 1978), СФУЖО.

⁵⁵ Письмове поквитування на випозичену книжку або рукопис.

⁵⁶ Янів Іван (Ян) (Janów Jan; 22.11.1888, с. Мошківці, нині Калуського р-ну Івано-Франківської обл. – 17.12.1952, м. Краків) – польський мовознавець. Доктор філології (1925), професор (1927), дійсний член Польської АН (1946). Закінчив Львівський університет (1913). Під час 1-ї світової війни потрапив у російський полон; працював професором Львівського (1923–1945) та Ягеллонського (1945–1952) університетів. Досліджував українські діалекти, українсько-польські та українсько-румунські мовні контакти. Збірку його польових нотаток відредагував Ян Пігер і уклав як “A Lexical Atlas of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language” («Лексичний атлас гуцульських говірок української мови», Гарвард, 1996); він же підготував до друку словник гуцульського діалекту Янова – “Słownik huculski” (Kraków, 2001). [19, с. 419–436].

⁵⁷ Йдеться про збірник іерея Стефана Теслевцьового з XVIII ст., який зберігається в колекції давніх рукописів у архіві І. Франка, ф. 3 ВРФТ ЛІ (див.: Франко І. Карпато-руське письменство XVII–XVIII вв. Львів: 3 друк. НТШ, 1900. С. 44–55).

Арк. 31. Впорядкувала біографії і листи дійсних членів НТШ і зладила поазбучний список біографій (83+21 карток)⁵⁸. Перекладала звіти на німецьку мову і писала на машині урядові письма. Савчак Люба: Докінчила переписувати листи Кобилянської – 22 листи на 25 стор., упорядкувала фотографії в азбучному порядку та укладала їх в коробці. Писала на машині урядові письма.

Разом: Вписано нових	11 рукописів	
Дописано	10	// 46 листів
Написано	12 основних карток	+29 відсилкових

Др. Марія Деркач.

Львів 3.VII.1942.

Арк. 32. Була у дир. Йоганзена, взяла відпустку від 4–17. Написала звіт і упорядкувала свої справи.

Арк. 33. *«Дѣтскія ігры пѣсни и сказки Ковельскаго, Луцкаго и Новоградъ Волынскаго уѣздовъ Волынской губ. Собранныя Лариссой Косачъ. Музыка записана К. Квиткой // Дитячі гри, пісні й казки з Ковельщини, Луцини та Звегельщини на Волині зібрала Л. Косач. Голос записав К. Квітка. Київ. Типографія І. І. Чоколова, Фундуклеевская ул. д[ом] № 22. 1903. Издание Общества Изслѣдователей Волыни. Этнографическая Секція»*⁵⁹.

Арк. 36. **20 серпня 1942 (четвер).** В п'ятницю 14.VIII. приїхала я з відпустки. В суботу була в бібліотеці шукала для Лесі [Деркач] мельодій до гопака. В бібліотеці все по старому. Довідалася про самогубство директорового сусіда⁶⁰. Професор Яків Хорус⁶¹ а др. [Марія] Штеліга починає свою відпустку. Тов. [Марія] Свенціцка і [Люба] Савчак розкладають каталогові картки. В бібліотеці в Рукописнім відділі ремонт. В понеділок ходила до мешканевого уряду в справі помешкання і вступила до бібліотеки. В вівторок зачала працю, але дневника не написала. Був [Юрко] Стефаник, взяв рукописи Марковича до перевірки. Я написала звіт від 1–15.VIII.1942.

Арк. 37. **Звіт рукописного відділу за час від 1–15 серпня 1942 р.**

Читач 1. Рукописів 6.

В цьому часі хорували [Володимир] Левинський від 1–15. VIII і [Марія] Штеліга від 1–8. VIII.

Були на відпустці: [Марія] Деркач від 4–17, [Марія] Свенціцка 4–13.

⁵⁸ Повні списки дійсних і звичайних членів НТШ уміщені в післявоєнній «Хроніці НТШ» за час 25.6. 1939 – 15.3.1949. Мюнхен, 1949. Ч. 75. С. 14–15.

⁵⁹ У тексті щоденника – помилково 1933 р. Пропущено «Передмову» Лариси Косач до збірника дитячих ігор, співів та казок і їхній перелік (арк. 34–35).

⁶⁰ Можливо, йшлося про Дорошенкового сусіда Штернберга. Його дочка панна Мариса Штернберг працювала в БНТШ.

⁶¹ Встановити двох останніх осіб не вдалося.

Праця. А. В. в Архіві І. Франка.

Проф. Янів продовжує опис кириличних рукописів в архіві І. Франка.
Др. Штеліга Марія виготовила 352 каталогових карток бібліотеки Франка.

Б. В рукописному відділі

Павза. Свенціцка Марія працювала в загальнім відділі. Укладала за азбукою каталогові карточки і розкладала їх в скриньках.

Савчак Люба порядкувала фотографії, описувала книжки для переплетені і розкладала каталогові картки.

Львів, 18.VIII.1942. Др. М. Деркач.

В середу 19.VIII.1942 р. було свято. Я прийшла до Б[ібліоте]ки на прохання директора [Володимира] Дорошенка, який мав мені передати урядування на час своєї відпустки. Але Директор був зайнятий. Я прочитала «Наші Дні».

Арк. 38. Поручення Директора.

1) Література для Kreishauptmana⁶² в Саноку – [Ярослав] Янчак⁶³.

У мене в бюрку є кілька книжок сільськогоспо[дарського] змісту.

2) для пані з Кенігзбергу є в мойому бюрку книжка.

3) Ремонт.

4) Ключі від комірки і від шафи.

// від дублетів, 2 від бюрка.

5) Іщенко дати вишукувати картки, є 263 карток в конверті у мене в бюрку.

6) «Краківські Вісті» відкладати для Дир[ектора].

7) Прийшли 3 книжки з Б[ібліоте]ки Франка 2351, «Україна» 1907/ I, II, III і IV (2 опр[авлені], решта прош[иті]).

8) Від др. Свенціцкого архів Музею Франка докінчити.

Арк. 39. **21.VIII.1942 (п'ятниця).** Прийшла в 7мій. Прекрасний день. В Б[ібліоте]ці ремонт. Всі шафи треба відсувати. Опорожнили 2 великі шафи Олесницького⁶⁴ І. Свенціцка і я П. Янчак, 2 шафи Гнатюка. Коробки я дала до рукописного відділу. Перенесла до рукописного відділу шафу

⁶² Начальник округу (нім.).

⁶³ Янчак Ярослав Васильович (1906–1980) – бібліотекар, бібліограф. Навчався у Львівському університеті на математично-природничому (1930–1932) та гуманітарному (1933–1938) факультетах. Працював у бібліотеках Львівського університету (1935–1939) та Львівського держархіву (1940–1941). У 1941–1944 рр. – бібліотекар книгозбірні Народного дому у складі III відділу Державної бібліотеки у Львові. Завідував відділами опрацювання (1944–1947), комплектування (1947–1950), мистецтва (1950–1973) Львівської бібліотеки Академії наук УРСР.

⁶⁴ Вочевидь, йдеться про книгозбірню правника і громадсько-політичного діяча д-ра Євгена Олесницького, яку в 1918 р. пожертвувала НТШ його вдова Марія Олесницька. Тоді збірка налічувала 2450 книг. Також у ЦДІА у м. Львові зберігається понад 300 аркушів листів до Є. Олесницького від осіб на «А–Я» (1905–1917) (Ф. 309. Оп. I. Спр. 2388–2391).

з листами І. Франка. Листи до В[олодимира] Вікторовича [Дорошенка] в бюрку на ліво в першій шуфляді. Цілий час пішов на порядкування і складання. В шуфляду в їдальні дала я свої книжки і такі, що їх хотіла б прочитати. Люби Савчак не було.

Арк. 40. **22.VIII.1942 (субота).** Прекрасний день. Прийшла о 7мій. Ремонт. Люби Савчак не було. Я взялася до провірювання листів О. Кобилянської. Професор Сімович приніс листа від Гавриша. Просить добути від п. Дригиничів⁶⁵ його речі і матеріали і передати йому. Ми внесли подання о позичку в сумі півмісячної платні.

Арк. 41. **24.VIII.1942 (понеділок).** Прекрасний день. Маю перевірити листи О. Кобилянської. Почала провірювати переписані листи О. Кобилянської з оригіналом.

Прочитала цікаві спогади В. П. з Уфи⁶⁶. Прекрасно пише про Тичину і Яновського. *«Чому українські поети не спромоглися творчу навмисність перетворити в гін творчого піднесення? Чому Данте в неволі вигнання знайшов себе, як поета й мистця? Можливо, тільки Юрій Яновський, цей ніжний і м'який прозаїк, людина схвильованих почувань, поет з руками масивними й важкими як у коваля, — не дурно він створив образ троянди, викутої з чавуна, — спромігся дати в “Вершниках” зразки внутрішньо обов'язкової мистецької творчості, зразки ліричної прози, ескізної й разом з тим досконалої. Чи можна з чавуна викувати пелюстки троянди? Можна! Але якою ціною! Сюжет “Чотирьох шабел” Ю. Яновського побудований на образі чотирьох синів одного батька, де кожний з братів, з чотирьох половців, вороже протистоїть один одному... “Кожна філософія є самовизнання її творця” — сказав Ніцше. Те саме можна повторити й про мистецькі образи. Чотири рази заперечити себе й стільки ствердити, завсіди змагатись з собою, завсіди протистояти собі, завсіди бути іншим, і в цій своїй до себе протилежності творчо розкрити й знайти себе. / Образ чотирьох ворогуючих братів, синів одного батька, покладений Ю. Яновським в сюжетну основу його повісті, має вагу психологічного документу, розкриваючи розчленованість Української національної душі. Це “Я” Миколи Хвильового в новому варіанті».*

Арк. 43. Крутанина з ремонтом. Відсування шаф в канцелярії. Пересунула шафи в рукописному відділі (Гордон⁶⁷ — Іванець). Виходила на павзу до

⁶⁵ Можливо, йдеться про викладачів Львівського педінституту Степана Дригинича (1877–1950) та Олександру Карпатську (поховані поруч на полі № 59 Личаківського цвинтаря у Львові). Див.: Лупій Г. Львівський історико-культурний музей-заповідник «Личаківський цвинтар». Путівник. Львів: Каменяр, 1996. С. 253.

⁶⁶ Йдеться про спогади Віктора Петрова, опубл. під криптонімом В. П. На засланні в Уфі. *Краківські вісті*. 1942. 21 серп. (чис. 184 (631). С. 3.

⁶⁷ Гордон Богдан Григорович (15.09.1919–1989), народився у Львові в сім'ї службовця. У 1939–1941 рр. навчався на дорожньо-будівельному ф-ті Львівського

Кривецького⁶⁸. Дала [потяти] картоники до випозичальні, була в годинникаря з годинником. Вийшла о 4-тій, тому що усі ці дні виходила о 5-тій. Маю іти до театру на «Тоску». Відвідав бібліотеку п. Гоцій⁶⁹ з Мінхена. Арк. 44. **26.VIII.1942 (середа)**. Прийшла о 7.10. Люби Савчак нема (хора на ногу). Кафляр скінчив переставляти піч в першій кімнаті, зачав у другій. Маляр малює першу кімнату. Шаф не можна відсунути, бо прибиті. В рукописнім Відділі треба поприбивати числа на своє місце. Треба дати годинник до направи. В рукописному відділі помили дві робітниці шафи на самій горі. Там уложили ми стінні календарі, клеписидри і старі неписані друки. Дописала два числа 816 і 473. Друки-малюнки 1942 р. мав Гордон зложити до шафи на коридорі (?) Іванець вийшов о 11-тій. Кобринська⁷⁰ // має мати дижур. [Стефа] Зуб⁷¹ і [Володимир] Левинський до др. Йоганзена. Ліда Савчак⁷² до др. Йоганзена.

політех. ін-ту. 1956 р. закінчив іст. ф-т Львівського держ. ун-ту ім. І. Франка. З 1 квітня 1942 до 27 липня 1944 р. працював у Львівській державній бібліотеці (Staatsbibliothek Lemberg), у відділі III – БНТШ, старшим бібліотекарем відділу опрацювання ЛфБАН УРСР (22.08.1944); працівник Відділу комплектування (20.12.1945). З осені 1944 р. – старший бібліотекар у різних відділах ЛфБАН УРСР до виходу на пенсію у 1979 р.

⁶⁸ Встановити особу не вдалося.

⁶⁹ Гоцій Михайло (21.12.1902, с. Угнів Сокальського повіту – 15.05.1981, м. Мюнхен) – графік, живописець, мистецтвознавець і педагог. Закінчив Яворівську класичну гімназію (1921), навчався у Львівській політехніці (1922), водночас – на філософ. ф-ті Львівського ун-ту, 1923–32 рр. – у Берлінському ун-ті, водночас – у Високій технічній школі в Берліні та Шарлоттенбурзі. Кілька років працював асистентом Укр. наук. ін-ту в Берліні. 1932 р. вивчав теологію та філософію в Мюнхенському ун-ті. Докторська дисертація «Західні основи глаголичної абетки» (1944). Після 2-ї світової війни – у Мюнхені та Дюссельдорфі, підготував наук. праці з історії укр. мистецтва.

⁷⁰ Кобринська Анна Омелянівна (21.08.1902, м. Делятин – ?), вивчала філософію у Відні (1920–24), географію й історію у Кракові (1925–27). Від грудня 1939 р. працювала бібліотекаркою у ЛфБАН УРСР, старшою бібліотекаркою (1942–44), провадила Відділ каталогізації, вписуючи українську й українознавчу літ-ру, заступала В. Дорошенка у Відділі абонементу. 1944 р. виїхала до Кракова.

⁷¹ Зуб Стефанія Іванівна, 1924 р. н., українка, львів'янка, освіта незакінчена середня. Упродовж 1941–42 рр. працювала технічною секретаркою у ремісничій школі у Львові, 1942–44 рр. – бібліотекарем у БНТШ. Від серпня 1944 р. – у ЛфБАН УРСР – бібліотекар та старший бібліотекар відділу опрацювання, старший бібліотекар кабінету мистецтва. У травні 1951 р. атестована як помічник бібліотекаря, у червні 1953 р. переведена на посаду бібліотекаря відділу спецфондів ЛНБ.

⁷² Савчак Лідія (2.11.1904, с. Палагичі – ?), дочка о. Степана Артимовича, пароха с. Ферескуля Станіславівського деканату й Ольги Сірецької. Освіта – 7 класів

Арк. 45. Ольга Кобилянська в листі до Осипа Маковоя: *«Та не все якась там “покута” і катованє, роблять чоловіка ліпшим і шляхотнішим. Es macht auch die Freude und die Achtung anderer und das Glück den Menschen besser und hebt ihn heraus aus dem Scham der Selbstverachtung und stellt ihn hoch über seine Handlungen und Schwächen wenn die Seele zu neide und zu stumpf ist – ist sie nicht mehr für Freude und Glück empfänglich»*⁷³.

Провірювала листи Кобилянської. Прийшла о 2-гій. Робітниця Дух і Чубар лишилися і упорядкували кімнату. Я вибиралась на представлення «За батька»⁷⁴.

Арк. 46–49. Л. О. Яновська⁷⁵: *«...З усього, що я коли-небудь написала, найкраща, найдорожша мені річ – це феєрія “Відьма”. Не кажучи вже про сценічність, вірну психологію дієвих людей та красу деяких сцен, вона дуже цінна з етнографічного погляду, бо сюди я вклала увесь етнографічний по українській демонології матеріал, який “пощастило” мені зібрати протягом цілих 15 років. Дуже багато часу та сил витратила я їздячи по найглухійших кутках Лубеничини, не мало й грошей витратила на той матеріал, бо селяне бояться помсти нечистого духа, і дуже неохоче оповідають про відьом, чортів, вовкулак і т. ін. Досить сказати, що я три дні просиділа в “клятому яру”: купила на 15 карб. горілки тільки для того, щоб один парубок розказав та показав мені, як танцюють відьми (це він наче бачив на власні очі). Так само довелося умовляти, улежувати та підмозоричувати одного дядька – що мав брата вовкулака. Одно слово не легко далася мені ся феєрія. Отже вона досі ненадрукована. Раньше не друкувала, бо М. В. Лисенко все хотів разом надрукувати і ноти, написані до неї. А зараз ніщо аполітичне не друкується, бо це наче не на часі і задля цього нема паперу. І мені спало на думку, прохати Вас довідатись, чи не надрукувало б її, як дуже цінний етнографічний матеріал по демонології Т-во ім. Шевченка, бо воно*

народної школи (1913–1920) у Станіславові. Домогосподарка. Одружена з адвокатом Нестором Савчаком, доньки Любов Савчак-Коленська (17.04.1923) і Дарія Савчак (1.01.1929). У БНТШ – пом. бібліотекаря 1.06.1942–14.03.1944 р.

⁷³ «Також радість, повага від інших і щастя роблять людину кращою, позбавляють її сорому й ненависті до себе і ставлять її високо над своїми діями та слабкостями, коли душа надто заздрісна й тупа – вона більше не сприйнятлива до радості і щастя» (нім.).

⁷⁴ 26 серпня 1942 р. у Львівському оперному театрі відбулася прем'єра історичної драми Б. Грінченка «Степовий гість» («За батька»). Постановка О. Гірняка, декоративне оформлення М. Радиша. У головних ролях: О. Горницька, В. Левицька, М. Степова, О. Гірняк, І. Гірняк, Е. Курило, В. Королик, О. Яковлів та інші.

⁷⁵ Щербакова Любов (30.07.1861 – 20.11.1933), відома як письменниця Любов Яновська. Після драми-феєрії «Відьма» на фольклорному матеріалі, музику до якої написав М. Лисенко, впродовж 1890–1895 рр. писала переважно прозові оповідання з народного життя. Авторка більше 100 драматичних творів і оповідань.

колись надрукувало драмат[ичний] етюд “На Меланки”, теж як етнографічний матеріал. А “Відьма” у Львові вже виставлялась по першому моєму коротенькому ще манускриптові і мала, як кажуть, в театрі великий успіх, як переказувала мені Борисоглібська⁷⁶. А може у Львові знайшлися б охотники видати книжку моїх ще ніде не друкованих драматичних творів разом з “Відьмою”. Розпитайтесь, бо тут навряд чи діжду я цього видання, бо все моє не на часі, як і я сама. Погано вже, голубе мій, почуваю себе, ледви, ледви животною. Тільки на моє лихо голова працює. Даремно, звичайно, бо нічого путнього вже не вигадати слаба, та знаєш мене. Книжка ця моя складається з таких творів: 1) Відьма, 2) Сирота, етюд на 1 дію – аллегорія нашої безталанної України 3) Блискавиця – комедія 4) Вехсель Павла Апанасовича – комедія 5) З великої хмари малий дощ, комедія. Книжка вийде досить велика. Я зараз погоджусь на умови, які запропонує само видавництво. А про ті твори, що вже були друковані, не пишу, бо може у Литві їх видадуть. Як Ви думаєте?» Арк. 50. Муляр розпочав розбирати піч в читальні. Упорядкували усі шафи в директорській кімнаті. Був др. Йогансен. Треба упорядкувати енциклопедії. Телефонували з «Нар[одної] Торговлі», щоби за бараболою удатися на Пекарську 1в – дістати Bezugschein⁷⁷ і щойно тоді до «Народної Торговлі». Др. Смолька⁷⁸ телефонував чи нема у нас якого твору Hössdinga Harald⁷⁹. Я обіцяла запитатися і зателефонувати йому якщо буде. (Янчак, Генсьорський⁸⁰). С[тефа] Зуб пішла по листи від Директора Дорошенка. 7 листів передала Петренкові⁸¹.

⁷⁶ Борисоглібська Ганна Іванівна (справж. – Сидоренко-Свидерська; 26.12.1867 (7.01.1868), м. Себеж, нині Псковська обл., рф – 26.09.1939, м. Київ) – актриса театру й німого кіно.

⁷⁷ Пайковий талон (нім.).

⁷⁸ Смолька Францішек (Smolka Franciszek) (1883–1947) – д-р філософії, кустош Бібліотеки Львівського ун-ту, доцент кафедри папірології у Львівському ун-ті, професор VI львівської гімназії. Член пол. Наук. т-ва у Львові (від 9.02.1925).

⁷⁹ Авторка помиляється, насправді йдеться про Геффдінга Гаральда (Höfding Harald (1843–1931) – данського філософа і теолога.

⁸⁰ Генсьорський Антін Іванович (1890–1970), мовознавець, книгознавець, бібліотекознавець, філолог. Закінчив історико-філологічний ф-т Петроградського ун-ту (1918). Після переїзду до Львова працював журналістом. У 1924–39 рр. керував Бібліотекою Народного дому. З 1939 р. – бібліотекар, з 1940 р. – завідувач Музею книги ЛфБАН УРСР. За сумісництвом – наук. співробітник у Львівському відділі Ін-ту мовознавства АН УРСР та ст. викладач ЛДУ ім. І. Франка, ст. наук. співробітник у відділі мовознавства Ін-ту суспільних наук АН УРСР у Львові (1944–63). Під час війни керував Бібліотекою Народного дому, що входила до III відділу Державної бібліотеки у Львові.

⁸¹ Петренко Андрій Аврамович (1884–1957), театральний діяч, бібліотечний працівник. Народився у с. Супрунівка Полтавської губернії в козацькій родині.

Арк. 51. **28.VIII.1942.** Свято⁸². Був прекрасний день.

Арк. 52. **29.VIII.1942 (субота).** Прекрасний день. Упорядкувала шафу в рукописнім відділі. Знайшла рукописи Франка з архіву Павлика, дала до шафи в дверях. Картотеку дійсних членів, розпорядок бібліотеки і листи до шафи Архіву НТШ. Була п. Іщенко і [Костянтина] Малицька⁸³. [Анеля] Грабовська рано вимила підлогу. Ходили з др. Генсьорським по гроші до Унів[ерситетської] Б[ібліоте]ки. Гроші виплатили. Я дістала 398.33 зл. Приїхали хлопці і Гриць [Гречух]⁸⁴. Сьогодні уродини Зеня [Гречуха]⁸⁵.

Арк. 53. **31.VIII.1942 (понеділок).** Прекрасний день. Василь Іванович [Сімович] приніс мені листа від Гавриша. Випорожнила дві скриньки для Б[ібліоте]ки І. Франка. Приїхала п. (?) Штеліга. Я пересиділа до 5-тої год. Приїхав п. [Пот]ішний⁸⁶.

Арк. 54–55. **Звіт рукописного відділу за час 15–31.VIII.1942.**

Відвідало відділ 3 особи видано рукописів 4.

Праця. Ремонт Бібліотеки. На відпустці Штеліга М. 16–30. VIII.

Хора: Савчак Любов від 21–22, 26. VIII – 1. IX. 1942.

В Архіві Франка

1. Проф. Янів продовжує опис кириличних рукописів в Архіві Івана Франка. Працює над рукописом № 61 (порівнює з джерелами, досліджує мову) та 59 (визначає статті передруковані Франком).

2. Др. Штеліга Марія виготовила 45 карток Бібліотеки І. Франка.

3. Свенціцка Марія виготовила поазбучний і порядковий спис листування І. Ф[ранка]. ч. 214.236. (?)

З початком війни у 1941 р. перебував на посаді директора Львівського оперного театру. 1 листопада 1942 р. прийнятий діловодом у відділ культурної праці Українського центрального комітету у Львові, де працював до 30.03.1944 р. З наступом Червоної армії виїхав до містечка Криничі на Лемківщині, щоби заснувати бібліотеку для біженців, там тяжко захворів. 30 серпня 1944 р. приїхав до Відня, де лікувався і жив до 6 травня 1945 р., коли був заарештований СМЕРШем і відправлений до львівської тюрми. Звільнений 9 липня 1945 р. у важкому стані. Від 16 квітня 1946 р. – на посаді старшого бібліотекаря ЛфБАН УРСР. Упорядковував фонди колишньої Центральної василіяньської бібліотеки у Львові. Займався пошуком, концентрацією та опрацюванням фондів, а від 1947 р. – також їхньою підготовкою до вивезення, щоби звільнити місце для відділу концентрації та забороненої літератури, вилученої з колишньої БНТШ. 29 серпня 1947 р. був заарештований і того ж дня звільнений з роботи [5].

⁸² День Успіння Пресвятої Богородиці.

⁸³ 22 серпня 1944 р. затверджена на посаді головного бібліотекаря відділу опрацювання ЛфБАН УРСР.

⁸⁴ Йдеться про двох синів Стефанії і Григорія Гречухів: Романа та Зеновія.

⁸⁵ Гречух Зеновій (Зенко, Зеньо, Зенчик) (29.05.1942 – 22.11.1990), молодший син Стефанії і Григорія Гречухів, небіж Марії Деркач. Учений-фізик.

⁸⁶ Особу не встановлено.

В рукописному відділі.

1. Левинський виготовив ...⁸⁷ карток на листування Гнатюка.
2. Свенціцка М. – помагала в загальному відділі – розложила 361 каталогових карток. Писала на машині, перекладала на німецьку мову.
3. Савчак Любов – помагала розкласти каталогові картки в загальному відділі. Уложила 433 картки.
4. Деркач Марія – крім праць зв'язаних з ремонтом (переношення, порядкування шаф) – продовжувала перевірювати листи Ольги Кобилянської. Дописала 2 рукописи.
5. Гордон Богдан – розложив 79 пачок.

Львів, 1.IX.1942

Др. Марія Деркач

Арк. 56. **1.IX.1942 (вівторок).** Дощовий і холодний день. Провірювала звіт. Відвідувачі: Роздольська⁸⁸, 2 студентів Торговельної Школи, 1 студент Празького університету – в справі випозичення книжок додому. Processus iudicarius⁸⁹ 1761 – передала др. Генсьорському. Д/182 – до Богословської Академії – треба відіслати. Яцкова не було цілий день.

Арк. 57. **2.IX.1942 (вівторок)**⁹⁰. Прекрасний день. Випрятали читальню. Переставляють піч в робітні. Я провірюю листи Кобилянської.

Арк. 58. **3.IX.1942 (середа).** Прекрасний день. Вибілили вже читальню і першу кімнату. Я провірюю листи Кобилянської. П. Левинський знайшов два листи Чайковського до Франка, я вложила до шуфляди до збірки неписаних Франкіян. Передав теж листа Шмігельського до Левинського. Є мабуть серед листування Кобилянської. Др Генсьорський був у др. Йоганзена – годиться на циклінування підлог. Треба піти до Кривецького⁹¹ і до Оссолінеум.

Арк. 59. **4.IX.1942.** Прекрасний день. Дальше ремонт. Білять рукописний малий магазин і першу кімнату-каталог. Я провірюю листи Кобилянської,

⁸⁷ Не вписано.

⁸⁸ Правдоподібно, йдеться про приятельку юності М. Деркач Роздольську-Потурняк Марію Осипівну (1900–1951), філологиню, докторку філософії. Донька етнографа Йосипа, сестра історика Романа Роздольського. Старша викладачка англійської мови Львівського державного ун-ту ім. І. Франка, старша наукова співробітниця Львівського відділу (1946) Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Закінчила філологічний факультет Карлового університету в Празі (1927), курси англійської мови в English Morning College в Празі (1930), курси англійської мови для вчителів-чужинців у Лондоні (1930), філологічний факультет Львівського ун-ту (1935). Захистила дисертацію «Дж. Еліот. Життя і творчість» у 1927 р. У 1940–1951 рр. – викладачка, у 1944–1947 рр. – завідувачка кафедри англійської філології Львівського державного ун-ту.

⁸⁹ Судовий процес (лат.).

⁹⁰ Авторка помилилася: насправді мала б бути середа і так далі: 3 вересня – четвер...

⁹¹ Встановити особу не вдалося.

Левинський викінчує листи В. Гнатюка. Цілий час біганина в справах переносу книжок, і т.п. Я сиділа до 5-тої.

Арк. 60. **5.IX.1942.** Субота – прекрасний день. В ночі був алярм – впали бомби. В Бібліотеці ремонт дали. Випрятують маленьку комірку. Директор просив зателефонувати до Боднаровича⁹² [тел.] 201.19 по комплет «Рідної землі». Приїхала Мама [Марія Іжицька].

Арк. 61. **Неділя 6.IX.1942.** Вдома.

Арк. 62. **Вівторок 8.IX.1942.** День холодний, дощовий. В бібліотеці ремонт – малювання викінчено. Принесли пачку на Bezugschein⁹³.

Мирончика перша лекція фортеп'яну у пані [Байлової].

Арк. 63. **9.IX.1942 (середа).** Холодний день. Я прийшла точно о 7-мій. В Бібліотеці миють. Провірювала листи Кобилянської. Були в вечір на концерті Дуди⁹⁴. Було сумно. Вертали о 19-тій – відправляв нас Вошак⁹⁵. Саме перед хатою була оголошена тривога. Ми думали, що це кажуть гасити світло, в нашій хаті спокійно спали. А люди в місті дуже були затривожені. Акад. Возняк схвилюваний. Не може місця собі найти. П. Іщенко хора – дістала знову продовження відпустки.

Арк. 64. **10.IX.1942.** Холодний, але погідний день. Я прийшла о 7-мій. Тому що Іщенко хора, я з Любою Савчак взялась витягати всі картки пропавших книжок. Люба перевірила 100 карток, я 70-ть і перевірила картки Люби та написала 17 карток. Взяла приділ цукру і була у Видавництві. «Кому повім печаль свою?» Знаю вже! Моєї праці не потребують, не хочуть і тому кажуть, що Л[еся] У[країнка] знята з програми. Мені так страшно боляче. Але нічо! Пережила стільки – переживу і це. Найприкріше – таке страшне лицемірство. Біографії Лесі Українки не треба!⁹⁶

⁹² Боднарович Осип (2.05.1895, с. Золотники Тербовлянського повіту Тернопільського воєводства – 27.06.1944, м. Львів) – журналіст і громадський діяч. Під час німецької окупації редагував «Українські щоденні вісті» (майже 40 чисел), «Львівські вісті», «Воля Покуття» (від січня 1943), «Рідна земля». Зініціював заснування літературно-мистецького часопису «Наші дні».

⁹³ Пайковий талон (нім.).

⁹⁴ Дуда Михайло (1897, с. Верхня Калуського пов. – 1962, м. Філадельфія, США) – співак (героїчний тенор).

⁹⁵ Вошак Ярослав Антонович (1921, м. Броди Львівського воєводства – 1989, м. Мінськ) – диригент. Навчався у Львові: Вищому музичному ін-ті (1938–39), консерваторії (1939–41). У 1940–63 рр. – хормейстер і диригент (від 1953 – головний) Львівського театру опери та балету ім. І. Франка; 1963–64 – головний диригент Одеського, 1967–70 – Воронезького, 1970–72 – Казанського, 1972–80 – Білоруського (Мінськ, 1980–89 – диригент) театрів опери та балету. Чоловік скрипальки Лесі Деркач.

⁹⁶ За час німецької окупації в Галичині вийшла тільки одна книжка про життя і творчість Лесі Українки: [Княжинський Антін] Антоненко Н. За духа нації : Леся

Bisogna amazzar tutti⁹⁷ – ось що сказала Л. У. про галичан. І так воно і є. Вони – видавці називаються, а я і в голоді напишу біографію. Але їм тепер не дам! Як мене це страшно болить, як болить... Коби я могла тих 500 зл. їм звернути, вони мене [пектимуть все].

Арк. 65. **11.IX.1942.** Холодний, але погідний день. Прийшла о 7-мій. Марійка Свенцічка поїхала. Позичила у акад. Возняка 200 зл. В Бібліотеці написала 52 картки докінчила провірювати пропавші книжки. Завтра маю ще перевірити з інвентарем. Купила приділ. Ходила з Лесею на Краківське купувати суконку, була у Маринці і Дунька. Леся оповідала мені, що [сумно] їй, що була в [неділи і там] їй віддавали великі почести.

Арк. 66. **12.IX.1942.** Холодний, але погідний день. Прийшла о 7-мій. Провірювала пропавші книжки. Розложила 82 картки до каталогу. Марійки Свенцічкої нема.

Арк. 67. **13.IX.1942 (неділя).** Гарний день. Ми були цілий день. З білету до театру не скористала.

Арк. 68. **14.IX.1941⁹⁸ (понеділок).** Гарний погідний день. Я докінчила провірювати листування О. Кобилянської.

II. Zusatzкарти⁹⁹ – одержала тільки бібліотека університетська.

Арк. 69–72. **15.IX.1942 (вівторок).** Гарний, погідний, холодний день. *Голос, Берлін, неділя 13.IX. № 30/III. «Вшанування пам'яті Лесі Українки в Києві: Двадцять третього серпня у великій залі педагогічного Інституту на бульварі Тараса Шевченка відбулося урочисте вшанування пам'яті славетної письменниці Лесі Українки з нагоди річниці її смерті.*

При переповненій залі й хорах (багато бажуючих не мали можливості увійти до залі) директор Інституту проф. В. П. Завітневич у своєму вступному слові відзначив роль Лесі Українки в розвитку української літератури й культури та світове значення її творчості.

Після вступного слова присутні обрали до президії міського голову Л. І. Форостівського, його заступника В. Д. Волкановича, керівника відділу культури й освіти міської управи І. П. Солодовникова, директора консерваторії О. М. Лисенка сина славетного композитора, вдову М. Карпенка Карого, українських письменників Аркадія Любченка, Власа

Українка, життя й творчість. Краків: Укр. вид-во, 1941. 68 с. Вона містила хронологічну таблицю творів Лесі Українки. Окремо біографія письменниці не виходила, а твори друкували лише в читанках і календарях. Як писав В. Кубійович: «На наукові видання влада не давала паперу, а цензура дозволу». (Кубійович В. Мені 70. Париж; Мюнхен, 1970. С. 72.

⁹⁷ Всіх їх треба вбити (?) – вислів Лесі Українки про галичан у її листі до М. Павлика від 2 вересня 1895 р.

⁹⁸ Помилково, має бути 1942 р.

⁹⁹ Додаткові картки (нім.).

Самчука, редактора "Нового українського слова" п. Ковальова. Гучними оплесками зустріли присутні пропозицію обрати до президії сестер Лесі Українки Ольгу Петрівну і Ізідору Петрівну Косачів та проф. С. М. Драгоманова. Зі змістовним рефератом про життя і творчість Лесі Українки виступив М. П. Базилевич. Присутні з глибокою увагою вислухали реферат, в якому автор відзначив культурне оточення, в якому виросла Леся Українка: вплив матері письменниці Олени Пчілки, сестри М. П. Драгоманова, самого М. П. Драгоманова, який з закордону керував освітою Лесі Українки, направивши її в бік наближення з Європою, М. К. Старицького, Миколи Лисенка, Івана Франка та інших. Реферат дав стислу, але яскраву картину різноманітної міжнародної й громадської діяльності Лесі Українки, що дає право вважати небіжчицю не тільки за національну поетку українського народу, але й за літературну діячку європейського значення, виховану на найкращих традиціях німецької й європейської поезії, літератури й критики.

Після реферату відбувся концерт, під час якого студенти й викладачі консерваторії виконували твори Лесі Українки: вірші, сцени з "Лісової пісні", хорові співы та сольо на слова письменниці в супроводі фортепіану. Хорова капеля міської управи під мистецьким керівництвом п. Гончарова виконала за диригуванням Олекси Сніжинського¹⁰⁰ жалібний марш "Вмер батько наш" (слова Лесі Українки, муз. М. В. Лисенка), "Ой здається не журюся" (муз. Сніжинського), "Знову весна" (муз. Стеценка). Тепло й гарно провела сцену зустрічі Лукаша з Мавкою з "Лісової пісні" студенти Заручинська та Пащенко, з виключним піднесенням прочитала вірш "Contra spem spero" Скрипчинська. З інших виконавців відзначилися Вікторевська, Людвіг, К. Пугаченко. Виконавців гаряче вітали всі присутні. Урочисте святкування зробило на присутніх велике враження.

Київ, серпень 1942».

Арк. 73–75. 16.IX.1942 (середа). Дощовий день.

Звіт рукописного відділу за час 1–15 вересня 1942 р.

Відвідала відділ 1 особа. Видано 1 рукопис.

Праця в Бібліотеці. Ремонт в Бібліотеці

І. Праця в Архіві І. Франка.

Проф. др. І. Янів. Професор Янів продовжує опис кириличних рукописів в архіві І. Франка. Опрацьовує рукописи ч. 54, 59 і 61.

1. Др. М. Штеліга – виготовила 468 головних карток і 46 відсилкових.
2. Свенціцка Марія виготовила порядковий і поазбучний список листування І. Франка ч. 216, 217 і 240 (696) листів. Писала на машинці.

¹⁰⁰ Годзяцький-Сніжинський Олексій (24.03.1904, с. Велика Жмеринка (тепер – місто) Вінницького повіту – 9.04.1992, м. Київ), український композитор, диригент.

II. Праця в рукописному відділі.

Левинський В. упорядкував листування Гнатюка, виготовив ... карток. Щоб викінчити бракує течок.

Савчак Любов – помагала працювати в загальному відділі. Провірила 168 карток каталогових. Поукладала в скриньки 100 карток каталогових і уложила за азбукою 90.

Гордон Богдан переглянув рукописи чч. 1–948 і поприбивав орієнтаційні числа.

Др. Деркач Марія – заступала керівника, продовжувала перевірку листів Кобилянської і помагала в загальному відділі. Вибрала з каталогу всі картки пропавших в бібліотеці книжок 263, написала 50 карток, що їх не знайшла в каталозі і так виготовила окрему скриньочку з картками пропавших книжок, щоб їх раз в раз доповнювати. Помагала теж розклада-ти каталогові картки. Розложила 95 карток.

Львів 16.IX.1942.

Арк. 76. **17.IX.1942 (четвер).** Гарний соняшний день. Поукладала разом з Янчаком словники за азбукою.

Арк. 77. **18.IX.1942 (п'ятниця).** Ясний погідний, але холодний день. Провірювала листи Кобилянської.

Арк. 78. **19.IX.1942 (субота).** Ясний погідний, але холодний день. Провірювала листи О. Кобилянської.

Арк. 79. **20.IX.1942 (неділя).** Прекрасний день. Вечір молодих талантів: Марта Колтунюк, Вересюк і Ніна Шевченко¹⁰¹. Гарно співала Ніна. В неї голос ніжний і гнучкий. Багата скаля може не так тонів як почувань. Личко у неї поважне й сумовите. Я її люблю. Вересюк більше бас як баритон. Але голос гарний. Сам він... не встигла якось вхопити вражіння. Марта Колтунюк – давня знайома. Кажуть, що грала добре, але я маю притуплені нерви і відчуваю тільки спів і скрипку. На фортеп'яні я зовсім глуха уродилась.

Арк. 80. **21.IX.1942 (понеділок).** Свято – прекрасний день. Я позичила у акад. Возняка 100 зл., т. Левинського 100 зл.

Арк. 81. **22.IX.1942 (вівторок).** Ясний прекрасний день. Ст. 104 – beimt¹⁰². Приїхав Директор. Ми поприносили різних «божих дарів», що-би по обіді справити «пир». Але обід минув без жодного настрою. Я про-вірювала листи Кобилянської.

¹⁰¹ Про «Концерт молодих виконавців» – Ніни Шевченко (сопрано), Марти Колтунюк (фортепіано) та Івана Вересюка (бас-баритон) див. допис Романа Савицького від 23.09.1942 р. URL: <https://zbruc.eu/node/71101>

¹⁰² Бере участь, набирає сили, зростає (нім.).

Була у мене Леся вертаючи з Концертового бюро¹⁰³, але ми разом додому не вертали. Вечером був у нас Михайло Сеньків¹⁰⁴ з Тростянця¹⁰⁵. Розказував страшні речі про Долину¹⁰⁶. Його батько годинником на місці батька.

Арк. 82. **23.IX.1942.** Гарний день. Провірювала листи Кобилянської. Завтра маю піти до Оссолінеум по рукописи.

В «Краківських вістях» ч. 209 (656) з неділі 20 вересня є лист братаниці Кобилянської до О. Кисілевської¹⁰⁷.

«Про останні хвилини її похорони Ольги Кобилянської.

Лист братаниці і прибраної доні письменниці Ольги Кобилянської¹⁰⁸.

... останні два роки приносили нам тільки біль, а завершенням його було те, що моя дорога тітка й мати, а Ваша найліпша приятелька покинула мене на віки. Це прийшло для мене несподівано, не зважаючи на важкі переживання та її 79 рік життя. Уявіть собі, Дорога Пані, що ми все так боялись за її добре, хворе серце, тимчасом нещастя спало ненадійно¹⁰⁹, забираючи її зпоміж нас.

Тринадцятого березня ранком збудилася Вона з параліжем правої частини обличчя, утрудненням поликання й мови. До полудня стан щораз гіршав. Лікар, д-р. Г[узар], приписав йод. Другого дня дістала діяре та

¹⁰³ В адресарі установ Генерального Губернаторства Галичини на 1944 рік зазначено, що Концертне бюро було розташоване на пл. Ринок, 9.

¹⁰⁴ Сеньків Михайло Теодорович (11.12.1923, с. Тростянець Долинського повіту Станіславівського воєводства – 6.02.1993, м. Львів) – фізик-теоретик, канд. фіз.-мат. наук (1954), доц. (1955). Закінчив фіз.-мат. ф-т Львівського держ. університету ім. І. Франка (1950), аспірантуру (1953). У 1952–1955 рр. – ст. викладач, 1955–1961 рр. – доц., 1961–1967 рр. – в. о. проф. каф. теор. фізики; 1957–1971 рр. – декан фіз. ф-ту, 1969–1970 рр. – зав. каф. теорії тв. тіла, 1971–1973 рр. – зав. каф. теор. фізики Львів. ун-ту; 1976–1979 рр. – доц. і зав. каф. фізики у Центрально-Африкан. ун-ті, м. Бангі; 1982–1986 рр. – доц. каф. фізики ун-ту ім. М. Нгуабі (Конго). Автор бл. 30 наук. праць, зокрема, «Теоретична механіка» (Львів, 1960; зі співавт.); «Про теорію відносності. Лекції з фізики для ЮФМШ» (Київ, 1972); «Векторний і тензорний аналіз» (Львів, 1983).

¹⁰⁵ У с. Тростянець Долинського повіту на Станіславщині батько Марії, Даміан Деркач був директором школи, там померла й була похована її мама – Берта Люкш. У 1916–1918 рр. і сама М. Фуртаківна працювала вчителькою народної школи у Тростянці.

¹⁰⁶ 31 серпня 1942 р. у Долині було замордовано близько трьох тисяч євреїв, зокрема й з poblizьких місцевостей.

¹⁰⁷ Опубл.: О. Кисілевська. Про останні хвилини й похорони Ольги Кобилянської. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/70945>.

¹⁰⁸ Йдеться про прийому доньку (насправді – племінницю) письменниці Галюсю Панчук. Її листи до О. Кисілевської зберігаються в архіві редакторки «Жіночої долі» в Національній бібліотеці у Варшаві. Див.: [29, с. 130].

¹⁰⁹ Сталось несподівано.

дроці¹¹⁰, чого вже не вдалося здержати, на четвертий день долучилося ще запалення легенів та пересудило справу. 18-го вечером ще прошептала останнє слово “Галюсю...” (моє ім’я).

Два дні лежала в агонії. Лікар потішав мене, що Вона не відчуває вже ніяких болів: не має свідомості, а тільки серце й легені діють останками сил. В другій годині вполудне 21 березня, перестало битись Її серце – таке добряче для мене... Пишу оті рядки, але скільки я ще раз переживаю... Ми нарядили Її в нашої хаті, в малій кімнаті, що праворуч. Одягнули так як бажала собі Покійниця і самі сторожили біля Неї. А на 23 березня, в гарний, весняний день, відправили дорогі тлінні останки на вічний спочинок разом із нечисленними знайомими, що ще залишились та могли взяти участь у похоронах. Проводили ми її в цю вічну дорогу при співі безсмертних “Журавлів”...

Могили вкрили два вінці: один із білих рож, які вона оспівала у своїх творах, другий зі соснини з шишками, улюбленим деревом. В домовину, у її стіп, поклала я малий срібний лавровий вінець, дар Коломій. Прошу уявити собі, як ми всі були приголомшені нещастям, коли забули на плякатах дати титул “доктор”. За це мене буде вічно гризти совість – хоч один шляхетний пан сказав мені: не титул каже, хто вмер, а назвище на віки злучене з особою.

Свого духа віддала Вона при мені та сестрі жалібниці. Той цілий тиждень я її не відступала, а її очі шукали тільки мене, її рука спочивала у моїй, а мої сльози й цілунки змивали цю золоту Руку...

Дорога Пані, як добрий Бог дозволить мені діждати кінця війни, я ще неодноразово розкажу Вам, тепер я не всилі. Як дуже я тепер потребувала би Вас в цім важкім моїм болю... Прошу вибачити, що не вислала Вашій родині плякату – мій розум відмовив мені в тому часі свого послуху, мій чоловік¹¹¹ був тим, що про все старався*). Прошу цього листа подати до відома, я не всилі багато таких листів писати.

Бідна Тітка дуже терпіла цієї зими. Все дивилася у вікно й казала: коли вже раз буде тепло і я зможу на веранді на сонці грітися. І от першого весняного дня залишила нас навік. Часто згадувала: “Тепер такий несамовитий час” – хоч бідна не знала, як нам було важко, бо ми всіми силами старалися, щоб вона не відчувала скрути. Від часу большевицької окупації бачила я, що її сили опускають, вона нагло схудла, забувалася, ночами фантазувала, спала тільки прийнявши насонні порошки. У жовтні минулого року перебула недугу бігунки і з того часу, як казали знайомі, почала занепадала на силах.

¹¹⁰ Діарею і пронос.

¹¹¹ Панчук Ельпидефор Матвійович (1894–1981) – український літературознавець, перший директор Літературного музею О. Кобилянської в Чернівцях. Чоловік Галюсі Панчук.

Вдома залишилося все так, як було за її життя – я себе тим обманюю. Самота, цвинтар, церква – це все, що мені залишилось...

З дальших рядків можна догадатися, що ця найближча рідня великої письменниці живе в невідрадних матеріальних умовах.

Подала О. Кисілевська».

*) Посмертний плякат, писаний румунською мовою, я дістала в Сяноці. Арк. 86.

Революція в бібліотеці.

Директор [Володимир Дорошенко] вернувся з Криниці й набрав великої енергії... пильнувати, чи співробітники приходять точно. Зробив виговір Марійці Свенціцькій, похвалив за точність мене¹¹² і проф. Янова. Марійка обрушилась – хоч героїчно мовчала і енергійно вистукувала на машинці. Я думала, що машинку рознесе. Була бліда і тільки очі палахкотіли. Виговір справив Марійці великий біль. Хоч вона справді спізнилась майже пів години. [Люба і Ліда] Савчаки прийшли ще пізніше – але Директор вже нічого не говорив. Кобринська все почувається покривдженою і все порівнює всіх зі собою. Для неї було найболючіше те, що одних директор похвалив, що точно приходять. Вона постановила бути все формальна для всіх. Вона і Марійка все хотілиб запроваджувати ригор¹¹³ з читачами і дуже строго до них братися, виховувати.

Арк. 87. **24.IX.1942 (четвер).** Доц. Листування п. К. Гриневичевої з Василем Стефаником – пропало. Пані Катря Гриневичева дала Бібліотеці свої листи до Стефаника і Стефаника до неї. Дала їх з застереженням що тільки в 5 літ по смерті можна їх буде розпечатати і ев[ентуально]¹¹⁴ видати за дозволом дітей Стефаника і своїх та порадою В. В. Дорошенка. Листи були заляковані¹¹⁵ і так збереглися. Хотіли їх переглядати для життєпису і видання Юрій Стефаник і Степан Крижанівський, але я, шануючи волю письменниці нікому їх не дала. Вернувши з Криниці, письменниця добила у дир. Дорошенка дозволу звернути їй ті листи. Я не згодилася звернути їх зовсім, бож вони були подаровані, але за реверсом. Просила розпечатати заляковану коверту і порахувати листи. Письменниця протестувала, казала, що вона може свої власні листи визичити, але на моє тверде домагання вкінці згодилася. Листів Стефаника було 34, Гриневичевої 35 – разом 69. На це є реверс з 25 (?). VIII. 1942,

¹¹² Марія Свенціцька згадувала про М. Деркач, що та «відзначалася великою вмисловістю до себе, а також до працівників, наполягаючи на ретельному виконанні всіх завдань та регулярному звітуванні з проведеної роботи з наведенням точних статистичних даних» [36, с. 95].

¹¹³ Строгість (пол.).

¹¹⁴ Можливо (пол.).

¹¹⁵ Запечатані сургучевою печаткою.

підписаний власноручно п. Гриневичевою письменницею – адреса Обертинська 30/5.І.¹¹⁶

Директор навіть докорив мені, чому я, користаючи з завірюхи, не розпечатала листів, не скопіювала їх. Але я вважала, що обіцянка бібліотекаря зберегти листи є святою. Небезпеку розпечатання я оминула, тож сама не хотіла ломити обіцянки. Пані Гриневичева відібрала листи, але мені їх вже не звернула. Звернула їх Директорові значно перетереблені. Подавала листів Стефаника Кирила й ін., а листування своє зі Стефаником задержала. Не мала відваги віддати їх мені. Я не звертаю їй реверса. Мене це страшно схвилювало. Листи Стефаника (як їх знаю небагато) це прекрасна лірична творчість поета – правдивого сердешного поета. Чуття його, велике, правдиве, як джерело живучої води, продиралось крізь скелі твердого життя і перетворювалось в слово: «Моє слово». І мені жаль за кожним його словом. І жаль, що я випустила їх з рук. Що вони пішли до рук владительки таки негідної. Бо вона повинна їх зберегти. А як раз дала українській громаді – не відбирати, бо це не шляхотно дароване відбирати і ще так підступно. Я їй довірила і листи віддала, а вона звертає їх не мені, а Директорові – заявляючи так перед ним недовіря до мене. До мене, що їх зберегла у дуже грізну хуртовину, що була готова на все, щоби тільки не дати на поталу ні одного листочка, оцих погорджених нашою громадськістю шпаргалів, що зберігають в собі частину правди про наше життя. Директор на моє здивування прийняв, не перевіряючи. Він не повинен був їх прийняти – і цим апробувати її «недовіря» до мене. А то під маскою великого довіря до Директора – виявилася охота прочистити своє листування, спрепарувати його. Це вже не архів – це штучний препарат. Хотілаб я щоб листи Стефаника збереглися. Це певно прекрасна лірика. Боюся, що дістануться в спадщині дітям¹¹⁷, а діти будуть гандлювати ними. Може у Берлін продадуть, може у Москву, – як звичайно діти, що не вміють цінити своїх батьків і що...¹¹⁸.

Арк. 90. **25.IX.1942 (п'ятниця)**. Прегарний день. Установили дижури. Рукописний відділ: Деркач – понеділок, Савчак – вівторок, Свенціцка – (середа) п'ятниця, Штеліга – четвер, Янів – п'ятниця. Дописала дари [Ярослава] Гординського – «Етнографічні зшитки» п. ч. 726 і листи

¹¹⁶ Після смерті Стефаника, який помер якраз на Катерини, 7 грудня 1936 року, син Катрі Гриневичевої Ярослав помчав до хати письменника у Русів, аби знайти і забрати листи своєї мами до Стефаника. «Жмут поскладаних листів» був перев'язаний кольоровою стрічкою. На жаль, згодом ті листи пропали.

¹¹⁷ Письменниця Катря Банах і вчитель Осип Гриневич у Львові мали трьох дітей. У 1896 р. у них народився син Володимир-Тарас, у 1898 р. – Ярослав-Євген, у 1903 р. – дочка Одарка.

¹¹⁸ Ще один аркуш щоденника не зберігся.

Павлусевича до Шатківського¹¹⁹ п. ч. 705¹²⁰. Була в Оссолінеум. П. Сафаль¹²¹ направив число 289; я відібрала ч. 289 (?) Позичила п. [Іло]вській¹²² – Самчука «Волинь». Дістала лист від проф. Мірчука. Провірювала листи О. Кобилянської. Вечером читала Кобилянської «Сниться»¹²³. У сні я плакала (сон мала про Лесю).

Арк. 91. **26.IX.1942 (субота)**. Прекрасний день. Провірювала листи О. Кобилянської. Виходила до мешканевого уряду по картку на мешкання. Дістала гроші – позичку 248 зл. 100 звернула акад. Вознякові. В «Мистецтві»¹²⁴ дістала 150 за сорочку. Перший зачет був 100 зл. то разом 250. Мушу чимось відвдячитися Стефі [Савицькій?]¹²⁵ за її чемність.

Арк. 91зв. **27.IX.1942**. Неділя – прекрасний день. Була з Ромчиком [Гречухом] на цвинтарі. Бачила могилу [Володимира] Гнатюка, вже справлена, зате могила [Михайла] Павлика розвалена¹²⁶. Таня¹²⁷ пішла до дому (до четверга).

Арк. 92–97. **28.IX.1942** – понеділок, прекрасний день.

¹¹⁹ Авторка помиляється: тут йдеться про листи народовецького діяча 1860-х рр., а згодом москвофіла Порфирія Павлусевича до Амвросія Шанковського про тодішні вибори до буковинського сойму. Лист від 7 червня 1870 р. опублікував Я. Гординський у статті «Кандидатура Федьковича на посла» в Записках НТШ. Рік 1913. Т. 117–118. Львів, 1914. С. 287–289.

¹²⁰ Під ч. 705 в інвентар ВР було вписане «Листування Амврозія Шанковського (дар др Яр. Гординського 1925)».

¹²¹ Сафаль Альойзій працював у інтролігаторському відділі львівського Оссолінеуму (лютий 1940), а в серпні 1944 р. був призначений на посаду завідувача палітурної майстерні ЛфБАН УРСР.

¹²² Правдоподібно, йдеться про Казимиру Іловську – головного бібліотекаря відділу опрацювання ЛфБАН УРСР у 1944 р.

¹²³ Кобилянська О. Сниться: новелі і нариси. Чернівці: Укр. видавнича спілка, 1922. 64 с.

¹²⁴ Йдеться про жіночу кооперативу домашнього промислу «Українське Народне Мистецтво», засновану 1922 р. у Львові для пропагування модерного застосування та збуту виробів народного промислу та домовиробництва. Від 1925 р. видавали жіночий журнал «Нова хата». Марія Фуртак-Деркач була фактичною редакторкою місячника у 1926–1930 рр.

¹²⁵ Можливо, йдеться про Стефанію Савицьку (15.07.1891, м. Перемишль – 15.07.1977, м. Торонто) – громадську діячку, активістку жіночого руху, економістку – дружину Михайла Магчака, яка під час війни працювала бухгалтеркою в кооперативі УНМ у Львові.

¹²⁶ Ще на самому початку війни Личаківський цвинтар, зокрема «Цвинтар орлят» було засипано авіабомбами, які поруйнували багато могил.

¹²⁷ Можливо, йдеться про Тетяну Плаксію, яка в 1944 р. працювала в українському секторі ЛфБАН УРСР у відділі опрацювання.

III.¹²⁸

Гуманний будь, і хай твоя гуманність
Пливе з криниці чистої любови,
Якої не мутить пиха й захланність.
Гуманний будь не так, як богослови,
Що надприродним ліктем довг свій мірять,
Льву такають, а гримають ослови,
Братами мають тих лише, що вірять
У їх закон, в їх повісти і чуда,
До «вічних благ» все ласо зуби шкірять,
Та цідять муху, щоб ковтнуть верблюда.
[гуманний будь твій ясний...
на людську слабість думки, ...
та безтямність]

і до брехні й фальшивства нетерпінням!
Не те, щоб всіх любив, – се вже над міру,
А не бажай нікому зла та худа.
Всіх бляг і брехень не бери на віру,
На фальш і зраду май порядний дрюк
І не давай з братів лупити шкіру.
Лише не сердься, не заламуй рук,
Котячу флетму май усе в запасі,
[гуманний будь, як Мошко з Жабокрук].
[Яка гуманність в Мошківій окрасі?
Стара се повість, та не кождий чув,
А хоч і чув, то може, в иншій квасі.
То в жабокрукській коришмі Мошко був,
А коришма геть на одишбі стояла
В степу, де вовчик вив і вітер гув.
А як зима степами загуляла,
То Мошко з балагулою й дітьми
Був сам, немов весь світ чума приспала].
Не вір облесним, стережися злюк,
А дармоїдам все кажи: А засі!

IV.

Як трапить ся тобі в громадськім ділі
Здобути голос, вплив якийсь і значність,
Народ вести, снувати плани сьмілі,
То памятай і все май ту обачність,

¹²⁸ Далі переписані три вірші І. Франка, опубліковані у збірці “Semper tiro” зі змінами і скороченнями: «Гуманний будь, і хай твоя гуманність...», «Як трапить ся тобі в громадськім ділі», «Ти йдеш у вишукано-скромнім строю...».

Не вірити і не дуфать ніколи
На княжу ласку й на народню вдячність.
Бо княжа ласка, як той [вітер в] сніг на поли,
Що вітер здує, в південь злиже сонце.
І лишить чорний ґрунт, пустий і голий.
Народна вдячність, [то гонець що конче]
– ти, фатальний гонче,

[Як злу вість має, в пору прибуває,
То з доброю все, аж зайде сонце]
Що з злою вістю все прибудеш вчасно,
А з доброю все спізниш ся доконче!
[Послухай притчі як ще се не ясно:
В одному місті в дуже прикру хвилю,
Де вже грозив упадок кождочасно,
Один із горожан згромадив силу,
Дав лад, усім зневіреном додав відваги.
Відпер вороже військо аж на милю.
Тоді усе міщанство без розваги
Почуло в собі запал, в бій синнуло,
Розбило в пух ворожії ватаги.]
І не міркуй, що де ти бачиш ясно,
Там іншим з твого слова засвітає,
Хаос думок уложиться прекрасно.
Не вір, що люд твої заслуги пошитає,
Що задля них одну дрібну провину
Тобі простить! Він судить – не питає.
І знай, коли щасливую годину
Ти прозівав, щоб інших взяти під ноги,
Тебе самого безпощадно в глину
Затопчуть, як камінчик в брук дороги.

V.

Ти йдеш у вишукано-скромнім строю
І згідно так глядиш на сю пропащу,
Що натяк сам – назвать її сестрою
Ти за зневагу приняла б найтяжчу.
Ти чесна! Двадцять вісім літ проживши,
Ти весну молодости вже найкращу
Пустила мимо! Ти пройшла, не пивши,
Поуз криницю втіхи життєвої,
Уста свої призи́рством заціпивши.
Чого ти ждеш? Чи ще весни нової?
Вона минула вже безповоротно.

*Ти гордо йдеш, та вже цінкії звої
 Жаль простяга, та вже тобі турботно,
 Вже щось гірке під серце підступає,
 Сумне, як день, що йде понуро-слотно.
 Чи то не зависть по душі щипає?
 Минаєш ту пропащу, мов не бачиш,
 А скося зиркнеш – щось в устах злипає...
 Мабуть, в ночі до подушки заплачеш!*

Над тими трьома рукописами працювала цілий день. Відчитувала і про-
 вірювала копії. Помагав акад. Возняк.

Відвідала Б-ку п-на Білецька, хоче ознайомлюватись з дитячою літературою.
 Федюк Семен¹²⁹ – читав рукопис «Історії Русов». На павзі була у [Ярос-
 лави] Музикової¹³⁰ і в уряді мешканевім, але нігде справи не полагодила.
 Леся грала в радіо о 8.30. Прийшов пакунок від Стефці [Гречух]¹³¹. Су-
 шені овочі і 4 цукорки.

¹²⁹ Федюк Семен (1910, с. Городниця Городенського повіту – 17.10.1984, м. Гемп-
 тонбург, шт. Нью-Йорк) – журналіст, військовий і громадський діяч. Народився
 у Галичині. До гімназії ходив у Городенці й Коломиї, проживав у с. Рунгури
 на Гуцульщині. Вступив до Дивізії «Галичина», хорунжий 31-го полку, брав
 участь у бою під Бродами, потім на фронті в Австрії. До полону видавав жур-
 нал «Український козак». Разом із Дивізією перейшов до британців; як війсь-
 ковополонений перебував у таборах Белларії і Ріміні, де редагував і видавав
 тижневик «Батьківщина» (перший випуск 3 вересня 1945 р.). Публікували спо-
 гади учасників визвольних змагань, дивізійників, спогади про життя під радян-
 ською окупацією. Наприкінці 1950-х прибув до США й оселився у Нью-Йорку.
 Був довголітнім головою Станиці Братства 1-ої УД УНА в Нью-Йорку, членом
 Крайової управи дивізійників і членом управи Братства охорони воєнних мо-
 гил «Броди-Лев». Брав участь у всіх гуцульських з'їздах і був членом Головної
 управи Світового об'єднання гуцулів, виконував обов'язки зв'язкового з НТШ.

¹³⁰ Музикова Ярослава (10.01.1894, с. Залісці Тернопільського воєводства – 24.11.1973,
 м. Львів), малярка, графік, реставраторка. Дружина М. Музики, племінниця
 С. Крушельницької. 1909–1973 рр. – проживала в будинку НТШ на вул. Чар-
 нецького, 26 – сусідньому з БНТШ. Під час війни залишилася без підтрим-
 ки. Братанець Лев Стефанович, який мешкав з нею, щойно почав студіювати
 медицину (докладніше див.: [3]).

¹³¹ Фуртак-Гречух Стефанія-Іванна (3.08.1899, с. Струсів, тепер Тернопільсь-
 кої обл. – 5.07. 1988, м. Львів). Молодша сестра М. Деркач. Початкову освіту
 здобула у Львівській школі сестер Василянок, матуру – 1918 р. в Українсько-
 му інституті для дівчат у Перемишлі, 1920 р. закінчила учительську семіна-
 рію. 1921–1939 рр. вчителювала в школах на Станіславщині, 1939–1941 рр.
 у м. Болехів. Від часу війни і до 1960 р. – разом із чоловіком учителем Григо-
 рієм Гречухом працювала у с. Войнилів та м. Івано-Франківськ. З 1960 р. – на
 пенсії. Мала двох синів: Романа і Зенона.

Арк. 98. **29.IX.1942 (вівторок)**. Прекрасний теплий день. Дістала від Директора кн. Володимир Дорошенко – Женевські видання Шевченкових поезій. Львів – Краків, 1942, Українська книгознавча бібліотека ч. 4. [Володимир] Іванець має занести гроші і течку робітниці – книжки, значки. Пакунок з Войнилова¹³² (передала). Пакунок з Войнилова (почта).

Арк. 99. Ревуцький – Редкін переставлені.

30.IX.1942 (середа). Прекрасний день. Провірюю листи Кобилянської. Дістала «ордер» на мешкання з 9 1/2 – 10. Зареєструвала картки і дістала хліб. Дістала папіроси – за щасливим випадком і протекцією. Непотрібна дискусія і порівняння з минулим. Приїхав Іван [Деркач]¹³³.

Арк. 100. **1.X.1942 (четвер)**. Прекрасний день. Провірювала листи О. Кобилянської. Іван [Деркач] відїхав.

Арк. 101–103. **Звіт рукописного відділу за час 16.IX. – 1.X.1942.**

Відвідало відділ 11 разів 3 особи (акад. Возняк, Юрій Стефаник і Семен Федюк). Видано 55 рукописів.

Праця. А. В Архіві І. Франка.

1) Проф. Янів продовжує опис кириличних рукописів в Архіві Івана Франка. Опрацьовує рукописи 99 і 59 і доповнював опис рукопису ч. 61.

2) Штеліга Марія – виготовила в Бібліотеці Івана Франка 583 головних карток і 57 відсилкових.

3) Свенціцка Марія виготовила порядкові й поазбучні списи рукописів в опрацьованих збірках І. Ф. ч. 243, 244, 269, 238.

4) Савчак Любов: Переписала на машинці поазбучний спис рукописів у збірці ч. 257 і 267 (на 4 ст.)

5) Деркач Марія – скопіювала три нововідкриті рукописи І. Франка із збірки “Semper tiro” – «Із книги Кааф» («Гуманний будь», «Як трапиться тобі», «Ти йдеш у вишукано-скромнім строю»). Рукописи знайшла др. Штеліга, опрацьовані в альманах «За красою».

Доповнила каталог рукописів (написала 6 карток).

Б. В рукописному відділі

Левинський Володимир – почав опрацьовувати архів ЛНВ. Упорядкував букви А–В. Виготовив 116 карток на рукописи і 18 на листи. Свенціцка Марія скопіювала на машинці два німецькі рукописи О. Кобилянської “Die Rosen”, “Ak[k]orden”. Писала на машині списи, рахунки, посвідки, подання та звіти та виготовляла переклади на нім. мову.

¹³² Чоловік сестри Стефанії Григорій Гречух був родом із с. Войнилів на Станіславщині – звідти надходила підтримка продуктами.

¹³³ Правдоподібно, йдеться про Івана Максимовича Деркача (16.07.1887, с. Сторонибаби – 06.01.1944), брата Пилипа Деркача, вчителя. У 1942–1943 рр. працював управителем школи у с. Ставки біля Янова. Хворів на туберкульоз.

Савчак Любов — переписала на машині поазбучний список збірки рукописів з Архіву Франка, ч. 401 з 493 карток на 71 стор.

Савчак Любов — порядкувала фотографії за форматами і за азбукою і укладала їх в нові коробки. Поукладала світлини краєвидів в азбучному порядку місцевостей.

Деркач Марія — продовжила працю над перевіркою листів Кобилянської, перевірювала працю співробітників.

Гордон Богдан — працював тільки в магазині загального відділу.

Др. Марія Деркач

1.X.1942

Арк. 104–104 зв. Е. Ю. Пеленський.

Осип Маковей, ур. 1867 р. — 23. VIII.

Історія одної студентської громади. Л. 1912.

Лектура — Охоровіч — Z dziennika psychologa.

Є. Жуковського — Idea.

26. XII. Poznajomivsia z Frankom.

«Зоря» 1885 — перший вірш. ч. 22.

Гайне, Орфей і Еврідіка

Оповідання «Діло» 1891/V — про жидка, що писав укр. вірші.

«Зоря», «Діло», «Народна часопись», «Буковина», «ЛНВ», «Руслан».

Студинський «Як я став учеником І. Франка». Н[овий] Ч[ас.] 1926, ч. 83–87.

Критика Франка — Весняні бурі «Зоря» 1895 ч. 11

Мій прапрадід «Буковина», 1845 / 165–6.

Переклад Зудермана «Кума журба».

1893 під цим ви[...]»¹³⁴ «Залісе».

1889 в Карльсдорфі і Дидьовій поезії «Гірські думи» ?

1889 — «Кроваве поле»?

Франко — Нітше. Gedichte u[nd] Sprüche, L. 1898.¹³⁵

Odi profanum vulgus¹³⁶.

“Treu die Natur und ganz!” — Wie fängt er’s an?

Wann wäre je Natur im Bilde a b g e t h a n ?

Unendlich ist das kleinste Stück der Welt!

Er malt zuletzt daran, was ihm g e f ä l l t .

Und was gefällt ihm? Was er malen k a n n !”¹³⁷

¹³⁴ Одне слово непрочитане.

¹³⁵ Gedichte und Sprüche von Friedrich Nietzsche. Leipzig, 1898. S. 73.

¹³⁶ Назва оповідання І. Франка «Ненавиджу низьку юрбу» є початковим рядком оди Горація «До хору дівчат і хлопчиків».

¹³⁷ «“Будь вірним природі і все!” — Як це почати?

Коли була природа в і д т в о р е н а в образі?

Безконечною є найменша частинка світу!

Він малює вкінці те, що йому н о д о б а є т ь с я .

А що йому подобається? Те, що він м о ж е намалювати!» (Перекл. з нім. мови).

Ольга Кобилянська. Літературно-критична студія. ЛНВ. 1899. Т. V. Портрет Кобилянської – при столику пише.

Арк. 105. **3.X.1942 (субота).** Трохи захмарений холодний день. Провірювала безперервно листи О. Кобилянської. Леся виїхала.

Арк. 106–107. **Неділя 4.X.1942.** Прекрасний день. Рано не була я на цвинтарі. Вечером була на концерті в пам'ять [Нестора] Нижанківського¹³⁸. Портрет Нижанківського як живий. Осінні цвіти. [Василя] Барвінського доповідь, гарна тепла і щира. Покійний як живий вирінув в пам'яті: з поважним обличчям, трохи шкутильгаючи ішов, а коли приходив між дітей, всміхався і бавився з ними. Наука теорії і сольфеджу була для дітей радістю. Так гарно було зустрічатись з ним. У нього був все на устах якийсь дотеп. Згадався і акомпаніамент його. Часто зі Свірською¹³⁹ і з Приймвою¹⁴⁰ музикували. Як це дуже недавно було. А як вже все змінилось. І я вже не та. Вже не відчуваю так повно, не всмоктую в себе так кожний тон, кожне вражіння. Але Свірська співала прекрасно «Жито», «Засумуй трембіто», «Снилося мені так живо ясно» і одну пісню на лад коломийки. Слів не знаю. Я була схвильована до сліз. Тріо: Савицький, Пшеничка, Криштальський. Сольо фортеп'янове Савицький. Говорила про Лесю з Людкевичем і Барвінським. Радять щоби їхати за границю – а наших обставин не знають. Був і професор. Зі мною був Мирончик – дуже радий, що пішов. Навіть реферат йому подобався.

Арк. 108. **5 жовтня 1942, понеділок.** Прекрасний день. Провірювала листи Кобилянської. Леся вернулася з Бродів.

Арк. 109. **7.X.1942 (середа).** Трохи захмарений холодний день. Провірювала листи Кобилянської. Робимо порядки в шуфлядах «Україна» – Шевченкові «Лілея», стаття Данилова, порівнює «Лілею» Шевченка з «Лілеями» Ербена. Про романтизм, про прямування до ідеалу, синя квітка цитат з Чехова. Постановила переглянути «Україну» [...] ¹⁴¹

¹³⁸ Нижанківський Нестор (31.08.1893, м. Бережани, нині Тернопільської обл. – 12.04.1940, м. Лодзь, Польща, перепохований у м. Стрий Львівської обл.) – композитор, піаніст, педагог, музично-громадський діяч.

¹³⁹ Сабат-Свірська Марія (1895, с. Помонята на Станіславщині – 1983, м. Рівне) – оперна і камерна співачка, ліричне сопрано. Вчилася у Музичному інституті ім. Лисенка у Львові та у Львівській консерваторії. 1926–1949 рр. – у Польщі в Торунській опері і Варшавській опереті.

¹⁴⁰ Шмериковська-Прийма Іванна (1898, м. Надвірна – 1982, м. Нью-Йорк) – камерна співачка, малярка, композиторка, педагог, диригентка. Одружена з лікарем Остапом Приймою, матір балерини Роми Прийми-Богачевської. У роки німецької окупації була концертмейстером та педагогом співу артистів Львівського оперного театру під керівництвом В. Блавацького. Після Другої світової війни – в еміграції у США.

¹⁴¹ Далі аркуш обрізаний.

Арк. 110. **8.X.1942 (четвер)**. Прекрасний теплий день. Їздила до п. Дригиничів по архів Інституту літератури¹⁴². Привезла матеріали до IX тому І. Франка, 2 коректи кінцеві, 1 коректа перша, матеріали до XVII тому, переклад «Нібелюнгів», Шекспіра «Купець венецький», «Мої знайомі жи-ди», «Фавст» і ін. Між паперами знайшовся рукопис 502/6. Це одинокий рукопис, який був у проф. Сімовича – і він видав його т. Гавришеві до-дому. Значить найбільш відповідальні люди для своєї вигоди наражують загальне добро на втрату. Як часто згадую я дир. Кривецького, який так боровся за бібліотеку, за її цілість, так терпів кожним непорядком.

Мирончик побився з Ромчиком. Стаття в «Кр[аківських] В[істях]» «Між добром а злом» про твердість, безоглядність, неухважливість, невразливість.

Арк. 111. **9.X.1942 (п'ятниця)**. Теплий день. Провірювала листи Кобилянської. Похорон Котовича¹⁴³. Відвідини др. Йоганзена. Приїхав Гриць [Гречух]: привіз трохи провіантів.

Арк. 112. **10.X.1942 (субота)**. Зимно наче в зимі, вітер. Провірювала листи Кобилянської. Вискладувала папері Гавриша. Гриць [Гречух] рано поїхав.

Арк. 113. **12.X.1942 (понеділок)**. Холодний але погідний день. Докінчила провірювати копії листів О. Кобилянської. Ходила до університету відібрати картопляні картки. Goethe – Розмови. “Was ist eine Novelle anderes als eine sich ereignete Begebenheit”¹⁴⁴.

Арк. 114. **13.X.1942**. Холодний день. Провірювала матеріали принесені від Гавриша. Леся грала підчас візитації.

Арк. 115. **14.X.1942 (середа)**. Холодний день. Складала в магазині книжки і рукописи. Леся грала перед візитатором.

Арк. 116. **15.X.1942 (четвер)**. Холодний день. Переглядала рукописи привезені від Гавриша.

¹⁴² Архів Львівського відділу Інституту української літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР зберігається у Від. рукоп. ЛННБ України ім. В. Стефаника, ф. 55.

¹⁴³ Йдеться про послушника-студита Володимира Євстахіївича Котовича (1914–1942) – укр. бібліотекаря. Закінчив 3-тю державну гімназію у Львові (1937). Працював у приватному архіві Митрополита Андрея Шептицького, з 1935 р. – у бібліотеці «Студіону». Займався створенням каталогу книгозбірні та схедаграфічним опрацюванням її рукописної збірки. Мав намір здобувати вищу бібліотечну освіту в Мюнхені. Після приєднання книгозбірні «Студіону» до ЛфБАН УРСР у лютому 1940 р. був прийнятий на посаду технічного бібліотекаря у відділ комплектування (група концентрації). Займався звезенням націоналізованих бібліотек, зокрема бібліотеки Потоцьких, ОО. Василян з Жовкви, вірменської митрополичої капітули, бібліотек єпископа Теодоровича, книгозбірні «Студіону». У квітні 1941 р. призваний на військову службу у Червону армію. Трагічно загинув у жовтні 1942 р., впавши з вантажної машини, коли віз із Кракова літургійне вино.

¹⁴⁴ Що таке новела, як не подія, що сталася (нім.).

Рарітети, що маю вложити до шафи.

5/I–II. Waclaw z Oleska. Pieśni polskie i ruskie.

8082 – Цертелев. О произведениях древней русской поэзии. СПб. 1820.

32478 – М. Максимович. Украинские народные пѣсни. Москва, 1843. З підписом і автографом Т. Реваковича.

07475 – Зайцев. Життя Тараса Шевченка.

55480 – Украинский Альманах. Харьков, 1851. З екслібрісом Севастопольської Офіцерської Бібліотеки. Куплено 23/VI.1933 р. в Антикварні Междунар. Книга в Москві за 1 1/2 \$.

47670 – Князь Цертелев. Опытъ Собрания старинныхъ малороссійскихъ пѣсней. СПб. 1819.

16613 – Платон Лукашевич. Малороссійскія червонорусскія народныя думы и пѣсни. СПб. 1836.

*«Иди ти сину меж чужіє люде
Чи не лучше тобі на чужині буде?
Тяжко, [лячно] мені тебе з дому відправляти
А ще тяжче біля себе в знегоді держати!
Хоть поїдеши на чужину слези ясні лити
Хоть оставлю тебе синку, по всяк час тужити!»*

Арк. 117. **П'ятниця 16.X.1942.** Рано дощ але тепло, потому погода. Порядкую ч. 292. Відвідав мене [Б]удник (сахарина).

Арк. 118. **Субота 17.X.1942.** Дощ, холодно, листя паде. Осінні настрої. Опрацьовую ч. 129¹⁴⁵.

*Юному другови
В творенні діл своїх
Будь вільним, чистим і міцним
В годину щастя і утіх,
В зневазі, в муках, самотині
І знай, що й вороги твої
В своїй сем'ї
Гордитимуться тим,
Що ти родився в їх країні.*
~
*З юнацьких літ жени од себе рабський жаж
І свій високий заповіт
Люби всім серцем без остуди
І знай, що зміняться й кати
В той час, як ти
Об кременистий шлях
Смертельно раниш юні груди.*

¹⁴⁵ Правдоподібно, йдеться про ч. 129 з архіву І. Франка.

Арк. 119. **Неділя [18.X.1942]**¹⁴⁶.

Арк. 120. **19.X.1942 (понеділок)**. Провірювала архів Франка за числами. Провірюю 1267 – листування Надії Кибальчич¹⁴⁷.

Арк. 121. **20.X.1942 (вівторок)**. Холодний день. Дощ. Провірюю записи в архіві Франка ч. 154. Позичила до дому Porębowicz Dante¹⁴⁸. Гауптмана – твори. Докінчила провірювати ч. 1267. Написала нову головну картку.

Арк. 122. **21.X.1942 (середа)**. Погідний холодний день. Архів Грушевського¹⁴⁹ – фотографії, передав дир. Дорошенко.

М. ін. вірш мабуть Олесья, писаний олівцем, з датою 8.VIII.1913.

Мов китайка червоніє

Мов жалоба на житах.

Хто се мак щороку сіє

Роскидає по ланах.

Хто коралі, хто рубіни

В чистім полі розгубив –

Хто се серце України

*Вирвав, кинув і розбив*¹⁵⁰.

Вагон

8.VIII.1913.

Арк. 123. [...] ¹⁵¹реквієм... «не плаче

Бо мертвим не треба ні гімнів, ні слів!

Вшануйте їх краще:

¹⁴⁶ Пропущено виписки і словничок французькою мовою на тему «Дон Жуан».

¹⁴⁷ В інвентарі ВР БНТШ під ч. 1267. Кибальчич-Козловська Надія. Уривки з автобіографії, ідеї. Друк з поправками письменниці. З листування був лише один лист Коцюбинського до Кибальчич (серед «Рукописів різних авторів»).

¹⁴⁸ Правдоподібно, йдеться про книжку: Edward Porębowicz. Dante. Warszawa: In-t Wydawniczy “Biblioteka Polska”, 1922.

¹⁴⁹ М. Деркач згадує в першому щоденнику серед архівів і книгозбірень, привезених до БНТШ ще до війни, три пачки архіву М. Грушевського (17.02.1939). Музейні предмети з музею Франка були перевезені до приміщення НТШ на вул. Дістріктштрассе, 24, книжки (1627 од.), рукописи (76 течок) та музейні пам’ятки – 19–20 листопада 1941 р. Речі й бібліотеку М. Грушевського складено у сховищах обох кам’яниць НТШ (№ 24 і 26) (докладніше див.: [32, с. 834–875]).

¹⁵⁰ Вірш О. Олесья, відомий в іншій версії:

Хто се мак щороку сіє,

Розкидає по ланах?

Мов китайка червоніє,

Мов жалоба на житах.

Хто коралі, хто рубіни

В чистім полі розгубив...

Хто це серце України

На землі її розбив?..

¹⁵¹ Попередній аркуш видертий.

Без страху несіте їх прапор вперед!»

«Бо кращої шани для нього нема,

Немає і тризни над цього святіш!»

Слова ... бліді

пекучий біль

некрасномовні

мука

приголомшені

Гармонійність природи

Може то був секрет минулих часів створювати таких людей, гармонійно складених. Рідна, безкон[ечно] дорога серцю людина.

Арк. 124. **22.X.1941**¹⁵² (**четвер**). Дощ і зимно. Роблю зміст з числа 154. Упорядкувала теку Коцюбинського, звела разом рукопис «В путях шайтана» і провірила з друкованим в ч. 44014.

Арк. 125. **22**¹⁵³. **X. (п'ятниця) 1942**. Погідний день. Переглядаю і прочитую Франкові статті в «Краї». Від 11 год. звозять бараболю. Ми всі зносили бараболню до комірки. Приїхав Влодзьо і Наталка¹⁵⁴.

Арк. 126. **23**¹⁵⁵. **X.1942 (субота)**. Гарний теплий день. Переглядаю «Край». Звозимо бараболню. Виїхав Влодзьо. Приїхав Дмитро¹⁵⁶.

Арк. 127–128. **27.X.1942 (вівторок)**. Прекрасний день.

«Цими днями надійшло до Києва останнє число львівських “Записок Наукового товариства ім. Шевченка”, в якому знаходимо епохальну статтю-винахід проф. Михайла Возняка¹⁵⁷ про рукописний збірник з бібліотеки Краківського університету (під числом 4.581), датований 1684 р. і підписаний ім'ям Кондратського, в якому знайдено окрім різних польських пісень та віршів, українську думу та декілька українських пісень і між ними довілі варіанти сатирично-гумористичних творів “Чабан” та “Те-ща”, відомих лише з лірницько-кобзарського репертуару XIX ст.

Відкриття й поява українського матеріалу цього збірника Кондрацького в друку є подія першорядного значіння. До появи статті Возняка всі відомі записи дум походили виключно з XIX ст. Тепер же ми маємо думу з кінця XVII ст., що є доказом того, що думи не являються витвором українофільської інтелігенції минулого століття, як де-хто міг думати, а існували серед українського народу ще і в попередні часи.

¹⁵² Помилково, має бути 1942.

¹⁵³ Помилково, має бути 23 жовтня.

¹⁵⁴ Достеменно встановити, про кого саме йдеться, не вдалося. Можливо, Наталка – це сестра Даміана Фуртака – Наталія Фуртак-Олійник.

¹⁵⁵ Помилково, має бути 24 жовтня.

¹⁵⁶ Встановити, про кого саме йдеться, не вдалося.

¹⁵⁷ Возняк М. Із збірника Кондрацького кінця XVII в. Кілька нових даних до старої української пісенності. *Записки НТШ*. Львів, 1927. Т. 146: Праці Фільольогічної секції. С. 155–179.

На цьому старовинному варіанті думи “Теці”, “Чабана” можемо бачити стиль того часу. Можемо зробити певні висновки що-до того способу, як вони мінялись і придбали ту форму, в якій ми їх знаємо.

Дума з цього збірника про “Козака-нетягу” – “Ой од поля Кіліїмського іде козак нетяга” – друкується тепер в ювілейному науковому збірнику Української Академії наук на честь акад. Михайла Грушевського.

Не знаємо, як реагують львівські наукові кола на цей винахід одного із своїх найвидатніших учених, але є підстави ним пишатись і його вітати.

Хведір Савченко»

«Прол. Правда», Київ, 2.X.1927, неділя

Культура й мистецтво.

szort? осочай? молочай біліє

Арк. 129–130. Jan Zacharyasiewicz. Muza i Meduza. Kraj 1886, N 26.

“Jan Wagilewicz znany był wtedy jako biegły znawca wieków przedhistorycznych należących jeszcze do słowian. Potrącał w pismach różne zagadnienia archeologiczne i pisywał udatne poezye. Wypracował gramatykę języka malaruskiego. ... Mieszkał w osobnym pawilonie to mu się należało. Każda wyższa zasługa powinna znaleźć nagrodę w społeczeństwie. [...]”¹⁵⁸ Na tej desce leżały stare, wypłowiałe księżki i całe stosy siwego, drobnym maczkiem zapisanego papieru. [...]”¹⁵⁹”.

Арк. 131. **28.X.1942 (середа)**. Гарний день. Звозили бараболю. Переглядала “Край” і робили виписки.

Арк. 132. **29.X.1942 (четвер)**. Гарний день. Звозимо бараболю.

Арк. 133. **30.X.1942 (п’ятниця)**. Прекрасний день. Упорядкування рукописного відділу для роботи над підлогою. Гроші – 361 73 зл. Приготування документів.

Арк. 134. **31.X.1942 (субота)**. Прекрасний теплий день. Віддали копії і оригінали документів др. Йоганзенові.

Арк. 135. **1.XI.1942 (неділя)**.

Арк. 136. **2.XI.1942 (понеділок)**. Дощ але тепло. Директор Дорошенко дав мені листи до своєї збірки.

Арк. 137–139. **Звіт рукописного відділу за 1–31 жовтня 1942 р.**

Відвідала відділ 1 особа (акад. Возняк). Видано 1 рукопис. 1 депозит (Жук)¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Пропущено частину тексту з описом зовнішнього вигляду помешкання Вагилевича (арк. 129–130).

¹⁵⁹ Пропущено частину тексту з описом вигляду письменника Івана Вагилевича (арк. 130).

¹⁶⁰ У списку незінвентаризованих рукописів (депозитів) БНТШ від 1939 р. під ч. 108 зазначений депозит Андрія Жука. Ця збірка була вивезена навесні 1944 р.

А. В Архіві Франка.

1. Проф. Янів продовжує опис кириличних рукописів в архіві І. Франка. Опрацює рукописи 45, 49, 61а.
2. Др. Штеліга Марія виготовила в бібліотеці Франка 1225 головних карток і 139 відсилкових.
3. Свенціцка Марія: виготовила порядкові та поазбучні списки рукописів в збірці ч. 192, 208, 239, 280 і порядкові в ч. 78, 396, 278.
4. Др. Деркач Марія – переглянула часопис «Край» (Петербург, 1886 р.) виписала і прочитала усі статті І. Франка, там поміщені. Знайшла статтю про Я. Добжанського, писану на основі книжки “Galizien in diesem Augenblicke. Ein dringendes Wort in einer drängenden Zeit. Wien 1848”¹⁶¹. (Рук. 154, ст. 72).

В. Загальний відділ

Проф. Янів опрацював 1 рукопис ч. 260.

Левинський опрацював 320 рукописів і 65 листів архіву Літературно-наукового Вісника і 65 листів архіву Надії Кибальнич.

Савчак Любов переписала на машинці зміст рукопису 260. Розписувала на карточках зміст ЛНВ, т. 21–24. Виготовила 330 карток. Від 13–28 була хора.

Свенціцка Марія розписала на карточки зміст ЛНВ, т. 51–85, на 486 картках. Крім цього писала на машині посвідки, формулярі, перекладала на нім. мову і полагоджувала загальні бібліотечні справи.

Деркач Марія перевірила і виправила на підставі оригіналів копії листи Ольги Кобилянської до Маковця (178 листів на 321 сторінках).

В цьому місяці всі працівники займались привозом і доставою картоплі.

Др. Марія Деркач

Львів 2.XI.1942.

Телефонував др. Федів¹⁶². Від др. Ф[едева] 200 зл. Листопад 100.

Арк. 140. **3.XI.1942 (вівторок).** Прекрасний день – золотом осінь красується. Золота липа – прекрасна, акація ще зелена. Звернула др. Свенціцькому листи Франка до Павлика, до Драгоманова, і копії листів Лесі Українки.

до Польщі й опинилася в Аделіні (Нижня Сілезія). Після війни у 1945 р. таємно перевезена польськими бібліотекарями до Національної бібліотеки у Варшаві, де зберігається зараз у складі т. зв. Архіву НТШ в Архіві БНВ (Опис архіву див.: [29, с. 133–139]).

¹⁶¹ Автор книжки – Konstant von Wurzbach.

¹⁶² Мабуть, йдеться про Ігора Федіва (1895, м. Коломия – 1962, м. Монреаль, Канада) – громадського діяча, географа, педагога, видавця. Воював у Легіоні УСС (1914–1919), член т-ва «Сокіл-Батько». Був співредактором «Української Загальної Енциклопедії», член дирекції Українського Видавничого Інституту у Львові (1940–1945), Українського видавництва у Кракові-Львові. З 1945 р. – на еміграції в Німеччині, в Тунісі, Монреалі. Друкував статті на географічні теми, співавтор повісті «Син України».

Арк. 141–143. Спогади Ольги Петрівни Косач про Лесю Українку // Нове українське Слово. 24.VI.1942. № 143.

«18 червня в Домі вчених у присутності сестер Лесі Українки – Ольги Петрівни Косач та Ізидори Петрівни Косач відбулося поширене засідання мовно-літературного гуртка, на якому вислухано було спогади Ольги Петрівни Косач про Лесю Українку. У першій частині своєї доповіді Ольга Петрівна подала невідомі досі надзвичайно цікаві відомості про батька Лесі Українки П. А. Косача, охарактеризувала його як громадського діяча і як людину, висвітлила роль батька в вихованні славетної поетеси. Леся Українка багато успадкувала від батька: вона мала його риси обличчя, таку ж добру та лагідну вдачу, таку ж сильну волю, принциповість, таку ж чудову пам'ять. Обоє – і батько і дочка відзначалися бездоганною чесністю, обоє дуже цінували людську гідність. Так само як і батько, Леся Українка була особливо ласкава і ніжна з дітьми. Несхожість між батьком і дочкою була тільки в тому, що П. А. Косач був здатний до математики і нездатний до мов, а Леся Українка, навпаки, мала великий хист до вивчення мов, успадкований від материного роду, від Драгоманових. Дуже люблячи дітей, П. А. Косач найніжнішіе ставився до Лесі. Він усіма засобами сприяв розвиткові літературних інтересів і літературного таланту великої поетеси.

В другій частині доповіді: “Ознайомлення Лесі Українки з народньою творчістю” Ольга Петрівна мальовничо описала те народнє волинське селянське оточення, в якому росла Леся і яке мало великий вплив і на неї, і на її творчість. Захоплюючись народньою творчістю, Леся Українка сама збирала народні пісні. Два великих зошити таких пісень з нотами вона передала М. В. Лисенкові, але, на жаль, вони десь загубилися. Частину цих пісень і мелодій пізніше записав К. В. Квітка з голосу Лесі Українки. В третій частині своєї змістовної доповіді Ольга Петрівна познайомила слухачів з найцікавішими уривками з п'яти листів Лесі Українки, що стосуються до шедеврів великої поетеси “Лісова пісня” та “Камінний господар”. Присутні висловили глибоку подяку Ользі Петрівні за її надзвичайно цінні спогади і просили продовжити її і написати спогади про свою матір Олену Пчілку».

Арк. 144. **4.XI.1942 (середа).** Гарний день. Відвідав дир. Мирон Луцький¹⁶³, що приїхав з Києва. Оповідав про зустрічі з [Марією] Грушевською і Косачами¹⁶⁴.

¹⁶³ Луцький Мирон Михайлович (1891, с. Лука Самбірського повіту – 1961, м. Торонто, Канада) – військовик, кооперативний діяч. Брат О. Луцького. У 1941–43 рр. – директор цукрового тресту у Львові. 1944 р. виїхав до Німеччини (очолював Український допомоговий комітет у Берліні), 1948 р. – виїхав до Канади.

¹⁶⁴ Вочевидь, йдеться про сестер Лесі Українки: Ольгу Петрівну Косач-Кривинюк (1877–1945) та Ізидору Петрівну Косач-Борисову (1888–1980), які до серпня 1943 р. залишалися в Києві.

О 1-шій годині я вийшла з Лесею в місто і була до 3-тої. 2 годині мушу відпрацювати. Провірила копію листа Лесі Українки до товаришів на Україну. Арк. 145. Циклінування підлоги. Прийшла рано до рукописного відділу, двері отворені без ключа. Отворив Гордон.

Арк. 146–148.

«22/XI. 1895¹⁶⁵, Софія.

Желаніе Н[иколая] В[асильевича], я, конечно, исполню со всей готовностью, да мнѣ и раньше было извѣстно объ его желаніи.

Такъ какъ дядя едва ли скоро соберется написать о своемъ здоровье, при его теперешнемъ состояніи, то я беру на себя отвѣтить за него. Здоровье его довольно плохо, особенно въ последнее время: опухоль на груди давитъ, мѣшаетъ ѣсть (въ последнее время онъ ѣстъ только жидкую пищу, вслѣдствіе этой опухоли, по мнѣнію доктора, происходитъ и кашель, который съ новаго года не прекращается и который, въ свою очередь, раздра//жаетъ¹⁶⁶ аорту. Разными палліативами удастся по временамъ уменьшить кашель, но не прекратитъ. Упадокъ силъ большой, работаютъ почти нѣтъ возможности, чтеніе лекцій пріостановлено, м[ожетъ] б[ыть], впрочемъ, возможно будетъ возобновитъ ихъ съ наступленіемъ болѣе постоянной погоды. По ночамъ боль въ груди и безсонное или полусонное состояніе. Днемъ немного лучше, но отъ слабости почти не можетъ сидеть. Изъ комнаты почти не выходитъ. Состояніе духа угнетенное. — Есть надежда, что къ лѣту будетъ лучше, т[ак] к[ак] летомъ всегда бывало улучшеніе; тогда онъ, какъ и въ прошломъ году, поедетъ въ Парижъ лечиться. Дальнѣйшихъ плановъ никакихъ, да и какіе тамъ планы?.. Матеріальныя средства не велики (профессорское жалованье и никакого посторонняго заработка), сами по себе они были бы достаточны, но при большихъ расходахъ на лѣчение и воспитаніе дѣтей ихъ хватаетъ въ обрезъ. Обеспеченности никакой, какъ и всегда бывало. Обо всемъ этомъ я, хотя и обещала, но написать Н[иколаю] В[асильевичу] не могла, т[ак] к[ак] письма могли быть адресованы только къ родственникамъ, а имъ я не могла сообщать такихъ печальныхъ извѣстій. Разумеется, я надеюсь, что о настоящемъ сообщеніи имъ не будетъ известно. //
4 ст. Угнетенное состояніе духа немало увеличивается отъ сознанія печальнаго положенія дѣл на Украинѣ. Пассивность укр[айнцевъ], отсутствіе энергичныхъ заявленій и активной работы со стороны укр[айнцевъ] (по крайній мѣрѣ ничего другого не видно из укр[айнской] печати

¹⁶⁵ Лист Лесі Українки до В. М. Крохмалю у виданні: Леся Українка. Зібрання творів у 12 т. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 10. С. 294–295 переданий за сучасним російським правописом і датований інакше. Надруковано в скороченому вигляді у вид.: Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). Чернівці, 1911. Т. VIII (1894–1895). С. 228–229.

¹⁶⁶ Так у щоденнику.

въ Галиції) способно дѣйствительно приводитъ въ отчаяніе и не только больныхъ людей. Professions de foi въ видѣ адресовъ юбилейныхъ произвели, конечно, отрадное впечатлѣніе, но вслѣдъ за тѣмъ настало еще более напряженное ожиданіе подтвержденія выраженныхъ тамъ обѣщаній или намереній.

Впрочемъ, объ этомъ Вы можете узнать отъ Павлика, т[ак] к[ак] у него есть письма на эту тему навѣрное.

Искренніе привѣтствія Н[иколаю] В[асильевичу] и всемъ извѣстнымъ и неизвѣстнымъ друзьямъ.

Л[ариса] К[осач]».

Арк. 149. «Oesterreich. Galizien. Lemberg.

Dem Herrn Doktor Raphael Buber¹⁶⁷

Австрія. Лемберг. 21.X.1891 (штамп після почт.)

Вс. Друже! Ваша цитата зовсім не вірна для статті в В[естнику] Е[вропы], я заледві по змісту знайшла її (як бачите під иншим заголовком і не в 70, а в 77 р.) і другий раз цитуйте докладніше. Р[усская] М[ысль] ніяка сила людська не може мені знайти у Київі, бо вона “ізъята”, навіть у публічн. бібліот. нема. Може згодом де знайдеться. Тим часом посилаю те, що вдалося здобути. Простіть, що писано олівцем і з деякими скороченнями слів, у публ. бібл. (де я переписувала), инакше, як олівцем, писати не вільно, а скорочення і викидання ь для швидкості, бо і так 5 днів пішло на переписку (два дні прийшлося святочних, коли бібл. була закрита), швидче я ніяк не могла. – Яку именно розправу треба Вам у Р. М.? Я боюсь, що Ваша цитата знов непевна. Коли Вам треба ще яких статей, пишіть мені тепер, до січня буду тут. Маю тепер список всіх статей, поміщених у В. Евр., коли треба, можна всі списати. – До побачення! Пишіть мені за ініціалом Л., а не О., я звикла все отримувати на своє власне ймення».

Арк. 150. **6.XI.1942 (п'ятниця)**. Дощовий день. Провірюю скопійовані листи Лесі Українки. Ася¹⁶⁸ поїхала до дому. Гриць [Гречух] приїхав.

Арк. 151. **9.XI.1942 (понеділок)**. Приморозки і хмарно. Провірюю листи Ольги Кобилянської. Почали працю в рукописному відділі над підлогою.

Арк. 152. **10.XI.1942 (вівторок)**. Приморозки і хмарно. Провірюю листи Ольги Кобилянської. Підлога. Купчинський¹⁶⁹: Малицький від Магомета до...

¹⁶⁷ Про котрого саме Бубера йдеться, встановити не вдалося.

¹⁶⁸ Особу встановити не вдалося.

¹⁶⁹ Купчинський Роман Григорович (псевд. і крипт.: Мусій Гак, Галактіон Чіпка, Мирон Доля, Зиз та ін.; 1894, с. Розгядів Зборівського повіту – 1976, м. Оссінін, шт. Нью-Йорк, похований у містечку Бавнд Брук, США) – письменник, публіцист, громадський діяч, композитор. Від 1914 р. – в УСС: у пресовій квартирі,

Пачовський – Вертеп.

Панчишинова¹⁷⁰ – Іларіон.

Тисовський¹⁷¹ – Листи Лисенка принести від [Бібліотеки] Баворовських. Прочитала листи Павлика до Лесі Українки. З них довідалася, що в 1903 р. Єфремов студіював Франка у Львові. Скінчила провірювати копію листів Кобилянської. Ст. 34 листів 13+1.

Арк. 153. **11.XI.1942 (середа).** Зимно. Циклінування підлоги.

Арк. 154. **12.XI.1942 (четвер).** Перший сніг, потепліло. Циклінування підлоги.

Була в Оссолінеумі і Баворовських по листування акад. Студинського. Листів Лисенка до Студинського нема¹⁷². Виписала зі збірника «За 100 літ» листи І. Франка до Ржегоржа¹⁷³ 10 карток, прочитала Спогади Людмили Мищенко¹⁷⁴. Думаю, що добре було б для рукописного відділу завести бібліографію листів і спогадів.

«Образ маєстату».

Арк. 155. **13.XI.1942 (п'ятниця).** Сніг. Циклінування підлоги в директорській кімнаті. Описала 2 числа – Левинський, Олесь. Вибирала розбиті скриньки каталогові до направи. Замовила течки для рукописів.

1918 р. командував сотнею Вишколу; 1919 р. – командир полку УГА. 1920–1921 рр. – інтернований у таборі для старшин УГА в містечку Тухоля. У 1941–1944 рр. – в Укр. вид-ві (Краків). Мешкав у Відні (від 1944), Мюнхені (від 1945) та Нью-Йорку (від 1949), де працював у редакції газети «Свобода». Співзасновник (1952) і голова (1958–1960) Спілки українських журналістів Америки.

¹⁷⁰ Можливо, йдеться про дружину д-ра Мар'яна Панчишина Кривокульську-Панчишин Ольгу (12.01.1896, м. Львів – 26.02.1986, м. Чикаго) – лікарку-імунолога. У 1917–21 рр. була санітарним хорунжим УГА. Згодом брала участь у діяльності Українського горожанського комітету у Львові, співпрацювала в установах охорони здоров'я Галичини. Медичні студії розпочала в Українському таємному університеті у Львові, закінчила в Іннсбруцькому університеті (Австрія, 1948). Від 1950 р. – у США.

¹⁷¹ Тисовський Юрій (1924–1988) – музиколог, син основоположника Пласту Олександра Тисовського й Ірини Студинської. 1944 р. емігрував до Відня.

¹⁷² Насправді в архіві К. Студинського було 4 листи М. Лисенка з Києва за 1894–1908 рр. (ЦДІАЛ, ф. 362, оп. 1, спр 339). Два з них опубл.: *У півстолітніх згадках: вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941)* / упоряд.: О. В. Гайова, У. Я. Єдлінська, Г. І. Сварник. Київ : Наук. думка, 1993. С.133–134, 210–211.

¹⁷³ Богатирев П. З листування Франтішка Ржегоржа (Листи І. Франка, М. Павлика, Б. Грінченка). *За сто літ* : Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття. ДВУ. 1929. Кн. 4. С. 269–299.

¹⁷⁴ Мищенко Л. З минулого століття. Спомини. *За сто літ* : Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття. ДВУ. 1929. Кн. 4. С. 106–160.

Арк. 156. **14.XII¹⁷⁵.1942 (субота)**. Сніг. Робота над підлогою. В театрі на опері Wagnera – Der fliegende Hollender¹⁷⁶.

Арк. 157. **15.XII¹⁷⁷.1942 (неділя)**. Сніг – зимно. Цілий день робила порядки і складала книжки. В бібліотеці лякерує підлогу. Переносини з місця на місце. В «Волині» ч. 117 стаття про Лесю Українку. Стаття в «Кр[аківських] Вістях» про Кризу літератури. 22.X.1942, ч. 235; 21.X.1942, ч. 234. Л. Гранічка – Є чи нема? І що далі? Голос в літературній дискусії. 15.XII.1942. Привезли решту бараболі.

Арк. 158. **16.XI.1942 (понеділок)**. Сніг – зимно. Виношення і випакування рукописів. П. Левинський хорий.

Арк. 159. **17.XI.1942 (вівторок)**. Сніг – зимно. Виписала друковані статті І. Франка що друкувались в журналі «За сто літ», кн. IV, з рукописів Національного Музею.

Арк. 160. **18.XI.1942 (середа)**. Сніг – зимно. Переносини. І. Шафу з архівом Музею Франка перенесено в магазин, на одну полицку. Фотографії до білої шафи на коридор і на шафу з фотографіями. II. Шафу Франка опорожнено і перенесено на коридор. Скринки перенесено до білої шафи на коридор. III. Картони остались. IV. З коридора перенесено І шафу Франка на коридор, другу до магазину. В одну шафу спаковано дрібні друки, в другу архів НТШ. В третю Бібліотеку Барвінського. Шафу з Бібліотеки Барвінських перенесено до магазину. Дрібні друки зіпд вікна спаковано у 19 пачок і винесено до магазину. Шевченкіана на долішній полиці коло паперу до пакування.

Арк. 161. **19.XI.1942 (четвер)**. Сніг – зимно. Приїхав проф. Янів. Робота в магазині. Прочитала статтю ак. Возняка в журналі «За сто літ» «До журналістичної діяльності І. Франка» і доповнила каталогові картки. В статтях Франка про попів є передруковані два описи життя попів, що є в архіві Франка п. ч. 78. Треба перевірити і розписати на картки. Тепер з огляду на ремонт, тяжко добутися до архіву.

Арк. 162. **20.XI.1942 (п'ятниця)**. Сніг – зимно.

Арк. 163. **21.XI.1942 (субота)**. Була я у Маринці, дістала ковнір. Ася поїхала.

Арк. 165. **23.XI.1942 (понеділок)**. Мороз. Підлога скінчена. Переставляла і випорожнювала шафи. Шафу Франка до каталогової кімнати. Барвінського шафу до рукописного відділу і там зложила листування Франка. Шафу з листування на коридор, а в шафу бібліотеку Барвінського. Шафу з архівом Музею на коридорчик. Дрібні друки треба умістити на

¹⁷⁵ Помилково, насправді – листопада.

¹⁷⁶ Вагнера – «Летючий голландець» (нім.).

¹⁷⁷ Помилково, насправді – листопада.

горі – там де каталог дублетів. Треба поскладати фотографії і Франкіана. Порозкладати решту вписаних чисел [...]»¹⁷⁸.

Арк. 166. **26.XI.1942 (четвер)**. Мороз. Працювала в рукописнім магазині.

Арк. 167. **26.XI.1942 (четвер)**. Мороз – вітер. Погана погода. Працювала в магазині. Для др. [Романа] Стефановича¹⁷⁹ вишукувала ч. 606. Для др. Сімовича 0¹⁸⁰. Приїхав Іван [Деркач], привіз дров.

Арк. 168. **28.XI.1942 (субота)**. Мороз, сніг, гарно. Порядкувала архів Франка ч. 1–100. Виплата пенсії 364.57. Позичила у Кобринської 50 зл.

Арк. 169. **29.XI.1942 (неділя)**. Мороз, сніг, гарно. Була на концерті Лисенківським, що влаштував Ю. Тисовський. Говорила з п. Лисенко¹⁸¹.

Арк. 170. **30.XI.1942 (понеділок)**. Мороз, сніг, гарно. Порядкувала архів Франка. Треба піти до Осолінеум по ч. 77, 90, 89, 288, 396. 5 чисел. Віднести папір. Піти до др. Генсьорського. Заплатила за обід 25, за бараболю 7.

Арк. 171. **1.XII.1942 (вівторок)**. Сніг, зимно, гарно. Працюємо по три години денно. Я працюю в понеділок, середа і п'ятниця від 8 – 12, а в вівторок, четвер і суботу від 12 – 4.

Арк. 172. **Звіт рукописного відділу за 1–30 листопада 1942 р.**

Користало з рукописів 6 осіб (акад. Возняк, проф. Сімович, др. Стефанович, мр. Стефаник і [ма-р] Струтинська і Ю. Тисовський). Рукописів видано 20 і 1 фотографія, над двома рукописами Ч. 517 і ч. Д/366 постійно працюють 2 читачі.

А. Праця в архіві Івана Франка.

Проф. др. Янів продовжує опис кириличних рукописів в архіві І. Франка. Для порівняння опрацював рукописи основної Бібліотеки ч. 280 і 288. Був на відпустці від 5–20.

Др. Марія Штеліга виготовила в Бібліотеці І. Франка 827 основних карток і 113 відсилкових.

Др. Марія Деркач: Розписала на картки рукописи І. Франка з Нац. Музею, друковані в збірнику «За сто літ» IV, 1929. Написала 10 карток каталогових.

¹⁷⁸ Далі аркуш обірваний.

¹⁷⁹ Можливо, йдеться про Стефановича Романа Олександровича (1877, м. Львів – 1944, м. Коломия) – адвоката, голову філії «Просвіти» в Заліщиках. Автор спогадів «Похорон Лесі Українки». *Львівські вісті*. Чис. 188 (21 серп.). 1942. С. 2.

¹⁸⁰ Так у документі.

¹⁸¹ Йдеться про святковий концерт до 100-річчя М. Лисенка. Є фото: «Учасники і виконавці святкового концерту, присвяченого 100-й річниці від дня народження Миколи Лисенка. Львів, 1942 р. Сидять (зліва направо): Ірина Туркевич-Мартинець, Маріанна Лисенко (донька композитора), Василь Барвінський, Марія Сабат-Свірська».

Б. Праця в загальному відділі

Левинський В. від 15–30 був хорий. Продовжував порядкування архіву «Літературно-Наукового Вісника». Скаatalogізував 123 рукописів на 123 картках. Свенціцка Марія: розписала на карточки зміст ЛНВ, томи 46–56, карточок написала 1013. Переписала на машині 5 листів О. Кобилянської до Павлика (в німецькій мові). Писала на машині звіти і полагоджувала бібліотечні справи.

Савчак Любов розписувала на карточках зміст ЛНВ, чч. 24–33, написала 724 карток. Переписувала листи Кобилянської до Павлика (5) листів, списувала книжки до переплетні і для др. Йоганзена і ін.

Деркач Марія – перевіряла скопійовані листи і рукописи – 10 листів і описала 2 рукописи. Впорядковувала архів Франка у трьох шафах.

I шафа велика – великі формати і малі від 500 ч.

II шафа малі формати.

III шафа новооправлені рукописи.

В зв'язку з циклінуванням підлоги і опорожнюванням в рукописному відділі – 8 шаф рукописів – нагляд, робота в магазині. Карток каталогових виг. [...] ¹⁸² 2747 і 127 відс. Др. Марія Деркач. 1.XII.1942.

Арк. 175. Ходила направляти кухонку. Коштує 8.50.

Арк. 176. **2.XII.1942 (середа)**. Працюємо 3 години. Порядкую «Спогади про І. Франка» з Музею І. Франка.

Арк. 177. **3.XII.1942 (четвер)**. 3 години. Порядкую «Спогади про Івана Франка».

Арк. 178. **4.XII.1942 (п'ятниця)**.

Порядкую «Спогади про І. Франка». Ходила до міста в справі килимів.

Арк. 179. **5.XII.1942 (субота)**. 3 години.

Арк. 180. **6.XII.1942 (неділя)**.

[Малюнок вазонка]

Арк. 181. **7.XII.1942 (понеділок)**. Впорядковувала різні папері, в рукописному відділі, переглядала їх і сортувала.

Арк. 182. **8.XII.1942 (вівторок)**. Впорядковувала різні папері.

Арк. 183–183 зв. **9.XII.1942 (середа)**. [...] ¹⁸³ *«Найбільша в життю прислуга // Се правда, висказана в час // Щиро-ласкаво і від друга // А просто й без усіх прикрас».* (М. Мурава. «Поступ», 1903, ч. 46) ¹⁸⁴.

¹⁸² Пропущено підрахунки.

¹⁸³ Пропущено вірш Остапа Луцького «М. Лисенкови», який починається словами: «Твоя пісня степами ходила // На вечірні, самотні проходи, // І ридаючи гірко – тужила: // Де козацька поділася сила. // Де гетьманська, колишня свобода? [...] Опубл.: *Поступ*. 21.XI.1933. Ч. 47. Так у щоденнику, але віднайти цього видання не вдалося.

¹⁸⁴ Віднайти такого видання не вдалося.

Червона Калина (з Херсонської губ. Народні думи про Хмель[ницького]. Надр. Історическії пісні малоруського народа¹⁸⁵). Лесі прийшов від [Бабуні] пакунок.

Арк. 184. **10.XII.1942 (четвер)**. Гарний, теплий, майже весняний день. Працюємо 3 години. Дописала ч. 1269/III – переклад Пюрка. Порозстелювала дивани. З цієї нагоди дир. Дорошенко сказав, що «рукописний відділ розростається коштом загального». Мене це вразило дуже болючо. Свого жалю я вже не в силі здержати. Ці слова розбили весь гарний настрій і мені тяжко працювати. В рукописах такий великий балаган, нема робітників вишколених, підучуються щойно і де тут розростається? Мудрість, що я здобула в Бібліотеці і в НТШ, і серед нашого громадянства: «як ти вірний як пес, то й тебе трактують як пса». Та все таки я волюю бути подібною до пса, як до ...:

Відібрала від Драбівської суконку. Вальницька. Інститут Народної творчости.

Арк. 185. **11.XII.1942 (п'ятниця)**. Приморозок. Працюю три години. Завдання: приготувати до оправи книжки (рарітети): списати їх в окремий каталог. [...]¹⁸⁶

Арк. 206. **1943 рік. 1.I.1943 (п'ятниця)**. Вільний день.

Арк. 209. **4.I.1943 (понеділок)**. Перший день праці. Сніг і мороз. В Бібліотеці зимно.

Арк. 210. **5.I.1942¹⁸⁷ (вівторок)**. Сніг і мороз. Зимно, не можна пера держати в руці.

6.I.1942 (середа). Зимно.

7.I.1942 – 10.I.1942 – вільні святочні дні.

Арк. 211. **11.I.1943. Звіт з праці Рукописного відділу за місяць 1–31 грудня [1942]**

Користало з рукописів 6 осіб (м.р. Стефаник, акад. Возняк, др. Стефанович, Ганушевський, Головацька, Чеховський Андрій, проф. Сімович). Видано 6 рукописів і 1 фотографію. З причини холоду в Бібліотеці – співробітники працювали тільки 3 години, чергуючись і заступаючи один одного. Тому правильна праця була майже припинена. Писати не можна було з причини великого холоду. Від 23.XII. до кінця грудня були святочні ферії.

І. Праця в архіві І. Франка.

Проф. Др. Янів продовжує опис кириличних рукописів та для порівняння і опис рукописів з основного бібліотечного фонду (7 катал. карток).

¹⁸⁵ Можливо, йдеться про впорядковані В. Б. Антоновичем і М. П. Драгомановим «Історическія пѣсни малорусскаго народа», т. 2 (1875) яких містив «Пісні про боротьбу з поляками при Богдані Хмельницькому».

¹⁸⁶ Від 12 грудня 1942 р. до 4 січня 1943 р. позначені тільки дати (арк. 186–205, 207–208).

¹⁸⁷ Тут і далі – помилково, має бути «1943».

Опрацював 2 рукописи з Бібліотеки Франка ч. 191 і 127. Доповнив 3 рукописи ч. 61 з архіву Франка і 280 і 288 з загальної Бібліотеки.

Др. Марія Штеліга виготовила в Бібліотеці І. Франка 340 основних карток і 26 відсилкових.

II. Праця в загальному відділі.

Левинський Володимир 14 днів хорував. Продовжував порядкувати архів Літ.-Наук. Вісника. Скатальюгував 41 рукописів.

Свенціцка Марія продовжувала працювати над змістом ЛНВ. Опрацювала Т. 41–45. Написала 445 карточок.

Перекладала, писала звіти, прохання і полагоджувала різні бібліотечні справи.

Савчак Любова продовжувала працю над змістом ЛНВ. Перестала працювати в рук. відділі. Перейшла на іншу працю.

Арк. 213. **12.I.1942¹⁸⁸ (вівторок).** Мороз 18⁰.

Арк. 214. **13.I.1942 (середа).** Мороз 18⁰.

Арк. 214. **14.I.1942 (четвер). Новий Рік.** Мороз 18⁰. Вільний день. Леся грала.

Арк. 216. **15.I.1942 (п'ятниця).** Мороз майже 18⁰. Упорядковувала минулорічну бібліографію.

Арк. 226. **25.I.1943 (понеділок).** Марійка [Свенціцка] не працює. [...] ¹⁸⁹.

Арк. 229. **28.I.1943 (четвер).** Морозний, але погідний день. До сьогодні не писала дневника, була чомусь дуже втомлена. Мирончика болить око. Моєї статті не прийняли. Я вписала сьогодні до інвентаря три числа 1516–1518. Марійка [Свенціцка] хора. Дістали ми платню. Я дістала щось 347 зл., купила терку (14.85), шітку 5, приділ 4. Порядкувала старі папери, нічого не могла читати.

Арк. 230. **29.I.1943 (п'ятниця).**

Арк. 231. **30.I.1943 (субота).** Мороз.

Звіт рукописного відділу за січень 1943 р.

В цьому місяці було 12 вільних днів, а з причини морозів працювали 3 години денно.

Читачів 3 (Возняк, Музикова, др. Людкевич) – видано рукописів 8 – в архіві Франка опрацював проф. Янів 2 рукописи ч. 105 і частину рукопису ч. 381.

Штеліга Марія виготовила 278 головних карток і 48 відсилкових в Бібліотеці Франка.

Свенціцка – 6 днів була неprisутна опрацювала 37, 38, 39 і 40 том ЛНВ. 363 карток – писала на машині, перекладала і полагоджувала господарські.

¹⁸⁸ Тут і далі – помилково, має бути «1943».

¹⁸⁹ Від 16 до 27 січня є лише цей один запис.

Левинський – упорядкував 83 рукописи.

Деркач Марія – полагоджувала загально бібліотечні справи, заступаючи Директора і Кобринську у випозичуванні і вишукуванні книжок.

Арк. 232. **31.I.1943 (неділя)**. Конференція. [...] ¹⁹⁰

Арк. 236. **4.II.1943 (четвер)**. Сніг і зимно. Розложила 25 карток каталогових. Знайшла 3 дублети.

111456

67557

759991

30444

68929

106527 [...] ¹⁹¹

Арк. 244. **12.II.1943 (п'ятниця)**. Леся грала в радіо. [...] ¹⁹²

Арк. 247. **15.II.1943 (понеділок)**. Концерт Христі Колесси. Л. № 7. [...] ¹⁹³

Арк. 249. **17.II.1943 (середа)**. Сіро, мокро і сумно.

Література перекладів:

Luther Artur – Von der Kunst des Übersetzers. Eckhart IX, 6.

Werk, Gustav – Rawitsch, 1876.

Федоров Андрей. Проблема стихотворного перевода, звуковая форма стихотворного перевода. Поэтика, II, IV.

Фінкель О. Теорія і практика перекладу. Х. 1929.

Искусство перевода, Ак. 1930. Робота Чуковского і Федорова ¹⁹⁴.

[...] ¹⁹⁵

Федоров. Проблемы художественного перевода.

Schleiermacher. Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens. 1813, Zur Philos[ophischen Klasse]. II. Berl[in], 1938.

Wilamowitz-Moellendorf ¹⁹⁶. Was ist Übersetzen? Reden und Vorträge. 1901.

Mommsen Th ¹⁹⁷. – Die Kunst des deutschen Übersetzers aus neueren Sprachen, 1858.

W. v. Humboldt. – Briefe an Schlegel und über die Verschiedenheiten des mensch[lichen] Sprachbaues.

Carl Schäfer – Über die Aufgaben des Übersetzers, 1890.

Арк. 250. Jul. Voller – Die Grenzen des Übersetzungskunst, 1892;

P. Cauer – Die Kunst des Übersetzens, 1914;

Gregor v. Glasenmass – Über die poetischen Übersetzungen/ (Essays, Riga, 1890);

Walter Fränzel – Geschichte des Übersetzens im 18. Jahr. Leipzig, 1914;

¹⁹⁰ Від 1 до 3 лютого 1943 р. записів нема (арк. 233–235).

¹⁹¹ Від 5 до 11 лютого 1943 р. записів нема (арк. 237–243).

¹⁹² За 13–14 лютого 1943 р. записів нема (арк. 245–246).

¹⁹³ За 16 лютого 1943 р. тільки дата (арк. 248).

¹⁹⁴ Йдеться про книгу: Чуковский К. И., Федоров А. В. Искусство перевода. Ленинград: Academia, 1930.

¹⁹⁵ Слово не прочитане.

¹⁹⁶ Enno Friedrich Wichard Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff.

¹⁹⁷ Carl Johann Tycho Mommsen.

Scholz – The Art of Translation. Philadelphia, 1918;

Lauçon-Conseils sur l'art d'écrire;

N. Gumilev – Переводы стихотворные in der Sammelbroschüre “Принципы художественного перевода”. Pburg, 1920;

Г. Майстер – 3 уваг до теорії перекладу. Критика, 1928, III (referiert die Arbeit von Scholz);

В. Державін. Проблема віршованого перекладу. – Плужанин, 1928, IX–X;

М. Зеров – У справі віршованого перекладу, ЖіР¹⁹⁸, 1938, IX.

«Полу-Шелли, полу-Бальмонт – некий, я сказал бы, Шельмонт»¹⁹⁹.

[...] ²⁰⁰

Арк. 261. **1.III.1943 (понеділок)**. В лютому було 24 днів праці по 3 години. Відвідало бібліотеку 4 особи (акад. Возняк, др. Людкевич, Василь Гой, Сінгалеви²⁰¹). Видано 12 рукописів. В архіві Франка опрацював проф. Янів 2 рукописи. В Бібліотеці І. Франка виготовила др. М. Штеліга 473 картки головні і 53 відсилкові. Левинський 7 днів хорував, продовжував опис архіву ЛНВ.

Свенціцка продовжувала працю над змістом Літературно-Наукового Вісника. Деркач Марія – почала опрацювати рукописи І. Ф[ранка] на наукові теми. З трьох розкинутих рукописів сконструувала цілість ч. 349 про Богогласник.

27.II.1943

М. Деркач.

Арк. 262. **2.III.1943 (вівторок)**. Вітер, сніг, шаруги²⁰². Списую раритети на виставку Шевченка. Працюю без запалу, так сіро в душі майже чорно. Концерт Христі Колесси – піду, вечір Лассовської²⁰³ (на жаль не піду). Пилипа болить нога.

¹⁹⁸ Журнал «Життя й революція».

¹⁹⁹ Цитата: Чуковский К. «Высокое искусство».

²⁰⁰ За 18–28 лютого 1943 р. тільки дати (арк. 251–260).

²⁰¹ Можливо, Сінгалеви²⁰¹ Володимир Теодор (13.01.1875, с. Москалівка Косівського повіту – 7.11.1945, м. Брегенц, Австрія) – громадсько-політичний діяч у Галичині, правник. Упродовж 1930–1939 рр. обіймав посаду директора Земельного банку у Львові. Помер на еміграції в Австрії у 1945 р.

²⁰² Хуртовина, негода (діал.).

²⁰³ Йдеться про співачку (сопрано) Євгенію Ласовську (26.02.1904, за ін. даними – 1906, м. Копичинці на Тернопільщині – 11.07.1968, м. Париж). Дружина М. Скали-Старицького, сестра О. Ласовської-Соневицької. Навчалася у гімназії в м. Чортків, закінчила українську гімназію сестер Василянок у Львові. Вокальну освіту здобула у Львівській і Варшавській консерваторіях. Співала у театрах Варшави, Бидгоща (1930–1932), Львова (1932–1933), Вільнюса, 1934–1936). 1939–42 рр. – солістка Львівського радіо, разом із чоловіком брала участь у радіоконцертах (1930–1942). Останні виступи на сцені – у Відні (1942–1943). Від 1947 р. мешкала у Парижі.

Граматка: Т. Шевченко... .

«а тим часом ледачі писарі і всякі нечестиві законники темного чоловіка морочать і тіснять, бо неписьменний чоловік – все одно, що темний на очі: куди поведе поводи́р, туди і йде – хотьби і в яму»²⁰⁴.

прописна́ азбука
стрічна́
крива́

Помолюся Господеві²⁰⁵
Серцем одиноким
І на злих моїх погляну } ур. II
Не злим моїм оком
Господь любить свої люди
Любить не оставить
Дожидає, поки правда
Перед ними стане.

V

Вловлять душу праведничу,
Кров добру осудять.
Мені Господь пристанище,
Заступником буде,
І воздасть їм за діла їх
Кроваві, лукаві,
Погубить їх, і їх слава
Стане їм в неславу.

VI

Псалом новий Господеві²⁰⁶
І новую славу
Воспоєм честним собором,
Серцем нелукавим;
Во псалтирі і тимпані
Воспоєм благая,
Яко Бог кара неправих,
Правим помагає.
Преподобній во славі

²⁰⁴ Цитата з П. Куліша «Передмова до Граматки (1857): “Тимъ и письменство не дуже ширитьця въ насъ поміжъ людъми; а тимъ часомъ ледачі писарі и всякі нечестиві законники темного чоловіка морочать и тіснять, бо неписьменний чоловікъ – все одно, що темний на очі: куди поведе поводи́ръ, туди и йде – хочъ би и въ яму”» (Граматка. Спб, 1857. С. 2).

²⁰⁵ Уривок з Шевченка: «Давидові псалми. Псалом 93».

²⁰⁶ Початок: «Давидові псалми. Псалом 143» Т. Шевченка.

І на тихих ложах

Радуються, славословлять,

Хвалять ім'я Боже.

*Мосты мостили, гребли гатили, кілля забивали,*²⁰⁷

Горзину да дряницю клали,

Опрощення просити

Наругу приймати

Кипіти досадою проти обидчиків

з'яживо ворогів наживати

*У одного Бога єсть правда вбачати хто чим винен і сила покарати обид-
чика за малу обиду докорити злословити*

Перевверть

Велика сила одностайного люду; ніхто не встоїть супроти одностайности.

*Не все те переймать, що на воді пливе»*²⁰⁸.

Арк. 263 зв. Schiller “*Wo kein Wunder geschehe, ist kein Beglueckter zu sehen*”²⁰⁹.
[...]²¹⁰

Арк. 265. **4.III.1943 (четвер).** Бібліотеку заляло. Сушиться рукописи,
Шевченківська вистава. Леся грала на пописі.
[...]²¹¹.

Арк. 267. **7.III.1943 (неділя).** Концерт Галі Левицької²¹². Дуже гарний.
Українські композитори приявні: Сімович²¹³, Колесси, Людкевич. Я люблю
Галю Левицьку.

²⁰⁷ Цитата з «Возстаніє Наливайка» в записях М. Максимовича «Українські на-
родня пѣсни». Часть первая. Москва, 1834. С. 23.

²⁰⁸ Цитата з роману О. Кониського «Семен Жук и його родичі».

²⁰⁹ «Де немає дива, там не видно щасливого» (нім.).

²¹⁰ За 3 березня 1943 р. – лише дата (арк. 264).

²¹¹ За 6 березня (субота) 1943 р. – лише дата (арк. 266).

²¹² Левицька Галя (справжнє ім'я – Левицька-Крушельницька Галина (Олена); 1901,
м. Порохник, Ряшівського в-ва – 1949, м. Львів) – піаністка, педагог. Дочка Лева,
сестра Стефи Левицьких, дружина Івана, мати Лариси Крушельницьких. Про-
фесорка (1940). Закінчила Академію музики й виконавського мистецтва у Відні
(1920), Школу вищої майстерності у професора П. Вайнгартена при ній. Вивча-
ла також медицину, графологію, знала 8 європейських мов. Від 1920-х рр. кон-
цертувала у Відні, Празі, Перемишлі, Стрию, Львові. Перша виконавиця низки
творів галицьких композиторів: В. Барвінського, М. Колесси, З. Лиська, Р. Сі-
мовича. Учасниця камерних ансамблів із сестрами Стефанією (скрипка) і Марі-
єю (віолончель). Від 1926 р. викладала у Стрийській філії Вишого муз. ін-ту;
1929–39 рр. – у Вишому муз. ін-ті; 1939–40 рр. – муз. школі; 1940–41, 1945–
1949 рр. – проф. каф. фортепіано консерваторії; 1941–43 рр. – Держ. муз. школі.

²¹³ А через рік, 23.03.1944 р. М. Деркач напише посмертні згадки: Жалібне засідан-
ня Об'єднання Праці Українських Науковців. *Львівські вісті*. 1944. 23 берез.
С. 3; На могилу Василя Сімовича. *Краківські вісті*. 1944. 23 берез. С. 2–3.

Арк. 268. **8.III.1943 (понеділок).** Морозний день. Концерт Криха²¹⁴.

ДОДАТОК

Звіт Рукописного відділу за час від 1–31 березня 1943²¹⁵.

Дня 4.III.1943 трісла водотягова рура в Етнографічному Музею на першому поверсі, до рукописного відділу прорвалася вода і залила 1 кімнату, де були покладані депозити і нові впливи від ч. 1–388, з'інвентаризовані більші архіви, неписані архіви Наукового Товариства ім. Шевченка, Українського Парляментарного Клубу і УНД-а. Рукописи в більшій частині замокли. Вода прорвалася теж до долішньої, дерев'яної частини залізної шафи, де були сховані рарітети-друки і криптадія і всі ці книжки дуже пошкодила. Гарно оправлені книжки майже усі дуже понищені. Через кілька днів треба було ці книжки сушити, листок за листком, розпаковувати пакунки і виливати з них воду, та розкладати по вікнах, щоби сушилися. Висушені рукописи треба було на ново упакувати. Шкода є велика, бо трохи паперів головню тоненьких зовсім понищилося. В першу чергу треба було зайнятися найціннішими рукописами і друками-рарітетами в залізній шафі.

Рукописи з долішньої частини перенесені до шафи в читальні і там упорядковані. З них вибрала я 44 друки і передала до оправи. Велика частина рарітетів нігде не вписана і не записана. Маю в пляні завести окремий каталог предметів, що знаходяться в цій шафі. Вписані архіви розложила в полицках в дверях кімнати, що прилягає до рукописного відділу. Там помістила більші зінвентаризовані архіви ч. 896 – (архів Кременецької гімназії), ч. 1227 (архів Сокола-Батька), ч. 1221 (архів Старосольського), ч. 1360 (архів др. І. Кривецького).

Архів ч. 206 (Донцов) і 91 (Назарук) як депозит сховані у скритці в кімнаті магазину, де є книжки формату 4°. Архіви, що вплинули до Бібліотеки в 1939 р. і дальші впливи до 1943 р. ч. 1–388 поміщені в цій самій кімнаті у долішних шафах. Там є теж незінвентаризовані і неписані архіви НТШ, УНДА і Парляментарного Клубу. Деяких чисел бракує, що зазначено в книжечці. Мабуть вони розтрусились і запаковані в інші пакунки.

²¹⁴ Про концерт віртуоза-скрипаля Юрія Криха (1907–1991) рецензент М. Барбарук писав: «Через декілька місяців (13 березня 1943 р.) Ю. Крих знову виступив перед львівською публікою у переповненому залі оперного театру. Концертна програма талановитого скрипаля пройшла з великим мистецьким успіхом. [...] концерт проф. Ю. Криха з добірною програмою та старанністю підготовки й майстерністю виконання приніс велику насолоду любителям інструментальної музики та підкреслив успішну й вперту працю наших виконавців, між якими Крих займає помітне, передове місце» (*Львівські вісті*. 1943. 14–15 берез. С. 4).

²¹⁵ ДАЛО. Ф Р-49. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 31–32. Опубл.: [23, с. 215–216].

Зінвентаризовані числа більших архівів ч. 875, 1276, 1240, і 1253 у відділі рукописів у великій шафі без регалів привезені з університету. В другій шафі з університету є спаковані різні папери, що ще не встигли розібрати, бо треба було упорядкувати кімнату на приїзд др. Абба.

В Марті приладжовано Шевченківську Виставу, на яку вибрала з фотографічного відділу... * фотографій, та книжки з відділу раритетів в ч. ...**

Один день 18.ІІІ.1943 занята була при перевозі шаф з Університету (Разом з др. Генсьорським). Крім цього полагоджувала справи бібліотечні, заступаючи інших бібліотекарів. В праці над сушенням, перенесенням і опакуванням рукописів помагали Броніслава Грабовська і Свенціцка.

Рукописний Відділ складається тепер з таких частин.

I. Рукописи з'інвентаризовані чч. 1–1518 в кімнаті рукописів і в сусідній кімнаті в дверях.

II. Архіви і рукописи, що вплинули від 1939 р. в кімнаті з 4^о-гами і в скритці.

III. Архіви Франка – 3 шафи.

IV. Раритети і криптадія в шафі в читальні бібліотеки.

V. Рукописи – дуже дорогі в залізній шафі.

VI. Фотографії (2 шафи на коридорі).

VII. Архів Музею Франка в коридорчику перед рукописним відділом.

VIII. Архіви. Студинського (шафа), Маковей (шафа), Калинович (пачка), Словіти (пачка в музею Баворовських).

IX. Бібліотека I. Франка в наріжній кімнаті книжок: ч. 1–6004.

I кімната.

Шафи (5) (довкруги стін) – поскладані числа від 1–1460. Дальші числа були в малій кімнаті, що її залила вода.

Шафа ч. 2907. = Архів Франка ч. I.

– // – ч. 2912 – // – – // – ч. II.

Проф. Янів опрацював 1 рукопис з архіву Франка ч. 221 доповнення до ч. 127 – архіву Франка + 5 рукописів Бібліотеки та частину рукопису Б[ібліоте]ки ч. 248.

Др. М. Штеліга – виготовила в Бібліотеці I. Франка 845 карток головних і 132 відсилкових. Приготовила до оправи ...* книжок з Б[ібліоте]ки Франка.

В. Левинський – був 20 днів хорий, скаталогував 78 рукописів.

Свенціцка М. – розписала зміст ЛНВ – 1–20. Разом 1.144 карток.

Писала на машині і виготовляла переклади. Помагала при впорядкуванні магазину і списувала книжки на Шевченківську Виставу.

31.ІІІ.1943.

Марія Деркач

*Кількість не проставлена.

**Рукописи: 85

Книжки 845 гол[овних], 132 відсилкових.

***Скільки рукописів?

Скільки книжок?

Б. Барвінськи[ї]

1. Антонюк Н. В. Українське культурне життя в «Генеральній Губернії» (1939–1944 рр.): за матеріалами періодичної преси. Львів, 1997. 232 с.
2. Вальо М. А. Марія Деркач (1896–1972) : бібліогр. покажчик. Спогади. Розвідки. Листи. Львів, 1999. 272 с.
3. Гнатюк О. Відвага і страх / пер. з пол. М. Боянівської. Київ : Дух і літера, 2015. 496 с. («Бібліотека спротиву, бібліотека надії»).
4. Гуцаленко Т. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України у 1940–1949 рр.: постаті та події. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника* : [зб. наук. праць]. Львів, 2005. Вип. 13. С. 175–237.
5. Гуцаленко Т. Службовий щоденник А. Петренка 24.IV.1946 – 16.VIII.1947: перебіг концентрації та розподіл фондів «Центральної василіанської бібліотеки у Львові». *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника* : [зб. наук. праць]. Львів, 2006. Вип. 14. С. 358–408.
6. Дашкевич Я. Постаті : нариси про діячів історії, політики, культури / упоряд.: М. Капраль, Г. Сварник, І. Скочиляс, А. Фелонюк. 3-тє вид., допов. Львів : ЛА «Піраміда», 2016. 924 с. (З творчої спадщини).
7. Дашкевич Я. У світі книжки : зб. статей та рецензій = Dashkevych Ya. In the world of books / упоряд.: Н. Паславська, Г. Сварник, А. Фелонюк. Львів, 2021. Іххх + 504 с., іл.
8. Деркач Марія. Службовий щоденник («Бібліотечний дневник») (17.07.1942 – 8.03.1943) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Від. рукоп. Ф. 259 (Деркач М. Д.). Оп. 1. Спр. III. 72. 268 арк.
9. Деркач Марія. Тижневий календар на рік 1939 (1.02.1939 – 1.01.1940) // ЛННБ України ім. В. Стефаника. Від. рукоп. Ф. 259 (Деркач М. Д.). Оп. 1. Спр. III. 72. 54 арк.
10. Дзюбан Р. Культурні цінності установ Львова у 1939–1953-х рр.: переміщення і втрати. Львів, 2020. 344 с., 28 с. іл.
11. Дорошенко В. Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка у Львові: короткий історичний нарис. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Нью Йорк ; Париж, 1961. Т. 171 : Збірник Філологічної Секції, т. 30. С. 7–58.
12. Дорошенко В. Огнище української науки: Наукове Товариство імені Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування. Нью Йорк ; Філадельфія, 1951. 116 с.
13. Дорошенко Володимир. Звіт комісаричного управителя III відділу Державної бібліотеки у Львові про кількісний стан збірок колишньої Бібліотеки НТШ на 28 травня 1942 // ДАЛО. Ф. Р-49. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 7.
14. Дорошенко Володимир. Список комісаричного управителя III відділу Державної бібліотеки у Львові для господарського відділу міської

управи на отримання текстильних виробів і взуття (2 лютого 1942) // НЗіО. Від. рукоп. № 17130/II. Т. 1. Арк. 2.

15. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі. = Kedryn I. Life – Events – People. Memoirs and Commentary. Нью-Йорк : Видавничка кооператива «Червона Калина», 1976. 742 с.

16. Кубійович В. Мені 70. Париж ; Мюнхен, 1970. 135 с.

17. Кужель Л. Літературне товариство імені Шевченка (1873–1891) як предтеча Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1892–1939) у контексті соборності українських земель. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* : зб. наук. праць. Львів, 2023. Вип. 15 (31). С. 13–51. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-2)

18. Культурне життя в Україні: Західні землі : документи і матеріали / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича ; [упоряд.: Т. Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів та ін.]. Київ : Наук. думка, 1995. Т. 1 : 1939–1953. 750 с.

19. Купчинський О. Відомі та маловідомі постаті національної науки й культури. Вибрані статті та повідомлення. Львів, 2011. 666 с. (Українознавча наукова бібліотека НТШ ; чис. 31).

20. Купчинський О. Наукове товариство ім. Шевченка: дослідження, матеріали. Вибрані статті та повідомлення. Львів, 2013. 492 с. (Українознавча наукова бібліотека НТШ ; чис. 37).

21. Луцький О. Академічна наука в західних областях України в роки Другої світової війни. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника* : [зб. наук. праць]. Львів, 2005. Вип. 13. С. 396–429.

22. Луцький О. Двадцятип'ятитомне видання творів Івана Франка: львівський внесок. *Науковий вісник Національного музею Івана Франка*. Львів, 2019. Вип. 2 (22). С. 178–207.

23. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів : зб. документів і матеріалів / упоряд.: Г. Сварник (керівник), Р. Дзюбан, М. Кривенко, Л. Кусий, В. Муравський ; НАН України, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Науково-дослідний відділ історичних колекцій. Львів, 2010. Т. 1 (1939–1945). 620 с. (Джерелознавча серія).

24. Паньківський К. Від держави до Комітету. Друге видання. Нью-Йорк ; Торонто, 1970. 152 с. (Життя і мислі ; кн. 10).

25. Паньківський К. Роки німецької окупації 1941–1944. Друге видання. Нью-Йорк ; Париж ; Сидней ; Торонто, 1983. 480 с. (Життя і мислі ; кн. 7).

26. Петтірі Е. Книга на війні. Бібліотеки й читачі воєнного часу. Київ : Лабораторія, 2024. 484 с.

27. Прокопенко Н. П. Деркач Марія Дем'янівна. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Деркач%20Марія%20Дем'янівна>

28. Раковський І. Спомини про Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. *Український історик*. Нью Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1979. № 1/4 (61–64). Рік XVI. С. 91–101.

29. Сварник Г. Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві : каталог-інформатор = Archives and Manuscripts of the Shevchenko Scientific Society in the Holdings of the National Library of Warsaw : catalogue / наук. ред. Я. Дашкевич. Варшава ; Львів ; Нью-Йорк, 2005, 352 с.

30. Сварник Г. Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. *Наукове товариство імені Шевченка* : енциклопедія. Львів, 2014. Т. 2. С. 35–58.

31. Сварник Г. Бібліотека НТШ в часи Другої світової війни. *150 років на службі української науки та культури*. Гуманітарні науки. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2023. С. 834–875.

32. Сварник Г. Деркач Марія. *Наукове товариство імені Шевченка* : енциклопедія. Львів, 2022. Т. 5. С. 95–99.

33. Сварник Г. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. *Leopolis Scientifica. Наука у Львові до середини XX століття* : зб. наук. праць / за заг. ред. О. Петрука. Львів : Артос, 2020. Ч. I : Наукові осередки. С. 235–312.

34. Сварник Г. Щоденник бібліотекарки: «Тижневий календар Марії Деркач (1 лютого 1939 – 1 січня 1940)». *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* : зб. наук. праць. Львів, 2024. Вип. 16 (32). С. 379–431. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2024-16\(32\)-18](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2024-16(32)-18)

35. Сварник Г. І. Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка у Львові>

36. Свенціцька М. Марія Дем'янівна Деркач у моїх спогадах. *Вальо М. А. Марія Деркач (1861–1972)* : бібліогр. покажчик. Спогади. Розвідки. Листи. Львів, 1999. С. 95.

37. 150 років на службі української науки та культури. Гуманітарні науки. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2023. 1016 с.

38. Тарнавський О. Літературний Львів 1939–1944 : спомини. Львів, 2013. 136 с.

39. Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 : зб. документів і матеріалів. Львів ; Київ : «Піраміда», 2001. 560 с.

40. Фелонюк А. Наукове товариство імені Шевченка в роки світових воєн. *150 років на службі української науки та культури*. Гуманітарні науки. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка, 2023. С. 234–264.

41. Шуварик М. Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка у Львові: міжнародні відносини, книгообмін. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* : зб. наук. праць. Львів, 2023. Вип. 15 (31). С. 198–214. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-7)

42. Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945: wybór dokumentów źródłowych = Wissenschaftliche Bibliotheken im Generalgouvernement in den Jahren 1939–1945: Ausgewählte Quellendokumente / wybór i oprac. A. Mężynski przy współpracy H. Łaskarzewskiej. Warszawa : [LTW], 2003. XXXIV, 540 s.

43. Matwijów M. Walka o lwowskie dobra kultury w latach 1945–1948. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 1996. 335 s.

44. Matwijów M. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946. Wrocław, 2003. 350 s.

45. Svarnyk H. The Shevchenko Scientific Society in Lviv. *Leopolis Scientifica. Exact Sciences in Lviv until the middle of the 20th century* / ed. O. Petruk. Lviv, 2021. P. 107–144.

References

1. Antoniuk, N. V. (1997). Ukrainiske zhyttia v “Heneralnii Hubernii” (1939–1944 rr.): za materialamy periodychnoi presy [Ukrainian life in the “General Gouvernement” (1939–1944): based on materials from the periodical press]. Lviv, 232 p. [in Ukr.].

2. Valio, M. A. (1999). Mariia Derkach (1896–1972) : bibliohr. pokazhchyk. Spohady. Rozvidky. Lysty [Maria Derkach (1896–1972): bibliogr. index. Memoirs. Essays. Letters]. Lviv, 272 p. [in Ukr.].

3. Hnatyuk, O. (2015). Vidvaha i strakh [Courage and fear]. Kyiv : Dukh i litera, 496 p. (“Biblioteka sprotyvu, biblioteka nadii”). [in Ukr.].

4. Hutsalenko, T. (2005). Viddil rukopysiv Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy u 1940–1949 rr.: postati ta podii [Manuscript Department of the Vasyl Stefanyk Scientific Library of the National Academy of Sciences of Ukraine in 1940–1949: figures and events]. *Zapysky Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka* : [zb. nauk. prats]. Lviv, 13, pp. 175–237. [in Ukr.].

5. Hutsalenko, T. (2006). Sluzhbovyi shchodennyk A. Petrenka 24.IV.1946 – 16.VIII.1947: perebih kontsentratsii ta rozpodil fondiv “Tsentralnoi vasylianskoï biblioteky u Lvovi” [Service diary of A. Petrenko 24.IV.1946 – 16.VIII.1947: course of concentration and distribution of funds of the Central Basilian Library in Lviv]. *Zapysky Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka* : [zb. nauk. prats]. Lviv, 14, pp. 358–408. [in Ukr.].

6. Dashkevych, Ya. (2016), Kapral, M. (et. al. comp). Postati: narysy pro diiachiv istorii, polityky, kultury [Personages: essays on persons in history, politics and culture]. 3-tye vyd., dopov. Lviv : LA "Piramida", 924 p. (Z tvorchoi spadshchyny). [in Ukr.].

7. Dashkevych, Ya. (2021), Paslavska, N. (et. al. comp). U sviti knyzhky [In the world of books] : zb. statei ta retsenzii. Lviv, lxxx + 504 p., il. [in Ukr.].

8. Derkach Mariia. Sluzhbovyi shchodennyk ("Bibliotechnyi dnevnyk") (17.07.1942 – 8.03.1943) [Service diary ("Library diary") (July 17, 1942 – March 8, 1943)] // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Vid. rukop. F. 259 (Derkach M. D.). Inventory 1. File III. 72. 268 fol. [in Ukr.].

9. Derkach Mariia. Tyzhnevyy kaliendar na rik 1939 (1.02.1939 – 1.01.1940) [Weekly calendar for the year 1939 (February 1, 1939 – January 1, 1940)] // LNNB Ukrainy im. V. Stefanyka. Vid. rukop. F. 259 (Derkach M. D.). Inventory 1. File III. 72. 54 fol. [in Ukr.].

10. Dziuban, R. (2020). Kulturni tsinnosti ustanov Lvova u 1939–1953-kh rr.: peremishchennia i vtraty [Cultural values of Lviv institutions in 1939–1953: displacement and losses]. Lviv, 344 p., 28 p. il. [in Ukr.].

11. Doroshenko, V. (1961). Biblioteka Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi: korotkyi istorychnyi narys [Library of Shevchenko Scientific Society in Lviv: a short historical essay]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*. Niu York ; Paryzh, 171 : Zbirnyk Filolohichnoi Sektsii, 30, pp. 7–58. [in Ukr.].

12. Doroshenko, V. (1951). Ohnyshche ukrainskoi nauky: Naukove Товариство імені Шевченка. Z nahody 75-richchia yoho zasnuvannia [Hearth of Ukrainian science: Shevchenko Scientific Society. On the occasion of the 75th anniversary of its foundation]. Niu York ; Filadelfia, 116 p. [in Ukr.].

13. Doroshenko Volodymyr. Zvit komisarychnoho upravytelia III viddilu Derzhavnoi biblioteky u Lvovi Volodymyra Doroshenka pro kilkisnyi stan zbirk kolysnoi Biblioteky NTSh na 28 travnia 1942 [Report of the Commissar of the 3rd Department of the State Library in Lviv, Volodymyr Doroshenko, on the quantitative state of the collections of the former Library of the Shevchenko Scientific Society, May 28, 1942] // DALO. F. R-49. Inventory 1. File 2. Fol. 7. [in Germ.].

14. Doroshenko Volodymyr. Spysok komisarychnoho upravytelia III viddilu Derzhavnoi biblioteky u Lvovi dlia hospodarskoho viddilu miskoi upravly na otrymannia tekstylnykh vyrobiv i vzuttia (2 liutoho 1942) [List of the Commissar of the 3rd Department of the State Library in Lviv for the Economic Department of the City Council for the receipt of textile products and footwear (February 2, 1942)] // NZiO. Vid. rukop. N 17130/II. Vol. 1. Fol. 2. [in Germ.].

15. Kedryn, I. (1976). Zhyttia – podii – liudy. Spomyny i komentari [Life – events – people. Memoirs and commentary]. Niu York : Vydavnycha kooperatyva “Chervona Kalyna”, 742 p. [in Ukr.].

16. Kubiiiovych, V. (1970). Meni 70 [I am 70]. Paryzh ; Miunkhen, 135 p. [in Ukr.].

17. Kuzhel, L. (2023). Literaturne tovarystvo imeni Shevchenka (1873–1891) yak predtecha Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi (1892–1939) u konteksti sobornosti ukrainskykh zemel [The Shevchenko Literary Society (1873–1891) as the forerunner of the Shevchenko Scientific Society in Lviv (1892–1939) in the context of the unity of the Ukrainian lands]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka* : zb. nauk. prats. Lviv, 15 (31), pp. 13–51. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-2](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-2) [in Ukr.].

18. Halaichak, T. (1995, et. al. comp.). Kulturne zhyttia v Ukraini: Zakhidni zemli [Cultural life in Ukraine: Western lands] : dokumenty i materialy. Kyiv : Nauk. dumka, 1 : 1939–1953, 750 p. [in Ukr.].

19. Kupchynskyi, O. (2011). Vidomi ta malovidomi postati natsionalnoi nauky y kultury. Vybrani staty ta povidomlennia [Famous and little-known figures of national science and culture. Featured articles and posts]. Lviv, 666 p. (Ukrainoznavcha naukova biblioteka ; 31). [in Ukr.].

20. Kupchynskyi, O. (2013), Helei, S. (et. al. eds.). Naukove tovarystvo im. Shevchenka: doslidzhennia, materialy. Vybrani staty ta povidomlennia [Shevchenko Scientific Society: research, materials. Featured articles and posts]. Lviv, 492 p. (Ukrainoznavcha naukova biblioteka ; 37). [in Ukr.].

21. Lutsnyi, O. (2005). Akademichna nauka v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny [Academic science in the western regions of Ukraine during the Second World War]. *Zapysky Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka* : [zb. nauk. prats]. Lviv, 13, pp. 396–429. [in Ukr.].

22. Lutsnyi, O. (2019). Dvadsiatypiatyomne vydannia tvoriv Ivana Franka: lvivskiy vnesok [Twenty-five-volume edition of Ivan Franko's works: Lviv's contribution]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu Ivana Franka*, 2 (22), pp. 178–207. [in Ukr.].

23. Svarnyk, H. (2010, et. al. comp.). Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka: peremishchennia i vtraty fondiv [Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv: transfer and loss of funds] : zb. dokumentiv i materialiv. Lviv, 1 (1939–1945), 620 p. (Dzhereloznavcha seriia). [in Ukr.].

24. Pankivskyi, K. (1970). Vid derzhavy do Komitetu [From the State to the Committee]. Druhe vydannia. Niu York ; Toronto, 152 p. (Zhyttia i mysli ; 10). [in Ukr.].

25. Pankivskiy, K. (1983). Roky nimetskoj okupatsii 1941–1944 [The years of German occupation 1941–1944]. Druhe vydannia. Niu York ; Paryzh ; Sydnei ; Toronto, 480 p. (Zhyttia i mysli ; 7). [in Ukr.].

26. Pettigri, E. (2024). Knyha na viini. Biblioteky y chytachi voiennoho chasu [Books at War. Libraries and Readers in Wartime]. Kyiv : Laboratoriia, 484 p. [in Ukr.].

27. Prokopenko, N. P. Derkach Mariia Demianivna. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. Retrieved from: <https://ube.nlu.org.ua/article/Деркач%20Марія%20Дем'янівна> [in Ukr.].

28. Rakovskyi, I. (1979). Spomyny pro Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka u Lvovi [Memories of the T. Shevchenko Scientific Society in Lviv]. *Ukrainskyi istoryk*, 1/4 (61–64), XVI, pp. 91–101. [in Ukr.].

29. Svarnyk, H. (2005), Dashkevych, Ya. (ed.). Arkhivni ta rukopysni zbirkyy Naukovoho tovarystva im. Shevchenka v Natsionalnii bibliotetsi u Varshavi [Archives and Manuscripts of the Shevchenko Scientific Society in the holdings of the National Library of Warsaw] : katalog-informator. Varshava ; Lviv ; Niu-York, 352 p. [in Ukr.].

30. Svarnyk, H. (2014). Biblioteka Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi [Library of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka : entsyklopediia*. Lviv, 2, pp. 35–58. [in Ukr.].

31. Svarnyk, H. (2023). Biblioteka NTSh v chasy Druhoi svitovoi viiny [Library of the Shevchenko Scientific Society in Lviv during World War II]. *150 rokiv na sluzhbi ukrainskoi nauky ta kultury*. Humanitarni nauky. Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka, pp. 834–875. [in Ukr.].

32. Svarnyk, H. (2022). Derkach Mariia. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka : entsyklopediia*. Lviv, 5, pp. 95–99. [in Ukr.].

33. Svarnyk, H. (2020), Petruk, O. (ed.). Naukove tovarystvo imeni Shevchenka u Lvovi [Shevchenko Scientific Society in Lviv]. *Leopolis Scientifica. Nauka u Lvovi do seredyny XX stolittia : zb. nauk. prats*. Lviv : Artos, I : Naukovi osередky, pp. 235–312. [in Ukr.].

34. Svarnyk, H. (2024). Shchodennyk bibliotekarky: “Tyzhnevnyi kalendar Marii Derkach (1 liutoho 1939 – 1 sichnia 1940)” [Diary of the librarian: “Weekly calendar of Maria Derkach (February 1, 1939 – January 1, 1940)”]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka : zb. nauk. prats*. Lviv, 16 (32), pp. 379–431. [in Ukr.].

35. Svarnyk, H. I. Biblioteka Naukovoho tovarystva im. Shevchenka u Lvovi [Library of the Shevchenko Scientific Society in Lviv]. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. Retrieved from: <https://ube.nlu.org.ua/article/Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка у Львові> [in Ukr.].

36. Svientsitska, M. (1999). Mariia Demianivna Derkach u moikh spohadakh [Maria Demyanivna Derkach in my memories]. *Valio M. A. Mariia Derkach (1861–1972) : bibliohr. pokazhchyk. Spohady. Rozvidky. Lysty*. Lviv, p. 95. [in Ukr.].

37. 150 rokov na sluzhbi ukrainskoi nauky ta kultury. Humanitarni nauky [150 years at the service of Ukrainian science and culture. Humanities] (2023). Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka, 1016 p. [in Ukr.].

38. Tarnavskiy, O. (2013). Literaturnyi Lviv 1939–1944 [Literary Lviv 1939–1944] : spomyny. Lviv, 136 p. [in Ukr.].

39. Ukrainske derzhavotvorennia. Akt 30 chervnia 1941 [Ukrainian statehood. Act of June 30, 1941] : zb. dokumentiv i materialiv (2001). Lviv ; Kyiv : “Piramida”, 560 p. [in Ukr.].

40. Feloniuk, A. (2023). Naukove tovarystvo imeni Shevchenka v roky svitovykh voien [Shevchenko Scientific Society during the World Wars]. *150 rokov na sluzhbi ukrainskoi nauky ta kultury*. Humanitarni nauky. Lviv : Naukove tovarystvo im. Shevchenka, pp. 234–264. [in Ukr.].

41. Shuvaryk, M. (2023). Biblioteka Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi: mizhnarodni zviazky, knyhoobmin [Library of the Shevchenko Scientific Society in Lviv: international relations, book exchange]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka* : zb. nauk. prats. Lviv, 15 (31), pp. 198–214. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15\(31\)-7](https://doi.org/10.37222/2524-0315-2023-15(31)-7) [in Ukr.].

42. Mężyński, A. (2003, comp.). Biblioteki naukowe w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945 [Scientific libraries in the General Government in the years 1939–1945] : wybór dokumentów źródłowych. Warszawa : [LTW], XXXIV, 540 p. [in Germ., Pol.].

43. Matwijów, M. (1996). Walka o lwowskie dobra kultury w latach 1945–1948 [The fight for Lviv cultural treasures in the years 1945–1948]. Wrocław : T-wo Przyjaciół Ossolineum, 335 p. [in Pol.].

44. Matwijów, M. (2003). Zakład Narodowy imienia Ossolińskich w latach 1939–1946 [Ossoliński National Institute in the years 1939–1946]. Wrocław, 350 p. [in Pol.].

45. Svarnyk, H. (2021), Petryk O. (ed.). The Shevchenko Scientific Society in Lviv. *Leopolis Scientifica. Exact Sciences in Lviv until the middle of the 20th century*. Lviv, pp. 107–144. [in Eng.].

Halyna Svarnyk, Scientific Researcher, Manuscript Department, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

Official Diary of Maria Derkach, Head of the Manuscript Department of the Shevchenko Scientific Society Library in Lviv (July 17, 1942 – March 8, 1943)

The archives of Maria Furtak-Derkach in the Manuscript Department of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv contain the official diaries of the head of the Manuscript Department of the Library of the Shevchenko Scientific Society in Lviv, Dr. Maria Derkach. The service diary, which covers events from July 17, 1942 to March 8, 1943, is the second largest diary in chronological order – after the weekly calendar of the same author for February 1, 1939 – January 1, 1940 published by us. It concerns the period of the German occupation of Lviv and contains very valuable information about the activities of the NTSh Library, which at that time was part of the system of German state libraries in the General Governorate of Galicia (Staatsbibliothek Lemberg).

This includes information about the peculiarities of the functioning of state institutions, the staff of the library and their living conditions, the movement of funds and their processing. We can also learn about the users and visitors of the library during the war; about the valuable collections of documents that came to the library during this period. And the librarian's numerous extracts from the sources that she had to process fill the routine work with literary pearls, since they belong to the pen of the foremost figures of Ukrainian literature, science and culture. The diary also constantly features the musical life of Lviv, which the author was keenly interested in.

We are publishing the text of the diary, which shows that even in the most unfavorable times of social cataclysms for culture, just like now, during the full-scale russian-Ukrainian war, Ukrainian librarians conscientiously fulfilled and are fulfilling their mission: collecting and preserving national spiritual treasures. Thanks to their difficult daily work, the Ukrainian scientific library was protected from military threats and the funds were formed in the summer of 1942 – spring of 1943. Despite the official nature of the diary, we can also learn a lot about the “survival strategies” of Galicians during the war and the German occupation of Western Ukraine.

Keywords: *Library of the Shevchenko Scientific Society, Manuscript Department, World War II, State Library in Lviv, General Governorate of Galicia, Maria Derkach, book and manuscript collections, archives, historical collections, musical life of Lviv.*